

Nordisk tidsskrift for kultur- og samfundsvidenskab
ISSN 1902-2271 . www.hexit.dk

praktiskegrunde



3 / 2009

Indhold

Redaktionens forord	5
Social positions and young people's health: A Bourdieu'ian critique of dominant conceptualisations of social capital <i>Kristian Larsen og Virginia Morrow</i>	7
Selskabstømning i akademiet <i>Morten Nørholm</i>	31
Filosofi som erhverv <i>Charles Soulié</i>	53
Kampen mellem kultureliterne – i anledning af Rune Lykkebergs bog (1) <i>Carsten Sestoft</i>	71
Hvad med økonomien? – i anledning af Rune Lykkebergs bog (2) <i>Kristian Larsen</i>	79
Nyhedsbrevet # 39	83

Praktiske Grunde . Nordisk tidsskrift for kultur- og samfundsvideneskab
Nr. 3 / 2009 . ISSN 1902-2271

Praktiske Grunde udgives af foreningen *Hexit* • *Forum for samfundsvideneskabelig forskning* og udkommer elektronisk fire gange årligt. Praktiske Grunde er et tværfagligt forum for analyse af sociale og kulturelle praksisformer, herunder deres sociale genese, strukturelle betingelser, virkemåder og relation til magt- og dominansforhold. Praktiske Grunde ser det som sin særlige opgave at fremme en kritisk og konstruktiv dialog mellem de mange forskere og studerende, der på vidt forskellige måder og i vidt forskellige faglige og institutionelle sammenhænge arbejder med inspirationen fra den franske sociolog Pierre Bourdieu.

Praktiske Grunde redigeres af et tværfagligt redaktionspanel og bringer fagfællebedømte forskningsartikler, oversættelser af centrale fremmedsprogede tekster, debatindlæg, anmeldelser og bogomtaler, samt meddelelser om konferencer, seminarer, studiegrupper o.l.

Manuskripter sendes i elektronisk form til: praktiskegrunde@hexis.dk. Se nærmere anvisninger på: www.hexit.dk.

Redaktionspanel Danmark

Ulf Brinkkjær (red.), Kim Esmark, Ole Hammerslev, Anders Høg Hansen, Kristian Larsen, Carsten Sestoft og Emmy Brandt.

Redaktionspanel Sverige

Donald Broady, Mikael Börjesson, Emil Bertilsson, Ida Lidegran.

Advisory board

Johs. Hjellbrekke, Universitetet i Bergen
Lennart Rosenlund, Universitetet i Oslo
Jan Frederik Hovden, Universitet i Bergen
Tore Slaatta, Universitetet i Oslo
Martin Gustavsson, Stockholms Universitet
Mikael Palme, Stockholms Universitet
Annick Prieur, Aalborg Universitet
Mikael Rask Madsen, Københavns Universitet
Lene Kühle, Aarhus Universitet
Peter Koudahl, DPU
Ida Willig, RUC
Lisanne Wilken, Aarhus Universitet
Yves Dezelay, CNRS, Paris
Antonin Cohen, University of Picardie, France
Frédéric Lebaron, Université de Picardie, France
Remi Lenoir, Director of the Centre de sociologie européenne, Paris
Niilo Kauppi, CNRS, Strasbourg
Franz Schultheis, Universität St. Gallen
Michael Vester, Leibniz Universität Hannover
Bryant Garth, Southwestern University, USA

Forsidefoto: Anders Høg Hansen

Redaktionens forord

Redaktionen for *Praktiske Grunde* har hermed endnu engang fornøjelse af at sende et nummer at tidsskriftet på gaden.

I første artikel om "Social positions and young people's health: A Bourdieu'ian critique of dominant conceptualisations of social capital" dokumenterer Larsen og Morrow, hvordan begrebet om *social kapital* i dag bliver anvendt i en lang række af samfundsanalytiske bidrag. Der peges herunder på, hvordan begrebet i mange af disse sammenhænge er kommet til at leve et lidt ensomt liv, dvs. isoleret fra de øvrige (kapital)begreber som de præsenteres i Bourdieus værk. Det er ikke pr. definition et problem, men det kan blive det, hvis det fører til at analyser og begreber fagligt forkortes – og her har artiklen en række interessante analyser, der diskuterer i hvilket omfang og på hvilket måder, det er tilfældet.

I den følgende artikel "Selskabstømning i akademiet", der har udgangspunkt i Kants klassiske tekst om "der Streit der Facultäten" fra 1798, diskuterer Nørholm det moderne universitetets 'gøren sig til' overfor den såkaldte New Public Management. Det analyseres undervejs på hvilke måder denne 'overlevelsес-realisme' kan sige at befordre det 'universitære projekt'.

I "Filosofi som erhverv" foretager den franske uddannelses- og videnskabssociolog Charles Soulié i en bemærkelsesværdig follow-up survey en analyse af parisiske filosofistuderendes erhvers- og karrierebaner under og efter studiet. Filosofi hører til de fag, hvor fornægtelsen af den sociale verden – herunder de sociale mulighedsbetingelser for det at filosofere – fremtræder mest markant. Med sociologiske værktøjer viser Soulié imidlertid, hvordan "det filosofiske mikrokosmos i lighed med alle andre sociale universer er hierarkiseret, og at de klassiske sociodemografiske variabler (køn, social herkomst, uddannelseskapital osv.) gør det muligt at gøre rede for såvel filosofilærlingenes erhvervsmæssige skæbne som deres intellektuelle orientering." Metodisk er Souliés artikel dertil en eksemplarisk illustration af, hvordan statistiske data og hard-core faktoranalyser på produktiv vis kan bringes i samspil med kvalitativt materiale fra aktuelle kulturprodukter, i dette tilfælde Eric Rohmers film *Forårseventyr*. "Filosofi som erhverv" er oversat til *Praktiske Grunde* af Carsten Sestoft som også har forsynet artiklen med et nyttigt glossarium til orientering i det franske højere uddannelsessystem.

Carsten Sestoft er samtidig forfatter til det første af to bidrag, der i anledning af Rune Lykkebergs bog *Kampen om sandhederne* og de debatter som den har afført i pressen behandler spørgsmålet om, *hvem der i dag udgør den kulturelle overklasse*. Kristian Larsen er manden bag det andet bidrag.

I den 39. udgave af foreningen Hexis' Nyhedsbrev omtales bl.a. en netop færdiggjort ph.d. afhandling af Troels Schultz Larsen. Omtalen peger på, at afhandlingen er interessant som et bidrag, der bedriver det Bourdieu benævnte *refleksiv sociologi* bl.a. gennem inddragelse af det forfatteren (Anders Mathiesen) beskriver som en historiserende feltanalyse og som sådan kan afhandlingen udgøre en metodisk inspiration for andre. Hertil kommer at afhandlingens undersøgelse handler om det, der forventes at blive det store tema ved det kommende kommunalvalg i flere af Danmarks storbyer, nemlig 'håndteringen' af de etniske minoriteter. Der vil i den sammenhæng blive sagt en masse om at undgå marginalisering bl.a. gennem 'en fast hånd' m.m.m. Her kan afhandlingens bidrag til at afdække marginaliseringens dynamiske og reproduktive elementer være en god måde at blive rustet til ... nok at blive rystet, men ikke blive grebet af afmagt.

Ulf Brinkkjær

Social positions and young people's health: A Bourdieu'ian critique of dominant conceptualisations of social capital

Kristian Larsen & Virginia Morrow

Abstract: The concept of social capital is used in many sociological studies in general, and has recently been applied in studies about children and health, and often with reference to Coleman and Putnam. Bourdieu's concept of social capital is also utilized, and is frequently seen as closely related to Coleman and Putnam. In this theoretical article, we will unpack Bourdieu's use of social capital, and will suggest that his general sociology has different questions, concepts and perspectives to the questions addressed in the work of Coleman and Putnam. Social capital in the work of Bourdieu needs to be related to his overall reflections on reproduction in society, his construction of the 'scientific object' and his concepts of capital in general. Based on epistemological reflections, we suggest, following Bourdieu, sociology needs to be based on theoretical and not everyday constructions, and as such needs to elaborate political constructions of the object. Our starting point for this paper arises from our experiences of empirical social research with young people in Denmark and England that attempted to explore 'social capital' in relation to health.

Key words: Bourdieu, Children, Coleman, Health, Putnam, Social capital, Social inequality

Introduction

Social inequality in children's state of health has been documented in a number of Western studies, even during the 1980s and 1990s when prosperity has increased (Lundberg et al, 2001; Marmot & Wilkinson, 1999/2003; Swann and Morgan, 2002; Machenbach et al., 1997; Marmot & Smith, 1996; Illsley et al., 1990; Townsend et al., 1988). In many countries, considerable social inequality in health has been shown, for instance, by using indicators such as birth weight and infant mortality (Bremberg, 1998); and health problems that seem to disappear around school age reappear later in life (Lynch, 2000; West, 1997; Lynch & Kaplan, 1997). Studies that measure health by other indicators (such as self-rated health and the occurrence of

physical and psychosocial symptoms) also show considerable inequalities in health amongst adults (Lynch et al., 1997).

Besides uncertainty about the scope of health inequality, it is also unclear what exactly social inequality is, the extent to which it has specific forms in differing parts of the world, countries or regions, and how it has developed over the last two to three decades. This can be linked to differences in, and confusion about, definitions, and the isolation of mechanisms behind social inequality (Macinko & Starfield, 2001; Portes, 1998; Schambler & Higgs, 1999). A number of studies define inequality on the basis of family socioeconomic background and social status, whereas only a few studies attempt to shed light upon mechanisms and processes that create and reproduce social inequality. In public health research, studies that link social relations (often seen as social inequality) and the health of children (often on a range of indicators of health behaviours) tend to dominate, but few studies include theoretical explanations that make connections between the two. In other words, few studies question the mediating link(s) between statistical objective ‘facts’ of unequal health distribution, nor explore what causes children from subordinated social groups to have poorer health, poorer self-experienced health, and riskier health-related behaviour, than children from higher social groups. What is distributed from one generation to the next, and how, also remains under-researched. How do high/low positioned agents transfer their high/low position and related health privileges (or lack of privileges) to their children? The aim of this paper is to discuss some dominant theoretical traditions.

In the research literature there are differing types of studies and explanations. The first type of explanation that is offered focuses on the individual and cognitive level in terms of (choice of) lifestyles. This position tends to be presented by epidemiologists who have either no, or insufficient explanation of, the relationship between behaviour and social position (Berntsson et al., 2001; Case et al., 2002; Fergusson et al., 1990; Gilmann et al., 2003; Hemmingsson et al., 1999). Epidemiology is the dominant discipline in this research area, and by using hypothesis and relating variables and statistical calculations, the “modern” or “post-modern” reader unconsciously ‘reads in’ a “rational choice” theory of practice. As an example, the “lifestyle hypothesis” assumes that people with poor education or low social position are at higher risk of conducting risky behaviour, because of their ‘choice of’ life style. Their health is damaged because of smoking, unhealthy eating habits, and inactivity in their spare time. Furthermore, they are less focused on protecting themselves against injuries, for example, by using bicycle helmets or safety harnesses. The choice that manifests itself in healthy or unhealthy lifestyle seems to apply to parents as well as their children.

The second type of explanation focuses on the relations between biology and genes (Martin, 1999) and biological programming (Kuh et al., 2003; Barker, 1997; Marmot & Wilkinson, 1999). This position is slowly taking hold in the research area. It focuses on how the social body and mind are shaped and formed by social and

environmental conditions, including housing conditions (Saegert & Evans, 2003). This could also include explanations for health. The differing distributions of health possibilities correspond to differing social positions. Poor health produces lower social positioning, that is to say that persons with poor health end up in the lowest social stratum. There are many dialectical variations of this hypothesis. Marmot et al. (1999) suggest that some individuals from lower social classes develop vulnerability during the embryonic stage – a vulnerability that increases the risk of attaining a number of illnesses during one's lifetime.

The third type of explanation focuses on social structure, or on the political level (the macro-level). A sociological perspective views societal structures and policies as the underlying reason for inequalities, that directly influence people's physical space, actions, choices and habits related to health behaviour (Marmot & Wilkinson, 1999; Lindblad & Lyttkens, 2002, 2003). Having privileged social conditions provides for better access to healthy conditions of life compared to living under socially strained conditions, such as impoverishment. This may explain why people in higher social positions appear to be likely to be more capable of healthier practice than people who experience stressful conditions regarding housing, economy and education. It is, of course, easier to make healthy choices if economic possibilities are available, combined with experiences from family practices and later experiences about what constitutes a 'health-promoting lifestyle'.

The fourth type of explanation involves the concept of social capital as a "new" factor that may play a role in relation to people's health (Field, 2003; Blaxter & Poland, 2002; Baron et al., 2000; Wilkinson, 1999a; Wilkinson 1999b; Putnam, 1993; Portes, 1998; in relation to children's health and well-being, see Ferguson, 2006 and Waterston et al., 2004). This concept is discussed from differing approaches and is linked to new understandings of the relationship between health and inequality. Studies exploring social capital have increased exponentially, and social capital has to some extent taken over the position of the former concept of socioeconomic background (economic capital) as the most predominant paradigm in this area of research. The concept of social capital is also an object of scientific discussion, and the relation between social capital and health seems to be at a crossroad (Vimpani, 2000; Keating, 2000; Lynch & Kaplan; 1997; Marmot & Wilkinson, 1999). In this paper, we will discuss whether this has brought forward a more precise concept as a tool for empirical research.

The lack of conceptual coherence generates considerable problems, not only within health research. Political inventions and strategies for health promotion that attempt to reduce health inequalities amongst children still lack good sociological studies to be based on (Hawe & Shiell, 2000; Gepken & Gunnin-Schepers, 1996; Gillis, 1998).

In summary, firstly, a large corpus of knowledge documents the existence of social inequality in children's health. Secondly, the relations between social inequality and children's health remain unclear. Thirdly, it is necessary to apply new

concepts, and one of these is social capital in relation to health. Fourthly, the concept of social capital is too unclear to be used convincingly and unambiguously in such a way to create coherent findings. Furthermore, a review of the theoretical positions within the field shows that these fall into two positions: an economically-based approach that is based on a rational choice thinking (evident in the work of Coleman and Putnam) and a more sociological approach that views human behaviour from a theoretical perspective that emphasizes power relations, emphasizing behaviour as governed by other factors than rational choices (based on the work of Bourdieu). The two positions will be presented and discussed in order to develop a more rigid and stringent theoretical framework for future empirical studies in relation to children and young people.

Our interest in this has been to ground theorizing in empirical studies. KL has contributed to a development of a theoretical framework for studying social position and health among young people in Denmark. 16 young people aged 15-17 years have been interviewed at two Danish Secondary School using semi-structured interviews (Jensen et al., 2007). Even in a welfare country like Denmark, young people are very differently positioned and they can draw upon differing amounts of, and distributions of, capital. The study found that when young people are highly positioned in social space, based on economic and cultural capital, they also draw upon highly positioned agents (dentists/medical doctors) in the social and health care system (social capital related to health), whereas those who are lower positioned draw on low positioned agents (nurse assistants and auxiliaries). High amounts of social capital provide assistance of high level (access to specialists/hospital, translation of journals/prescriptions), whereas low amount of this capital only provides for low level help, such as lay advice in relation to health. Further, social capital can to some degree supplement or compensate for poor economic and cultural capital among young people. So for example, when a father of a poor family invests his social capital and activates friends or connections to help his son to obtain an apprenticeship (cultural capital), this cultural capital can later be converted to a job and income (economic capital) (Jensen et al., 2007).

Virginia Morrow undertook research that explored the relevance and meaning of the concept of social capital for children's well-being in empirical research with approximately 100 English children aged 12-16, conducted in the late 1990s. She used qualitative methods to elicit 12-15 year olds' subjective experiences of their neighbourhoods, their quality of life, the nature of their social networks, and their participation in their communities. The research was carried out in two schools in relatively deprived wards in a town in SE England. She found that while 'social capital' may be a useful tool with which to explore social context and social processes, it has serious limitations because it is often assumed to be a community-level (as in geographically define community) attribute that can be measured empirically. She argued that this is in marked contrast to ideas about social capital found in Bourdieu's work (Morrow, 1999a, 1999b, 2001 and 2002).

The remainder of this article focuses on the theories of Coleman/Putnam and of Bourdieu, with a focus on social capital, health and children. These theoretical reflections are epistemological, inspired by the work of Pierre Bourdieu, and involve a presentation of his concepts of social field, positions, capital (including social capital), theory of practice and habitus. This conceptual framework will be used to critique of parts of Coleman and Putnam's work. This will be unfolded on the following levels:

- The social, political and research conditions that utilise social capital
- The genesis of the concept of social capital
- Contemporary use of social capital (Coleman, Putnam and Bourdieu will briefly be presented, including similarities and differences between the positions)
- A Bourdieu'ian inspired discussion of Coleman and Putnam's concept of social capital with special attention to:
 - Unnoticed processes of reproduction in culture and society
 - The differing construction of the object
 - Capital in relation to health

We will conclude with a discussion and explore briefly some research implications of the sociology of Bourdieu.

Theory, methods and materials. Epistemology

From an epistemological perspective this paper is not produced outside but inside the research field. And as there is no privileged position for the production of knowledge, the researchers, as part of being positioned in the field of research, have certain and specific social dispositions including preferences, abilities and blindness for describing and explaining social relations and health. This ambition to reflect on the conditions of production of knowledge is important. As Bourdieu and Waquant (1992: 236) put it: 'A scientific practice that fails to question itself, does not, properly speaking, know what it does'. We have found the meta-theoretical, theoretical and empirical work of Bourdieu attractive as a tool for developing research in this field of health research.

From a meta-perspective, the research domain is seen as a social field (Bourdieu, 1984) of research including positions (institutions and agents) that are competing to define health, including the way to study health. In the social field of health there is a doxa, which is the 'taken for granted', natural and un-discussed assumptions of the field (Bourdieu, 1977a). In the field of health research, there is a *basic* assumption that research is for health for everybody. The positions in the field of research have differing and opposite backgrounds and interests and they are related to each other (a relational perspective) and cannot be understood as islands (substance). The position of Kristian Larsen's research is situated in a mainly state financed Danish University

of Education in Copenhagen. Virginia Morrow's research was also funded by a government body, the then health promotion arm of the English government Department of Health (since disbanded, became Health Development Agency, then NICE, National Institute for Clinical Excellence). The position could be seen as state-oriented or dominated to the extent that it takes as given a rather strong welfare state (in the case of Denmark), including a large degree of its concepts and classifications (for example, definitions of health/illness). An objectification of our positions in the relational field would rather argue that as we are not positioned in the National Board of Health or in a Medical research institution, we have to distance ourselves from those positions and their related paradigms, by "choosing" to address theoretical issues.

The social, political and research conditions that receive social capital

As noted, it is clear that the concept of social capital has grown exponentially (Forsman, 2003). Social capital is related to other disciplines like social theory, economic science, schooling/education, communities and health. Further, social capital has reached the two-sided and conflicting status of being put on the website of the World Bank (www.worldbank.org) and the United Nations (www.un.org). A quick search confirms the growth by listing millions of links related to social capital. There has, so to speak, been a shift in social research from "can you afford it" to "have you got friends". The change, from "economics" and structures, to "social" and individuals in research question is happening at the same time as western countries have been said to develop from industrial societies to 'knowledge societies' (Bindé 2005). This increase in studies using social capital could serve as a documentation of radical and fundamental changes in Western societies, suggested by studies inspired by social philosophers like Giddens (1991, 1992), Beck (1996) and Ziehe & Stubenrauch (1982). From their work with on "modernity" and the "risk society", they construct individuals as free-floating entrepreneurs, with the self as a reflexive project. Economic structures and social classes are no longer active and present as either determining or supporting the project of shaping the (in this case) healthy lifestyle. Also in general, we have seen, in the last decade, the dominant and general policy change to a focus on the individual (lifestyle) and a disappearance of focus on societal structures. Polemically speaking, environmental factors have now turned to (unquestionably important) concerns oriented towards pollution and climate change.

In contrast to the philosophy of Giddens and Beck, the growth of social capital will be explained as a response to two dynamics. First the economic and capitalist based market is getting stronger and the (welfare) state is getting weaker, and this provides for and supports a structural need for focusing on social aspects in order to 'avoid looking' at the concrete material and economic resources that function as basis for everyday life of people, and most importantly, how these resources are unequally distributed in society. In other words, the accentuation of social capital, not only in policy, but also in social science (and the repression or, rather, *mis-recognition*)

tion of other capitals and social positioning) serves, from a sociological perspective, social functions. This is not a Durkheim'ian (1956, 1995) functionalist statement, but a sociological analysis that reveals how the field of social research is dominated by the field of economic power and the field of policy. At the very least, it shows the limited autonomy of the research field.

The genesis of the concept of social capital

The interest in the phenomenon that later included social capital can be traced back to assumptions made by Marx, Durkheim and Weber who all, from differing philosophical and political standpoints, studied the "glue" that keeps society together. The concept of social capital was first used by L. J. Hanifan (Hanifan, 1916, 1920) who was concerned with the cultivation of good will, fellowship and social intercourse among those that make up a social unit. Later the concept was used by Jacobs (1961) in relation to urban life and neighbourliness. According to Putnam (2000) the concept of social capital was re-invented six times during the course of the twentieth century.

The current studies of social capital are primarily inspired by Coleman and Putnam, described briefly below, and have focused on social capital as a resource, or a privilege that some have and others don't have, or possess in less quantity. In other words, the concept is constructed on a quantitative basis and the resources are unequally distributed among individuals and social groups, and this gives fundamentally differing possibilities and limits for living in a society. In this paper, we are interested in children's health.

In summary, social capital has been used in research to minimize at least five limitations within conventional research on health. Firstly, that the individual is seen as an island, and is the sole object of research. Secondly, the capacity for good health/resistance to illness draws only on economic position and individual ability; thirdly, the practice is generated and learned by cognitive and reflexive processes, fourthly, health behaviour is an object of research in itself, and fifthly, quantitative paradigms and methods are fundamental principles for the study of this topic.

Contemporary use of social capital

In the beginning of the 1980s, the concept of social capital was specified and developed by Bourdieu (1980) and the term was later developed by Coleman (1988) and Putnam (1993). The positions have differing historic, epistemological and scientific origins, which give rise to differing and to some degree opposing theory, methods, and empirical findings related to health and health-related practice among children. The concept of social capital has also been developed and criticized at many levels, for example in Swann and Morgan (2002); Veenstra (2002); Morrow (1999, 2002); Baron et al. (2000); Woolcock (1998); Field (2003); Machinko and Starfield (2001); Williams (1998); Portes (1998). It can be argued that social capital could be seen as 'the ability to secure benefits through membership in networks and

other social structure' (Portes, 1998). Ferguson (2006) and Waterston et al. (2004) attempt to integrate social capital in studies of children and young people's health and wellbeing. Based on a literature review, Ferguson shows how Bourdieu, Coleman and Putnam are the central figures as theoretical inspiration of studies about social capital and children. Ferlander (2007) focuses on differing forms of social capital in relation to health. She suggests that more research is needed on the impact of different forms of capital on health including more theoretical discussion. Carpiano (2007) goes further as he develops an interesting empirical test of a Bourdieu-based model with a focus on a conceptual model of neighbourhood conditions and social capital. Both Ferguson (2006), Ferlander (2007) and explicitly Carpiano (2007) draw upon Bourdieu, especially "The Forms of Capital" (Bourdieu, 1986) in striving to improve tools in the study of health. However, in all these examples, social capital, or forms of social capital, are isolated and found, but they are not related to other forms of capital. These authors fail to capture relational thinking (social space and distributions of position) and the amount and distribution (economic, cultural and social) of capitals in general. Carpiano's (2007) study in particular is theoretically and methodologically constructed as a Putnam-esque study. It is also common that the studies focus on the outcome side of social capital, and not on capital as investment in a market. Capital in these studies is a resource in so far as it is seen as such, and this is obvious when differing contexts (social fields) provide for differing and sometime opposed ideals of what are seen as resources. The four dimensions of social capital (Carpiano, 2007) are interesting, but social capital is not a 'theory' (it does not explain anything, it merely describes), and the whole theory of Bourdieu is not integrated. Here, Bourdieu's arguments in Distinction (1986) would be very useful to incorporate, as the differing kinds of capital and social distinctions are fully presented in large-scale study.

J. Coleman: Social capital and youth

Coleman (1988, 1990a, 1990b) worked within a framework of functionalist sociology inspired by economic theory with particular attention to the social context of education. In this field he carried out several empirical quantitative studies. His focus was on how social structures and social control are created and maintained within social networks, and also how norms and systems of sanctions work.

Social structures can be built up in differing ways. Coleman discusses how differing social relations have differing potentials. In his theory, people will cooperate if personal advantages are bigger than the personal disadvantages. If not, social relations will collapse. According to Coleman, strong networks provide social support, and the clearer the norms are, the greater the individual motivation. Coleman used the example, 'it is for this the reason, that a performing athlete, musician or actor may experience far greater motivation than will a book author, who cannot see the reactions of his audience' (Coleman, 1990a: 182).

Rational choice theory has many inventors, such as Gary S. Becker (2000) and others. However, Coleman is seen as a re-inventor, or a proponent, of the theory in the field of social science. He follows the lead of economic theorists when he developed social choice mechanisms. According to Coleman, individuals will always choose and act based on calculations that optimise their situation. The process of decision-making is based on an ongoing ranking and elimination, until only one alternative remains. For Coleman, there are close and determinable relations between the structure, the agent, the decision and practice. He focuses on the conditions for individual choice and (after he 'invented' social capital) also on the unintended consequences of these choices in the constitution of the social environment.

In empirical studies, Coleman acknowledged that individuals did not always act as the rational choice theory would predict. People did not always follow their own best interest (Field, 2003), they (even) did things that could not, in the long-term, be explained as strategies to optimise their own or their families interests. People often cooperate, even when their immediate interests seem best served by competition (Field, 2003). Coleman developed social capital as a post hoc explanation to what is almost an irrational phenomenon. Social capital is seen as the 'invisible', 'hidden' hand (Smith, 1776), and it serves as a corrective to the theory. Social capital is a by-product to his rational choice model. As many others have noted (Portes, 1998; Baron et al., 2000), Coleman's definition of social capital is vague. Social capital is defined by its function. Human capital is defined as resources of the individual as a kind of outcome of taking part in social relations, whereas social capital is a by-product and connects individuals. These types of capital are not connected in the work of Coleman, but supplement each other in a functionalist way. They are resources that can be applied to get access to something else.

R. Putnam: Declining social capital

The work of Putnam (1993, 2000) and his formulation of social capital has derived partly from the theoretical ideas developed by Coleman. From a political science viewpoint, he is interested in social changes in Italy (1993) and the United States (2000). Taking the US case, based on quantitative studies involving indicators of social capital, public health, mortality and happiness (2000) he argues that there has been a reduction of social capital since 1940, and that social capital helps people stay healthy. His paradigm shares many similarities with the paradigm of Coleman and his definition of social capital. Putnam is more normative in his fundamental thinking. His research is based on a postulated and studied decrease of social cohesion and coherence in United States. He argues that individually and collectively, the US is paying a heavy price for the loss of social capital, which is the product of communal activity and community sharing (2000). According to Putnam, North Americans 'care less' for each other. His interest seems to be measuring and documenting the decline of social capital, rather than developing a theoretical discussion of the status of the concept. He presents social capital in the following way:

Whereas physical capital refers to physical objects and human capital refers to properties of individual, social capital refers to conventions among individuals – social networks and the norms of reciprocity and trustworthiness that arise from them. In that sense social capital is closely related to what some have called ‘civic virtue’ (Putnam, 2000: 19).

While Coleman is more descriptive and sociological in his work with social capital, the normative perspective of Putnam is explicit as he states how people *ought* to do things for each other without expecting immediate pay back (specific reciprocity) but rather later on (generalized reciprocity). Social capital is almost seen as a cure of societal and individual illness.

The work of Putnam has become globally renowned as it not only touches some historic and actual problems within political science, economics and sociology, but also as it has close relations to the field of politics and social policy, and to ‘common sense’ or ‘lay’ understandings.

P. Bourdieu: Related forms of capital

The sociology of Pierre Bourdieu (1980, 1986) builds on a creative conceptual unification of Karl Marx (1984), Max Weber (1978) and Emile Durkheim (1956, 1995). He also has a foundation in so-called historical epistemology (Broadbent 1990, 1996), such as Bachelard (1968), Koyre (1957) and Canguilhem (1988), and in terms of the relational perspective his work is also inspired by Cassirer (1911, 1950). The sociology of Bourdieu and the theory of practice is developed from studies in many social fields (1977a, 1984, 1996, 1996b, 1999, 2000), in pre- and also post modern societies (1977b) and over the course of 30 years. Bourdieu’s work is rooted in anthropology and sociology. His contribution to sociology in general is the ambition to challenge old dichotomies like macro and micro, society and individual, quantitative and qualitative, structure and agency and in doing so, he developed new concepts – those of field, habitus, positions and dispositions and differing forms of capital.

In the effort to understand the practice of the agents (a theory of practice in a specific position in the field), Bourdieu has introduced field, positions and habitus, but also the concepts of economic, cultural, symbolic and social capital. But in his many publications, he did not develop the concept of social capital to the same extent as he did with cultural capital. This could indicate both that social capital is present in its absence, as it is implicit in sociology. It could also indicate, as suggested by Savage¹ that the concept was not particularly elaborated upon for Bourdieu, who was more concerned to explain how dominant positions reproduce their position. This could explain why economic capital and cultural capital are more developed in Bourdieu’s work. We argue that social exchange is central for Bourdieu, and this

¹ Whither social capital? Past, present and Future. Conference, London South Bank University, 7 April 2005.

makes social capital an important concept in its interaction with the other capitals. It is a 'credit' that the agents can (usually unconsciously) bring to bear when necessary, or that can be applied by converting one capital to another. Social capital in terms of Bourdieu should not and cannot be isolated from other forms of capital, as it is often done in fragmentary use of Bourdieu. Bourdieu suggests that capital

can present itself in three fundamental guises: as economic capital, which is immediately and directly convertible into money and may be institutionalised in the form of property rights, as cultural capital which is convertible on certain conditions into economic capital and may be institutionalised in the form of educational qualifications, and as social capital made up of social obligations (connections), which is convertible in certain conditions into economic capital and may be institutionalised in the form of a title of nobility (*ibid.*: 242).

Bourdieu's most developed concept is cultural capital, which exists in three forms: in the embodied state, in other words, long-lasting dispositions of the mind and body; in the objectified state, in the form of cultural goods (pictures, books, dictionaries, instruments) and in the institutionalised state, a form of objectification, in the case of educational qualifications (1986, *The forms of capital* *ibid.*: 243). Here, Bourdieu defines social capital as actual and potential resources that are linked to the possession of durable networks. The volume of the social capital possessed by a given agent thus depends on the size of the network of connections he can effectively mobilize and on the volume of capital (economic, cultural and symbolic) possessed in his own right by each of those to whom he is connected' The profits which accrue from membership in a group are the basis of the solidarity which make them possible' (1986 p. 248). Bourdieu emphasises the genesis and the structure of the social. He suggests that the existence of a network of connections

is not a natural given or even a social given, constituted once and for all by an initial act of institution. It is the product of an endless effort at institution, of which institutions rites mark the essential moments and which is necessary in order to produce and reproduce lasting useful relationships that can secure material and symbolic profits. (*ibid.*: 250).

Bourdieu's interest is the logic of the social, with special attention to social reproduction in society, inspired by classical sociologists like Durkheim, Weber and Marx. His theory is an elaborated theory of class and social reproduction, and the associated concepts are to a large degree determined to explain how social fields, institutions and agents structurally reproduce themselves. A central 'device' in this reproduction is how social mechanisms are seen and experienced as 'natural' mechanisms. Social capital is a small but important brick in this general and wide-ranging sociology.

Unnoticed processes of reproduction in culture and society

Opposed to theories that focus on the constant changing of society that produce ever changing and changeable agents, such as theories of modernity inspired by Giddens (1991, 1992), Beck (1996) and Ziehe & Stubenrauch (1982), Bourdieu's attention is focused on the constant, persistent and continuous processes of reproduction (1977a, 1977b). These processes of reproduction, from a sociological perspective, (have to) pass unnoticed as everybody needs to feel that they are constantly inventing their lives. As modern individuals, we need to refute the fact that we are socialised, we inherit, and are products of the investments of former generations. In an informal, distorted and complex way, the amount and composition of capital is handed over from one generation to the next (Bourdieu, 1999). Here the educational system plays a major role (1977b, 1984). Access to cultural, educational, informational, economic and social resources are not invented by each child. Dispositions for basic social ability related to health are, from this theoretical perspective, on a bodily level, transferred between generations and continued in generations, without being recognised or experienced as such. In other words, some children possess low levels of capital while others can immediately profit from what was produced before them. According to Bourdieu, agents are also creative and reflective, within limits, and some social mobility can be observed. But the unnoticed processes of reproduction in society are the main objects of enquiry for Bourdieu.

Bourdieu's concepts of 'mis-recognition' and 'symbolic violence' deal with the fact that all social classes live by and with (a social) neglect of certain aspects of social reality. The relations between the dominant/privileged and subordinated social agents are more or less supported by law (as an example, laws of private property or law of succession). But the strongest power that dominates *the dominated* is the internalisation of the arbitrary culture, as if it was the (only natural) universal culture. Culture, distributed in families and educational systems (Bourdieu, 1977b) is transmitted and perceived, by children not as one among other cultures, but as *the culture*.

Bourdieu argues, in discussion with the philosophy of Habermas and critical theory (Bourdieu, 1990b), that the mystery is not how external forces suppress or dominate the subordinated, so to speak, from the outside – but the suppression is held or supported by the fact that the subordinated positions suppress themselves. They accept their situation and arbitrary values as if they were universal and common, but unreflexively. An example that relates to children is the educational system and schools, particularly in the Nordic countries where a very strong rhetoric about "community school", "public school", is making efforts to provide (successfully) universal values. However, the content, the language, examinations, the ways of teaching are always distributed from a certain perspective, with certain choices that includes certain content and language, and while excluding others. The culture that is "taught" makes some children feel like 'fish in the sea', while other children may

feel excluded. Bourdieu calls this phenomenon misrecognition of the arbitrariness of the content, the language, the "ways", the culture, 'symbolic violence'. The subordinated dominate themselves by accepting an arbitrary culture/norm/value or practice as if it was "everybody's".

Habitus, or 'incorporated history', is a disposition which at the same time guarantees creative and stable practice. When children act as they do in daily practice (for example, in relation to preferences for food, friends, types of job, consumption of alcohol, drugs, smoking), they use principles that were handed over from one generation to the next. As opposed to dominant theories of modernity, reflexivity and rational choice, habitus (developed to avoid objectivism and subjectivism) provides knowledge not only of what to do, but also how to do it. Actions that seem irrational from outside can be very rational from the level of practice of a single agent (Larsen et al., 2002; Cox & Larsen, 2005).

There is not a direct link between the social position of agents and their health practice, but this theory gives some explanations of the complex relations between the two. In particular, it provides explanations of the tendency of stability in practice between two generations and the maintenance of positions between differently positioned social groups (the privileged stay privileged and the under-privileged stay under-privileged). In other words, this sociology helps us to understand that differences in health status among a large group of agents today are responding more to their social positions (including the structure and genesis of a field of health and the amount/composition of capitals) than to the reduced and simplified model of their individual and rational choices. In comparison to theories derived from Coleman and Putnam, this sociology offers a completely opposed theory of the dynamics of social reproduction and social mobility. The practice of agents is (of course) both creative and structured, improvised and predictable, and sometimes practices are experienced as an object or a result of rational choices. But practice is not and can never be a direct implementing of theory (Callewaert, 1999) or health instructions. The underlying principles that are applied in everyday practice of agents are not chosen or invented by the agent, but they are handed over. One of the most stable and stabilising principles here is the material structure of artefacts, such as structures of buildings, roads, houses, landscapes. These and other structures are what make social practice described more adequately in terms of stability than change.

The differing construction of the object

Bourdieu and Coleman/Putnam construct the object of research in very differing ways. This includes differing perspectives on a theory of practice. Construction of the object means how the object of research is thought about or conceptualised, and this is a key question in the sociology of Bourdieu (1991). In social research there is a tendency to think of social capital as the tool (and, unfortunately, in many studies, the *goal* and *process*) and often people of dominated agents seen as the object of study or intervention. From a Bourdieu'ian perspective, this is to convert a social

problem (often politically constructed) into a sociological problem. This is often born of humanistic and well-intentioned purposes (social researchers often see themselves as attempting to describe, understand and support people in subordinated positions) but the everyday constructed problems are not, or are very seldom, the sociological problem. The researcher needs to undertake intellectual effort to understand the "self constructed problem" often as part of a more complex and less self-evident problem. In other words, the researcher needs to convert the everyday problem into a sociological problem. This means to theoretically re-think, to break away from, everyday constructions, and by doing so, constructing a theoretical object. As an example, underprivileged or marginalised children are not (in themselves) the 'objects' of research. What might be the object is the complex and mostly unnoticed, seemingly "natural" processes of under-privileging, of marginalization, and how under-privileged and marginalised children take part in their own marginalisation. The relational perspective is fully developed in Distinction (1984).

In research inspired by Coleman and Putnam the object constructs itself. This spontaneous and positivist pre-construction of research is seen in the following elements:

- the definition of the "problem" of the research (such as obesity amongst children);
- the choice of informants (obese children/their parents);
- the theory of practice involved (practice seen as product of rational choices);
- the choice of methods (interviews with obese children/parents)
- and also in the normative implications of the research (guidance about how to eat more healthily).

In the work by Putnam, and especially Coleman, the theory of practice in general implies an agent that is meta-reflective, and action is seen as inspired by cognitive processes. The technical and rational theory of practice ("rational choice"), is often implicit, and thereby also integrated, is in terms of Bourdieu, constructed in all levels in research. The rational choice theory of practice has the strongest impact as it is taken for granted, and is a natural and an unquestioned principle. In much health literature this theory of practice is also hidden in concepts such as 'decision-making', 'choice of lifestyle', 'free will', 'planning health'. The technical and rational theory of practice is a dominant and widespread self-perception among agents in modern Western societies. It is also an extensive, often implicit, theory of practice, in many theories about health practice in general, and (as mentioned earlier), especially those measuring 'health behaviours', inspired by epidemiology.

The descriptive theory of Bourdieu is based on empirical work, including observational studies (1977a). In the construction of the scientific object in the work of Bourdieu, in contrast, it is a basic assumption that agents are brought up and formed,

but also educated and qualified professionally by processes that are bodily. The social agent knows by bodily experience (habitus) how to act in the social field. This is possible because the body is brought up in similar social fields (Larsen, 2005). Bourdieu used the simile, 'like a fish in the sea'. Swimming, hunting, eating are not objects of reflection for the fish, the fish is just doing what it has to do. In social life, children are brought up in concrete and material conditions. Young children feel, smell, touch, see and hear, and thereby perceive and incorporate the social world, through the body. This includes the social and material conditions that provide for social specific practice in relation to health. As such, agents do reflect and they are creative, but not in the way suggested by rational choice theory. In this daily acting, "health", "food", "diet", "training" or "un-health", "fat-food" or "non-action" are not permanent and ever present objects. The agent simply acts in everyday life. The structure of the 'outer' world is familiar as it corresponds with, and is constructed, just like the 'inner' world. This is inspired by Maurice Merleau Ponty (1994). The cognitive structures that an agent implements when he or she understands the familiar world is a product of the structure of the known world (Bourdieu, 2000). Habitus strives to relate to similar agents, guided by sympathy and antipathy, affection and aversion, taste and dislikes, so he or she creates surroundings where the agent feels at home (Bourdieu, 2000: 150). In this context, habitus 'knows' what to do and how to do it, 24 hours a day, knowing how to move, eat, play, walk, bike or drive, as appropriate for that specific position in the social space (Bourdieu, 1984). Habitus guides and structures an agency that applies principles that are adequate for the position *in the social space*. There is a tendency for people to look for and create relationships with other people (friendships), places (urban/rural) and things (clothes, furniture) that are associated with, and similar to, what habitus "knows" from earlier experiences (Bourdieu, 1984).

To sum up, Coleman and Putnam do not construct the object in a theoretical way, and they do, to a large degree and explicitly, apply an everyday theory of practice. Their contribution focuses on free-floating individuals and their choices as the engines that drive practice forward. In relation to health, Bourdieu offers an opposite theory, one that focuses on relations between positions, stability of practice and the body, by use of concepts like social fields, positions, capitals and habitus. For researchers within studies of health, this contributes to an understanding that a) unhealthy social groups are not a theoretical object and b) health outcomes are not only products of free choices made of individuals. Studies of health *must* integrate social reproduction, include studies of the distribution of capital in a field as a whole, including economic, social and cultural capital. The dominant social groups and their privileges are also a study object in relational perspective, and the rational choice theory of practice need to be supplemented with one that involves the body.

Capitals in relation to health

Bourdieu did not work empirically with health and health studies, but his studies of similar social spaces and social fields can be applied to this field. From his sociology, it is obvious that agents differ, and are unequally positioned in social space. Capital is to a large degree passed from parents to their children. Using the concept of *habitus*, children or young people are active, creative and as such not passive recipients of capital from their parents (Morrow, 2002). The position in the field that also covers the possibility to act and re-act, in relation to health, is in Bourdieu's theory, a response to the amount and the composition of various capitals, and not an isolated product of single capacities (such as economic, cultural or social capital). The perspective on the genesis of practice is therefore: 'agents do as they have to do', in the field, with the positions and dispositions (*habitus*). Social conditions and possibilities exist on a structural and an individual level, and the practice of agents is seen as both structured and creative, within limits, that is within the social space. Activities which from one position seem as a healthy or an un-healthy job, a right or a wrong habit, a good or a bad grocery custom, a well informed or a stupid diet, is from this point of view, adequate with the position. Practice has its (social) reasons.

Capital in Bourdieu's terms is a disposition, that is, the possible capacity, both on a bodily level and also a cognitive level, to draw on differing types of 'credit' (economic, cultural, social) in the striving to maintain or improve a position in the social space. These forms of capital can to a certain extent be exchanged or converted. As an example; if a person becomes ill, and has a lot of money, he or she can buy better treatment. In that sense economic capital can be converted into "health capital", which in turn can be (re-)converted into economic capital if the person can return to work more quickly.

Coleman and Putnam share basic assumptions, paradigms and ask similar questions that are common among social scientists, economists, political scientists and epidemiologists, whereas the theory of Bourdieu originates from classical sociology. Bourdieu and Coleman co-organised a conference in 1989 in Chicago and they have also edited a book (Bourdieu and Coleman 1991). But they did not work together and their work did not refer to each other. The two concepts of social capital are developed in differing contexts and to a large degree from opposed theoretical standpoints. The work of Putnam could be categorised as a third strand to that of Coleman and Bourdieu (Field, 2003), but it seems obvious that his work is derived from Coleman's theory. In relation to social position, social capital and children's health, these two paradigms ask differing questions, construct the object differently, they have a differing epistemology and theory of practice and consistent with that, they also offer quite differing and thus opposed answers.

Discussion

The seventh re-invention of social capital has helped focus on the social glue and its importance in many areas, including health. It has also been said that social capital

bridges anthropologists, economics, political scientists and sociologists (Schuller et al., 2000; Woolcock, 2001; Foley & Edwards, 1999). There has been huge expansion of research using the concept of social capital, and range of policy inspired by social capital. Social capital derived from the work of Coleman and Putnam has contributed to a shift in research, from measuring the outcomes of individual health behaviour of young people to more focus on their everyday lives and social processes (Morrow, 2001: 47).

However, from a theoretical perspective, social capital, as it is conceptualised by Coleman and Putnam, remains an object for critique in general. It is dominated by liberal rational economic assumptions, and the overall body of knowledge about social capital can be viewed as confusing and ambiguous, rather than cohesive, and it runs the risk of producing a tautological account (Portes, 1998). Research based on the concept of social capital as used by Coleman and Putnam often fails to address relations of power and conflict, and tends not to incorporate the effects of broader social structures. Social capital is isolated from other forms of resources. As Fine (2001) suggests, the focus on social capital facilitates a neo-liberal withdrawal of the welfare state. The lack of a power and class perspective is also mentioned by Muntaner and Lynch (1999a, 1999b), who argue that social determinants and political changes are the most important features in the determination of health (see also Marmot & Wilkinson, 1999). However, the work of Bourdieu can be criticised for not leaving space for individual action, because it addresses structures, schemes and stability more than creativity, reflexivity and social mobility (Jenkins, 1992). Critics have also argued that Bourdieu's theory seems to have static consequences and refers to French society of the 1970s (Vester, 2005).

Research implications of the sociology of Bourdieu

First and foremost the marginalised and the unhealthy are not objects for scientific research. The object of scientific work must be constructed theoretically and not take as an object the pre-constructed object (the marginalised, the un-healthy). The scientific object of research is constructed as an epistemological "break", according to Bachelard (1968), against the 'self-evident' or 'natural' construction. Critical social science must challenge the taken for granted. This might be of particular importance within health studies that are dominated by paradigms (epidemiology, clinical experiments, exclusively quantitative studies, and so on) which take 'natural constructions' as scientific constructions. (The natural sciences that are working with natural objects (planets, cells, genes) have certain advantages, as their objects of study are not "speaking objects" as in social sciences).

The substance in the critique made explicit in this paper is that an alliance exists between (a) a dominant neo-liberal policy (support of the dynamics of capitalism and decreasing the role of the state), (b) modernity (a growing individualism, increase of focus on 'choice' of lifestyle) and (c) a social science with a specific use of the concept of social capital, that offers theoretical support to the first two. This is a risky

business. Critical studies of health suggest that the amount and distribution of resources (economic, cultural and social capital and other types of capital) must be studied as a whole. The main questions must be: who and what kind of social mechanisms organise and sustain the circulation of goods? In a relational perspective, ‘unhealthy’ and excluded agents can only be objects of research when they are understood in relation to those agents who are healthy and included.

Additionally health practice cannot be studied in isolation, and neither can social capacity or social capital. Health practices must be studied in relation to a broader analyses of social reproduction in society, including the often socially hidden principles that provide and legitimize differing social positions. Studies of differing distribution of health involve differing distribution of resources, credit or capital in society. This involves a conflict, descriptive and sociological perspective including relations of power -and not a consensus, normative and individual perspective as suggested by Coleman and Putnam.

Lastly, the general shift in research from a focus on economic to social capital, and an avoidance, more or less consciously, of other social credits, especially economic and cultural capital, in a complex but obvious way, takes part in reproducing (what humanistic oriented researchers rhetorically strive to avoid) the social conditions that include the included and exclude the excluded. The “contribution” is at first hand only symbolic, but under the “right conditions” it supplies what is needed. That is, to direct attention to the (politically stated and spontaneously constructed) marginalized as subjects/substance, and thus also directing the attention away from the unnoticed relations of power and silent processes of marginalisation and social mechanisms of exclusion. The spontaneous construction, which is a powerful construction as it is embodied in the marginalised themselves (symbolic violence), enables researchers to avoid analyzing the concrete material, spatial, economic, cultural conditions that give some children and young people the possibility to live long and healthy lives, and others are doubly disadvantaged as they bear the burden of bad living conditions, exclusion from workforce, poor education, ‘bad habits’, live shorter lives and with a lower quality of life, and even know that they are guilty of all this themselves. Bourdieu’s theorising could help us to re-focus attention on these aspects of children’s and young people’s lives.

*Kristian Larsen, Associate Professor, PhD, Danish School of Education, University of Aarhus
krla@dpu.dk*

*Virginia Morrow, Associate Professor, PhD, Reader in Childhood Studies, Dept. of Early Childhood and Primary Education, Institute of Education, University of London
v.morrow@ioe.ac.uk*

References

- Bachelard G. 1968. *The philosophy of no: a philosophy of the new scientific mind.* New York: Orion Press.
- Barker, D.J.P. 1997. "Fetal nutrition and cardiovascular disease in later life", in: M.G. Marmot and M.E.J. Wadsworth (eds.), *Fetal and early childhood environment, British Medical Bulletin* 53 (1): 96-108.
- Baron, S., Field, J. & Schuller, T. (eds.) 2000. *Social capital. Critical Perspectives.* Oxford University Press.
- Beck, U. 1996. *Risk Society. Towards a new modernity.* London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications.
- Becker, G., S & Kevin M. Murphy, K. M. 2000. "Social Economics – Market Behaviour in a Social Environment". The Belknap Press of Harvard University Press.
- Berntsson, L., & Köhler, L. 2001. "Quality of life among children aged 2-18 in five Nordic countries". *European Journal of Public Health* 11: 437-445.
- Bindé, J. 2005. *Towards Knowledge Societies. UNESCO World Report.* UNESCO Reference Works series. Imprimerie Corlet, Condé-sur-Noireau, France.
- Blaxter, M. & Poland, F. 2002. "Moving beyond the survey in exploring social capital", in C. Swann & A. Morgan (eds.), *Social capital for health. Insights from the qualitative research*, pp. 87-109. London: Health developmental Agency.
- Bourdieu, P. 1977a. *Outline of a theory of practice.* Cambridge: Cambridge University Press.
- _____. 1980. "Le capital social: notes provisoires". *Actes de la Recherche in Sciences Sociales*, 31, 2-3.
- _____. 1984. *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste.* London: Harvard College and Routledge & Kegan Paul.
- _____. 1986. "The forms of capital", in J. G. Richardson (ed.) *Handbook of theory and research for the sociology of education*, pp. 241-261. Library of Congress Cataloging in Publication Data.
- _____. 1990a. *The logic of practice.* Cambridge: Polity Press.
- _____. 1990b. *In Other Words. Essays Towards a Reflexive Sociology.* Cambridge: Polity Press.
- _____. 1996. *Homo academicus.* Cambridge: Polity Press.
- _____. 1999. *The Weight of the World.* Polity press.
- _____. 2000. *Pascalian Meditations.* Polity Press.
- Bourdieu, P., Chamboredon, J. C. & Passeron, J. C. 1991[1968]. *The Craft of Sociology. Epistemological Preliminaries.* Berlin: Walter de Gruyter.
- Bourdieu, P. & Passeron, J. C. 1977b. *Reproduction in education, society and culture.* London: Sage Publications.
- Bourdieu, P; Coleman, J. S. 1991. *Social theory for a changing society.* Boulder: Westview Press; New York: Russell Sage Foundation.
- Bourdieu, P. & Wacquant, L. J. D. 1992. *An Invitation to Reflexive Sociology.* University of Chicago Press.

- Bremberg, S. 1998. *Bättre hälsa för barn och ungdom: en strategi för de sämst ställda*. Stockholm: Folkhälsoinstitutet: Gotha.
- Broady, D. 1990. *Sociologi och epistemologi: om Pierre Bourdieus författerskap och den historiska epistemologin*. Stockholm: HLS Förlag.
- _____. 1996. "The epistemological tradition in French sociology", paper presented at the conference: Rhetoric and Epistemology, Maison des Sciences de l'Homme, Paris, 23-27 September 1996.
- Callewaert, S. 1999. "Towards a general theory of professional knowledge and action". *Journal of Nordic Educational Research* 19(4): 209-222.
- Canguilhem G. 1988. *Ideology and rationality in the history of the life sciences*. Cambridge, Mass.: The MIT-Press.
- Carpiano, R. M. 2007. "Neighbourhood social capital and adult health: An empirical test of a Bourdieu-based model". *Health & Place* 13(3): 639-55.
- Case, A., Lubotsky, D. & Paxson, C. 2002. "Economic status and health in childhood: The origins of the gradient". *American Economic review* 92(5): 1308-1333.
- Cassirer E. 1950. *The problem of knowledge: philosophy, science, and history since Hegel*. New Haven: Yale University Press.
- _____. 1911. *The epistemology problem*. Das Erkenntnisproblem, 1 (1906), 2nd ed., Berlin.
- Coleman, J. 1988. "Social Capital in the Creation of Human Capital". *American Journal of Sociology* 95: 95-120.
- _____. 1990a. "The realization of effective norms", in R. Collins (ed.), *Four sociological traditions. Selected readings*, pp. 171-193. Oxford University Press.
- _____. 1990b. *Foundations of Social Theory*. The Belknap Press of Harvard University.
- Cox, H. & Larsen, K. 2005. *Authentication of Nursing 2: Reflective Processes in Nursing* (revised 2005, first published 1999). Geelong, Victoria 3217, Australia: Learning Services, Deakin University.
- Durkheim E. 1956. *Education and Sociology*. London: Collier-Macmillan.
- _____. 1995. *The rules of sociological method – and selected texts on sociology and its method*. New York: Macmillan.
- Ferguson, K. 2006. "Social capital and children's wellbeing: a critical synthesis of the international social capital literature", *International Journal of Social Welfare* 15(1): 2-18.
- Fergusson, D.M., Horwood, L.J., Lawton, J.M. 1990. "Vulnerability to childhood problems and family social background". *Journal of child psychology and psychiatry* 31(7).
- Ferlander, S. 2007. The importance of Different Forms of Social Capital for Health. *Acta Sociologica* 50(2): 115-128.
- Field, J. 2003. *Social capital*. London: Routledge.
- Fine, B. 2001. *Social Capital Versus Social Theory. Political Economy and Social Science at the Turn of the Millennium*. London: Routledge.

- Foley, M. and Edwards, B. 1999. "Is it time to disinvest in social capital?" *Journal of Public Policy* 19(2): 141-73.
- Forsman, M. 2003. "What is social capital made of? A co-word analysis of some subject databases." Abstract at the Eight Nordic Annual Workshop of Bibliometrics, Informetrics and Research Policy. Aalborg University. Åbo Akademi University/Finnish Social Science Data Archive (Finland).
- Gepken, A. & Gunning-Schepers, L. J. 1996. "Intervention to reduce socio-economic health differences. A review of the international literature", *European Journal of Public Health* 6: 218-226.
- Giddens, A. 1992. *The Transformation of Intimacy*. Cambridge: Polity Press.
- _____. 1991. *Modernity and Self-Identity*. Cambridge: Polity Press.
- Gilmann, S., Kawachi, I., Fitzmaurice, G., Buka, Stephen 2003. "Family disruption in childhood and risk of adult depression". *The American journal of psychiatry*, May.
- Gillis, A. J. 1998. "Determinants of health-promoting lifestyles in adolescent females". *Canadian Journal of Nursing Research* 26(2): 13-28.
- Hanifan, L. J. 1916. "The rural school community center". *Annals of the American Academy of Political and Social Science* 67: 130-138.
- Hanifan, L. J. 1920. *The Community Center*. Boston: Silver Burdett.
- Hawe, P. & Shiell, A. 2000. "Social capital and health promotion. A Review". *Social Science Medicine* 51(6): 871-885.
- Hemmingsson, T., Lundberg, I., Didrichsen, F. 1999. "The roles of social class of origin, achieved social class and intergenerational social mobility in explaining social class inequalities in alcoholism among young men". *Social Science and Medicine* 49: 1051-1059.
- Illsley, R. & Svensson, P. G. 1990. "Health inequalities in Europé". *Social Science of Medicine* 31: 223-240.
- Jacobs, J. 1961. *The Death and Life of Great American Cities*. New York: Random.
- Jenkins; R. 1992. *Pierre Bourdieu*. London: Routledge.
- Jensen, B., Larsen, K., Koudahl, P. & Andsager, G. 2007. *Ulighed i børn og unges sundhed – set i lyset af social kapital*. [Inequity among children and young people in relation to Health – from a social capital perspective]. København: Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag.
- Keating, D. P. 2000. "Response to commentary. Social capital and developmental health: Making the connection". *Developmental and Behavioural Pediatrics* 21(1): 50-52.
- Koyre, A. 1957. *From the Closed World to the Infinite Universe*. Baltimore and London: Johns Hopkins UP.
- Kuh, D. Ben-Shlomo, Y. Lynch, J. Hallqvist J, Power C. 2003. "Life course epidemiology". *Epidemiol Community Health* 57: 778–83.
- Larsen, K. 2005. "Learning through the Body in Danish Nursing Education", in H. M. Dahl & T. R. Eriksen (eds.), *Dilemmas of Care in the Nordic Welfare State*. England: ASHGATE Publishing Limited.

- Larsen, K., Adamsen, L., Bjerregaard, L., Madsen, J. K. 2002. "There is no gap 'per se' between theory and practice: research knowledge and clinical knowledge are developed in different contexts and follow their own logic". *Nursing Outlook* 50(5): 204-12.
- Lindblad, E. & Lyttkens, C. H. 2003. "Polarization in the reaction to health-risk information: A question of social position". *Risk Analysis* 23(4): 841-855.
- _____. 2002. "Habits versus choice: The process of decision-making in health related behaviour". *Social science & Medicine* 55: 451-465.
- Lundberg, O. Diderichsen, F. & Yngve, M. A. 2001. "Changing health inequalities in a changing society? Sweden in the mid-1980s and mid-1990s". *Scandinavian Journal of Public Health* 29: 31-39.
- Lynch, J. W. 2000. "Income inequality and health: expanding the debate". *Social Science & Medicine* 51(7): 1001-1005.
- Lynch, J. W., Kaplan, G. A. & Shema, S. J. 1997. "Cumulative impact of sustained economic hardship on physical, cognitive, psychological, and social functioning". *New England Journal of Medicine* 337(26): 1889-1895.
- Lynch, J. W. & Kaplan, G. A. 1997. "Understanding how inequality in the distribution of income affects health". *Journal of Health Psychology* 2(3): 297-314.
- Machenbach, J. P., Kunst, A. E., Cavelaars, A., Groenhof, F. & Geurts, J. 1997. "Socioeconomic inequalities in morbidity and mortality in Western Europe". *Lancet* 349: 1655-9.
- Macinko, J. & Starfield, B. 2001. "The utility of social capital in research on health determinants". *Milbank Quarterly* 79(3): 387- 427.
- Marmot, M. 1999/2003. "Introduction", in: M. Marmot & R. G. Wilkinson (eds.) *Social determinants of health*, pp. 1-17. Oxford University Press.
- Marmot, M. & Smith D.G. 1996. *Socio-economic differentials in health. The contribution of the whitehalls studies*. Oxford University Press.
- _____. 1997. "Socio-economic differentials in health. The contribution of the whitehalls studies". *Journal of Health Psychology* 2: 283-96.
- Marmot, M. & Wilkinson, R.G. (eds.) 1999/2003. *Social determinants of health*. Oxford University Press.
- Martin, P.A. 1999. "Genes as drugs: the social shaping of gene therapy and the reconstruction of genetic disease". *Sociology of Health & Illness* 21(5): 517-538.
- Marx K. 1984. *A critique of political economy*. New York: International Publishers.
- McIntosh, J. & Munk, M.D. 2004. Characterising Intergenerational Mobility, Results from a Danish Survey Data.
- Merleau-Ponty, M. 1994. *Kroppens fænomenologi [Phenomenology of the body]*, Frederiksberg: Det Lille Forlag.
- Morrow, V. 1999a. "Conceptualising social capital in relation to the well-being of children and young people: a critical review". *The Sociological Review* 47(4): 744-765.

- _____. 1999b. *Searching for social capital in children's accounts of neighbourhood and networks: a preliminary analysis*. London school of economics and political science, gender institute. Discussion paper series, issue no. 7.
- _____. 2001. Using qualitative methods to elicit young people's perspectives on their environments: some ideas for community health initiatives. *Health Education research, Theory and Practice* 16(3).
- _____. 2002. "Children's experiences of 'community': implications of social capital discourses", in: C. Swann & A. Morgan (eds.), *Social capital for health. Insights from the qualitative research*, pp. 10-47. London: Health Developmental Agency.
- Muntaner, C. & Lynch, J. 1999a. "Income inequality, social cohesion and class relations: A critique of Wilkinson's neo-Durkheimian research program". *International Journal of Health Services* 29(1): 59-81.
- Muntaner, C., Lynch, J. & Oates, G. L. 1999b. "The social class determinants of income inequality and social cohesion". *International Journal of Health Services* 29(4): 699-732.
- Portes, A. 1998. "Social capital: Its origins and applications in modern sociology". *Annual Review of Sociology* 24, Academic Research Library.
- Putnam, R. D. 2000. *Bowling alone. The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.
- _____. 1993. *Making Democracy Work. Civic traditions in modern Italy*. Princeton NJ: Princeton University Press.
- Saegert, S. and Evans G. W. 2003. "Poverty, Housing Niches, and Health in the United States", *Journal of Social Issues* 59(3): 569-590.
- Scambler, G. & Higgs, P. 1999. "Stratification, class and health inequalities in high modernity". *Sociology* 33(2): 275-296.
- Schuller, T., Baron, S. & Field, J. 2000. "Social Capital: A review and Critique", in: S. Baron, J. Field & T. Schuller (eds.), *Social capital. Critical Perspectives*. Oxford University Press.
- Smidt, A. 1776. *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. London: Methuen and Co., Ltd. Ed. Edwin Cannan, 1904, Fifth Edition.
- Swann, C. & Morgan, A. 2002. *Social capital for health. Insights from the qualitative research*. London: Health developmental Agency.
- The World Bank 1999. "What is Social Capital?" *PovertyNet*
<http://www.worldbank.org/poverty/scapital/whatsc.htm>
- Townsend, P., Davidson, N. & Whitehead, M. 1988. *Inequalities in health: The black report and the health divide*. London: Penguin Books.
- Veenstra, G. 2002. "Social capital and health (plus wealth, income inequality and regional health governance)". *Social Science & Medicine* 54(6): 849-868.
- Vester, M. 2005. "Class and Culture in Germany", in F. Devine, M. Savage, J. Scott & Rosemary Crompton (eds.), *Rethinking Class culture, identities & lifestyle*. Palgrave Macmillan New York.

- Vimpani, G. 2000. "Child Development and the civil society – does social capital matter?" *Developmental and Behavioural Pediatrics* 21(1): 44-47.
- Waterston, T., Alperstein, G. & Stewart Brown, S. 2004. "Social capital: a key factor in child health inequalities". *Archive Diseases of Childhood* 89: 456-459.
- Weber M. 1978. *Economy and society: an outline of interpretive sociology*. Berkeley: University of California Press.
- West, P. 1997. "Health inequalities in the early years: is there equalisation in youth?" *Soc. Sci. Med.* 44(6): 833-858.
- Wilkinson, R. G. 1999a. "Putting the picture together: prosperity, redistribution, health and welfare", in: M. Marmot & R. G. Wilkinson (eds.), *Social determinants of health*, pp. 256-271. Oxford University Press.
- _____. 1999b. "Income, inequality, social cohesion, and health: Clarifying the theory – reply to Muntaner and Lynch". *International Journal of Health Services* 29(3): 525-543.
- Williams, S. J. 1998. "'Capitalising' on emotions? Rethinking the inequalities in health debate". *Sociology* 32(1): 121-139.
- Woolcock, M. 1998. "Social Capital and Economic Development: Toward a Theoretical Synthesis and Policy Framework". *Theory and Society* 27(2): 151-208.
- Woolcock, M. 2001. "The place of social capital in understanding social and economic outcomes", *Canadian Journal of Policy Research* 2(1): 11-17.
- Ziehe, T. & Stubenrauch, H. 1982. *Plädoyer für ein ungewöhnliches Lernen. Ideen zur Jugendsituation*. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt.

Websites:

The World Bank

<http://www.worldbank.org/poverty/scapital>

A full and interesting site, including a very large library of relevant abstracts.

Saguaro Seminar

<http://www.ksg.harvard.edu/saguarो/index.html>

This is Robert Putnam's site at Harvard for the Saguaro Seminars on Civic Engagement in America. Contains some papers and a few useful links.

Centre for the Study of Public Policy, Strathclyde University

<http://www.socialcapital.strath.ac.uk/>

Contains a few papers on building social capital in Russia and Africa.

National Public Health Partnership

<http://www.hna.ffh.vic.gov.au/nphp>

Om universitetsledelse og New Public Management, om eksploreringen af en erkendelsesøkonomi, om Kant & Bourdieu - eller:

Selskabstømning i akademiet

Morten Nørholm

On management in universities and New Public Management, on the exploitation of an economy of cognition, on Kant & Bourdieu - or: Asset stripping in academia: In his speech given at the annual celebration in 2008 the dean at The Danish School of Education, Aarhus University (DPU) referred to *Der Streit der Facultäten* by Immanuel Kant (1798) arguing for certain university political initiatives. However, the references were only to certain parts of the text necessary for the political standpoint in the dean's speech. In the present article first of all the relevant parts of Kant's text are resumed. In order to theoretically account for the seemingly discrepancies between a reference to an academic text and the omission of certain parts of this text, the sociological theories of Bourdieu are applied. The social and symbolic function of the dean's approach and practice is constructed as part of the reproduction and extension of an existing, in principle arbitrary social relation of dominance. The consequences of the approach and practice of the dean being the exploitation of an economy of cognition specific to university, a prerequisite for the relative autonomy of the university, in turn a prerequisite for a democratic society. The exploitation of an economy of cognition - or the asset stripping in academia - is ultimately at the risk of promoting instead of hindering a despotic work of the government, hindering the production of new cognition, and hindering "Die philosophische Fakultät kann also alle Lehren in Anspruch nehmen, um ihre Wahrheit der Prüfung zu unterwerfen".

Key words: New Public Management, Immanuel Kant, Pierre Bourdieu, conflict of the faculties, reason as a historical conquest, social fields, university politics, habitus, university history, university management, exploitation of an economy of cognition, asset stripping in academia

Introduktion¹

Vi lever i en forunderlig tid hvor den ene dags helte er skurke den næste. Efter først at have været store stjerner er Stein Bagger og Bernard Madoff under stor mediebevægenhed blevet afsløret i selskabstømning og svindel for ufattelige beløb. Fokus for denne artikel er en anden form for selskabstømning i verdensklasse udført af en sær-

¹ Denne tekst kunne ikke være blevet til uden mindst to væsentlige tekster. Dels Petersen (1995), dels Callewaert (1997). Refleksivt er det som om de vigtigste referencer, dem der altid er der, og som betyder det meste, risikerer at forsvinde når ens egen tankegang dokumenteres; et eksempel på hvordan den egne position risikerer at naturaliseres som om den ikke havde en historie og et udgangspunkt. Det har den naturligvis.

lig klasse af ledere i uddannelsessektoren. Ærindet i artiklen er at vise hvad de handlinger som udføres af disse ledere, handlinger som indtil videre opfattes som heltegerninger, indebærer, gør. Dvs. at konstruere den sociale og symbolske funktion af ledelse af institutioner som i samfund efter det moderne erkendes og anerkendes for at producere erkendelse, herunder universiteter, forskerskoler osv.

Det som ligner heltegerninger, ser ud til at indebære at det universitet som indtil videre er en (om end delvis) offentligt bekostet instans essentiel for et demokratisk samfund, udsættes for selskabstømning. Artiklens fokus er dog ikke en eventuel selskabstømning hvad angår penge, dvs. inden for rammen af en økonomisk økonomi, men hvad angår den særegne erkendelses-økonomi som betinger universitetets relative autonomi, og som dermed udgør universitetets eksistensberettigelse. De personer som udfører det som i artiklen betegnes selskabstømning i akademiet, erkendes og anerkendes som helte, og benyttes som eksperter og meningsmagere.

I artiklen foretages et nedslag i den tale DPU's dekan (herefter Dekan) holdt ved DPU's årsfest d. 10. oktober 2008 (herefter Årsfesttale). Især analyseres den sociale betydning af Dekans referencer til Immanuel Kants tekst *Der Streit der Facultäten* (Kant 1798/1998). Indledningsvis gennemgås og diskuteres derfor de dele af Kants tekst som har relevans for Årsfesttale, hvorefter Dekans måde at gå til værket på og den sociale og symbolske funktion af de tilsyneladende paradokser som er knyttet hertil, konstrueres under de givne sociale omstændigheder såvel for Kants tekst som for Dekans Årsfesttale.

Det store i det små

Det kan altid diskuteres om (ikke-signifikante) enkelpersoners gøren og laden kan benyttes som udgangspunkt for et forsøg på teoretiske rekonstruktioner af de pågældende forhold i mere generelle termer. Mere end noget andet er det et spørgsmål om teoretisk udgangspunkt, bl.a. med implikationer af signifikans eller evidens (positivism i en aftapning inspireret af især medicin/statsvidenskab) versus det som indtages her, et bourdieusk udgangspunkt hvor objektet konstrueres i et epistemologisk brud med det umiddelbare (jf. Bourdieu et al. 1991 og især Bachelard 1976).

At foretage et punktnedslag fritager ikke fra en diskussion af grundlaget hvorpå noget rekonstrueres som eksemplarisk, og på hvilken måde – tværtimod. At anvende et bestemt fænomen som eksemplarisk må indebære og forudsætte en konstruktion af det pågældende fænomen under de givne sociale omstændigheder: Det umiddelbare er ikke den sande eller eneste betydning, men må konstrueres gennem en systematisk afvisning af det som præsenterer sig som om det var lige til at gå til, dvs. gennem en afvisning af forkonstruerede objekter (jf. Bachelard 1976, Bourdieu et al. 1991 "Part Two – Constructing the object"). En sådan konstruktion eller objektivering ligger desuden i forlængelse af Durkheims "La première règle et la plus fondamentale est de considérer les faits sociaux comme des choses" (Durkheim 1894²), at sociologi må

² Her citeret efter side 24 af 80 i en udgave fundet på nettet på adressen:

behandle sociale forhold som om de var ting, dvs. grundlæggende i og med et brud med oplevelsens primat.

Samtidig ses at et af vilkårene for produktion af viden eller videnskab om produktionen af viden eller videnskab er at man må undersøge forholdene på universitetsområdet, herunder undersøge ledelse af universiteter. Empirisk forskning på universitetsområdet kan m.a.o. som vilkår indebære analyser af det arbejde som udføres på forskerens egen institution, herunder som i dette tilfælde af ledelsen af institutionen. Det har som konsekvens at der kan præsenteres resultater som kunne være ubekvemme for denne ledelses selvforståelse (jf. desuden diskussionen i Bourdieu 2005, s. 172). Objektiveret kan et sådant 'institutionaliseret ubehag' ses som den anden side af en naturaliseret meritokratisk tænkning hvor den som indtager en relativt dominant position anerkendes for at være mere indsigtsguld end den som indtager en relativt domineret position, fx som her at en administrativ leder af en forskningsinstitution pr. automatik også er ekspert på det forskningen handler om. Artiklens analyser tyder dog på at det snarere er den (leder) som måtte mene at undersøgelser af den slags som gennemføres i artiklen, ikke bør bedrives, som saver den gren over han selv sidder på. At det under de givne sociale omstændigheder desuden er vanskeligt at få midler til den form for forskning som analyserer og kritiserer det som ellers er alment anerkendt for at være fornuftigt og godt, understreger nødvendigheden af at undersøge det nære.

Ærindest i denne artikel er således at tage udgangspunkt i hvad der kunne ligne et punktnedslag, for med Bourdieus teorier om sociale felter som arbejdsredskab og gennem konstruktionen af objektet at (re)konstruere det store.

I min afhandling *Om den sociale og symbolske funktion af uddannelsesevalueringer* (Nørholm 2008a) analyseres bl.a. fire danske producenter af normal evalueringsforsknings arbejder. Denne analyse foretages som den anden side af en (re)konstruktion af disse producenters positioner i et universitetsfelt respektive et politisk-administrativt felt. Ganske vist har de fire producenter et forholdsvis stort genemslag i Danmark, men i og med at de (re)producerer en normal, doksiske position, er deres respektive arbejder ikke originale i et internationalt perspektiv. I afhandlingen konstrueres de fires produktioner (stillingtagener) som fire marginalt forskellige positioner inden for en dansk udgave af normal evalueringsforskning, en position de fire producenters arbejde samtidig udgør en betingelse for. Desuden trækkes linjer fra disse fire marginalt forskellige positioner inden for dansk normal evalueringsforskning til et generaliserende, teoretiserende perspektiv. Trods en række karakteristika kendtegnende for relativt autonome felter er en af afhandlingen's pointer at (dansk) normal evalueringsforskning produceres i et ikke-autonomt (sub)felt i et politisk-administrativt felt, dvs. produceres i et decideret afhængigt (sub)felt i magtens felt (jf. desuden Nørholm 2008b).

http://classiques.uqac.ca/classiques/Durkheim_emile/regles_methode/durkheim_regles_methode.pdf - september 2009. På dansk: "Den første og mest fundationale regel går ud på at *betrachte de sociale kendsgerninger som ting*". (Durkheim 2000, p. 58, kursiv i originalen).

I forlængelse af den Bourdieu'ske felttænkning som anlægges i afhandlingen, og hvor udgangspunktet er Bourdieu's teori om sociale felter, regnes der med at et felt af positioner er homologt med et felt af stillingtagener, formidlet begge veje af et homologt felt af dispositioner (*habitus*) (jf. Bourdieu 1984, s. 126-131. Jf. desuden Bourdieu 1988, Broady 2002, Broady ed. 1998a, s. 11-26; Nørholm 2003, tekst til figur 1 og 2, s. 23, Nørholm 2008a, især s. 132-140). Konsekvensen af en sådan felttænkning er at den som ytrer sig fra en bestemt social position, tendentielt ytrer det som *kan* ytres fra denne position, dvs. ytrer det som nødvendiggøres af de givne sociale omstændigheder, det som kan rekonstrueres som socialt/symbolsk nødvendigt at ytre fra den pågældende position: Gennem en rekonstruktion af de sociale omstændigheder, nødvendiggøres de praktiske handlinger som led i en aldrig afsluttet konstruktion af objektet. Konkret indebærer en (re)konstruktion af Dekans praktik m.a.o. en konstruktion af de sociale omstændigheder som gør Dekans handlinger nødvendige. Dermed kan diskussionen/kritikken af de handlinger som udføres af konkrete personer, generaliseres til en overordnet (videnskabelig) diskussion af forholdet mellem konstruerede positioner i et felt som vi kender det fra Bourdieu (jf. diskussionen i Bourdieu 1988, s. 21-35): Det som kunne ligne et nyfigent blik og en interesse for enkeltpersoner, må i stedet ses som en generelt interesseret, teoriudviklende position.

Om Kants tekst "Die Streit der Facultäten"

I Dekans Årsfesttale refereres til en dansk oversættelse af dele af Immanuel Kants tekst fra 1798 *der Streit der Facultäten* (Kant 1798/1998, 2007). Imidlertid, og fordi henvisningerne i Årsfesttale kun giver mening hvis alene bestemte dele af Kants tekst er læst, gennemgås indledningsvis de dele af Kants tekst på tysk som er forudsætningen for at kunne rekonstruere en social og symbolsk funktion af Årsfesttale. Et andet argument for at referere til den tyske originaltekst (Kant 1798, genoptrykt i 1998), er at den danske oversættelse der henvises til i Årsfesttale, kun indeholder et lille udsnit af Kants tekst.

I Årsfesttale refereres Kant for at et universitet består af (må bestå af) de tre "øvre fakulteter" ("det theologiske", "det juridiske" og "det medicinske" Kant 2007, s. 75). I den tyske original har vi at universitetet består (må bestå af) de "oberen Fakultäten", nemlig "die theologische", "die der Juristen", "die medizinische" (Kant 1798/1998, s. 283). Imidlertid henvises i Årsfesttale udelukkende til disse tre fakulteter – som omtales på første side i den danske oversættelse – hvorved der bortses fra at Kant desuden opererer med et "untere Fakultät" (Kant 1798/1998, s. 289) som også betegnes "eine Philosophische Fakultät" (s. 290). Herom skriver Kant at

Man kann die untere Fakultät diejenige Klasse der Universität nennen, die, oder sofern sie, sich [i] modsætning til "die oberen Fakultäten", MN] nur mit Lehren beschäftigt, welche nicht auf den Befehl eines Oberen zur Richtschnur ange nommen werden (Kant 1798/1998, s. 289-290).

Desuden slår Kant fast at

Sie [det nedre fakultets arbejde, MN] kann von der Regierung, ohne daß diese ihrer eigentlichen, wesentlichen Absicht zuwider handle, nicht mit einem Interdikt belegt werden und die obren Fakultäten müssen sich ihre Einwürfe und Zweifel, die sie öffentlich vorbringt, gefallen lassen, welches jene zwar allerdings lästig finden dürften, weil sie ohne solche Kritiker, in ihrem, unter welchem Titel es auch sei, einmal inne habenden Besitzt ungestört ruhen und dabei noch despöisch hätten befehlen können (Kant 1798/1998 s. 291).

Striden mellem fakulteterne udfordrer ikke regeringen, men er tværtimod i regeringens egentlige interesse: Det er ikke en strid mellem regeringen og fakulteterne, men mellem fakulteterne indbyrdes:

Dieser Streit kann dem Ansehen der Regierung nie Abbruch tun. Denn er ist nicht ein Streit der Fakultäten mit der Regierung, sondern einer Fakultät mit der andern [...] (s. 298).

Desuden slår Kant fast at der egentlig er tale om en strid mellem en ordensopretholdende højrefløj (teologisk, juridisk, medicinsk fakultet) som handler til individernes evige (teologiske), deres *borgerlige* (juridiske) respektive deres *fysiske* (medicinske) vel, og et nødvendigt oppositionsparti, en venstrefløj (filosofisk fakultet) som gennem at beskæftige sig med lærdom som ikke er underlagt højere autoriteter, tilbyder den slags viden som egentlig ikke efterspørges (Kant 1798/1998 s. 298-299). Ud over universitetets tre øvre fakulteter (teologisk, medicinsk, juridisk) som fungerer som en højrefløj i højlærdhedens parlament, må der findes et oppositionsparti, en venstrefløj bestående af det nedre fakultet (filosofisk med empiriske videnskabsfag respektive ren matematik og ren filosofi) som kan holde højrefløjens i skak:

Die Klasse der obren Fakultäten (als die rechte Seite des Parlaments der Gelehrtheit [højlærdhed, MN]) verteidigt die Statute der Regierung, indessen daß es, in einer so freien Verfassung, als die sein muß, wo es um Wahrheit zu tun ist, auch eine Oppositionspartei (die linke Seite) geben muß, welche die Bank der philosophischen Fakultät ist, weil ohne deren strenge Prüfung und Einwürfe die Regierung von dem, was ihr selbst erspießlich oder nachteilig sein dürfte, nicht hinreichend belehrt werden würde. (Kant 1998/1798, s. 299).

Dette forhold mellem højrefløj og venstrefløj genfindes hos Bourdieu i *Homo academicus* (1988, fx s. 37): En ordensopretholdende højrefløj hvor det som tæller, er akademisk organisationsmagt, og en grundforsknings-venstrefløj hvor det er rent videnskabelig magt som tæller. Dermed kunne Bourdieus skelnen mellem højre og

venstre se ud som om den refererer til Kant. Snarere må det dog i begge tilfælde helt banalt ses som naturaliseringen af den måde politikere placeres i et parlament efter især den franske revolution i 1789, ni år før originaludgaven af Kants tekst. For det første ses dermed at inddelingen hos Bourdieu næppe blot er et udslag af politisk opportunisme. For det andet ses at Kants tekst dels var inspireret af og betinget af, dels var del af de sociale omstændigheder som omfatter bl.a. borgerlige revolutioner, især den franske kulminerende med stormen på Bastillen d. 14. juli 1789, men også den nordamerikanske kulminerende d. 4. juli 1776 med uafhængighedserklæringen, som bl.a. var tænkt at skulle indebære afskaffelsen af en despotisk blodadels enevælde og en hertil knyttet kamp for borgerlige rettigheder. Endelig impliceres de borgerlige rettigheder som ses i fx bogen *Samfundspagten* (Rousseau 1987, den franske original er fra 1762).

Om det nedre, filosofiske fakultet skriver Kant at:

Die philosophische Fakultät enthält nun zwei Departemente, das eine der historischen Erkenntniss (wozu Geschichte, Erdbeschreibung, gelehrte Sprachkenntniss, Humanistik mit allem gehört, was die Naturkunde von empirischen Erkenntniss darbietet); das andere der reinen Vernunfterkennnisse (reinen Mathematik und der reinen Philosophie, Metaphysik der Natur und der Sitten) und beide Teile der Gelehrsamkeit in ihrer wechselseitigen Beziehung auf einander. (Kant 1798/1998, s. 291).

De tre fakulteter som uddanner til de tre 'gamle' professioner (præst, jurist, læge) er og må altså være under kontrol af et fjerde fakultet, det filosofiske. I det mindste hvis man skal følge Kant. Oversigtlig og med henblik på at opdatere inddelingen kan det ovenstående resumeres således at der på universitetet er (må være):

- | | |
|----------------|--|
| <i>Højre</i> | - tre øvre fakulteter, tre slags opdragelse
- teologisk: opdragelse til individernes evige vel,
- juridisk: opdragelse til individernes <i>borgerlige</i> vel
- medicinsk: opdragelse til individernes <i>fysiske</i> vel |
| <i>venstre</i> | - et nedre, filosofisk fakultet med to afdelinger som "sich nur mit Lehren beschäftigt, welche nicht auf den Befehl eines Oberen zur Richtschnur angenommen werden" (s. 289-290)
- filosofisk: "Die philosophische Fakultät kann also alle Lehren in Anspruch nehmen, um ihre Wahrheit der Prüfung zu unterwerfen" (s. 291). Her findes
1) "das eine der historischen Erkenntnis" (sådant som med visse begrænsninger ligger <i>inden for</i> empirisk rækkevidde), og
2) "das andere der reinen Vernunfterkennnisse" (sådant som ligger <i>uden for</i> empirisk rækkevidde) (s. 291). |

I en mere opdateret fortolkning kunne der argumenteres for at de tre øvre (pædagogiske) fakulteter har den samfundsmæssige opgave at forske, undervise, udvikle og opdrage i forhold til *frelse*, *retfærd* og *helse*. Hertil kunne føjes uddannelser til (pædagogiske) nye professioner, som fx ingeniør, og til en række semi-professioner, ligesom en række administratorer og embedsmænds uddannelser inden for økonomi/politologi. Samt at det nedre fakultet med to afdelinger beskæftiger sig med empirisk funderede, teoretisk-filosofisk reflekterede videnskaber respektive ren filosofi og metafysik. Desuden kan der argumenteres for at fx pædagogik som praktisk teori (jf. Durkheim 1975) må befinde sig blandt de øvre fakulteter – med indlemmelsen af DPU i Aarhus Universitet som en selvstændig, fakultetslignende enhed. Og at pædagogik som videnskab eller teoretisk teori må befinde sig et andet sted, som del af et nedre fakultet. Implikationerne af Dekans Årsfesttale er imidlertid at en videnskabelig pædagogik herefter befinner sig intetsteds, hvilket bekræfter Bourdieus påpegning af at

Für mich ist die Vernunft eine historische Errungenschaft, wie die Sozialversicherung; sie ist Ergebnis individuell geführter (Galilei, Etienne Dolet, Ambroise Paré, die Gründer des Collège de France) wie kollektiver Kämpfe (die Enzyklopädisten, usw.); Vernunft ist eine immer gefährdete und immer wieder zu verteidigende historische Norm, und es gibt Institutionen der Freiheit und Rationalität (wie das Collège de France), die es zu verteidigen und zu stärken gilt. (Bourdieu 1985, s. 389)

Fornuft er en historisk erobring, et resultat af kampe, som sygesikringen, som altid er truet, som det er værd at forsøre, og som med mindre den vedligeholdes omhyggeligt, hvilket den skal gennem en styrkelse af de relevante friheds- og rationalitetsinstitutioner, risikerer ikke at findes mere.

For det første må Kants inddeling opdateres empirisk fordi der også findes videnskabelige dele inden for teologi, jura, medicin. For det andet ses at pædagogik i en doksiske udgave, metodeudviklende, normal pædagogik sådan som den for langt størstedelen ses på fx DPU, og sådan som Dekan med bl.a. henvisninger til Kant søger at argumentere for at DPU's satsninger skal være, ikke er videnskab i streng mening. For det tredje bliver det i og med en stigende central styring på universitetsområdet stedse vigtigere at en sådan normal position har en stærk, teoretisk-filosofisk reflekteret, empirisk funderet pædagogisk videnskab som oppositionsparti eller venstrefløj som kan prøve sandheden i højrefløjens forskning.

I forhold til Kants udgangspunkt kan dels Durkheims tredeling af viden/erkendelse (i kunst, praktisk teori, videnskab, 1975), dels Bourdieus *Homo Academicus* (1988, især kapitel 2 s. 36-72) m.a.o. ses som pædagogiske/sociologiske korrektiver til Kants ide om fakulteterne og striden fakulteterne imellem. Desuden kan der med Bourdieu argumenteres for at tendensen til *højre* – *venstre*, formålsrationel, ordensopretholdende, pædagogisk respektive videnskabelig, erkendelsesproducerende

findes i hele spektret, dvs. at inddelingen ikke er som hos Kant og sammenfaldende med en administrativ inddeling i fakulteter, men må konstrueres i forhold til objektiverende empiriske undersøgelser af forholdene.

Endelig indebærer diskussioner og analyser hos Bourdieu (1988) at der er forskellige sociale karakteristika for den forsker som anerkendes til *højre* som tendentielt har arvet sin position, og den forsker som anerkendes til *venstre* som tendentielt er en opkomling som har erhvervet sin position, hvilket svarer til at til *højre* regnes akademisk organisationskapital og til *venstre* regnes videnskabelig/intellektuel prestige. Et sådant spor, som kunne implicere en analyse af Dekans sociale historie, forfølges ikke i denne artikel.

Det konkrete udgangspunkt

I denne artikel gøres der krav på at det punktnedslag som gøres i Dekans Årsfesttale (et synspunkt fra et bestemt *punkt*, en *stillingtagen* som modsvarer en bestemt *position*, som ikke nødvendigvis er knyttet til en bestemt *person*, men produceret af en bestemt *habitus*), kan perspektiveres i forhold til denne artikels diskussion og rekonstruktion af mulighedsbetingelserne for Årsfesttale. Desuden gøres der krav på at det qua det valgte teoretiske udgangspunkt giver mening at drage mere generelle konklusioner af analysen af et forholdsvis lille materiale. Dekans praktikker som dekan og som ekspert og meningsmager der ytrer sig offentligt, anskues således principielt som udført på det pågældende sociale sted i en position som tendentielt og med få og små justeringer principielt kunne udføres af en hvilken som helst konkret person med tilsvarende sociale egenskaber på det pågældende sociale sted: Praktikken i sin fulde sociale betydning, det som vælges gjort af den person der er dekan, betinges af og begrænser sig til, falder inden for et rum af ikke-ubegrænsede muligheder, begrænser sig til det som kan lade sigøre af den pågældende sociale person på det pågældende sociale sted: Det som vælges gjort (stillingtagen) af den der *kan gøre* (disposition/habitus) det der *kan gøres* (position), som flere sider af samme sag. Der altid er muligheder for at vælge, for stillingtagen, men ikke alt kan lade sigøre; mulighederne begrænses af de sociale omstændigheder.

I Årsfesttale skriver Dekan at

Fra omverdenen kommer en *nytteorienteret* diskurs, der kræver specifikke ydelser fra universiteterne. Indefra kommer en diskurs, der hylder den forskning, der alene skal leve op til forskningens egne kriterier om at frembringe ny, sand viden.

Her signaleres (symbolsk) en modsætning mellem forskellige opgaver for et universitet, hvilket ville ligge i forlængelse af pointerne hos Kant (1798/1998). Imidlertid præsenterer Dekan derefter hvilke satsningsområder som betegnes grundforskning, således:

Der skal naturligvis satses på de forskningsprogrammer, der er blevet endeligt identificeret som et resultat af arbejdet med strukturreformen³.

Og så ses det at der henvises til områder som identificeres efter et *administrativt evalueringsarbejde*, dvs. efter et evalueringsarbejde som foretages pr. *habitus* frem for efter et videnskabeligt-rekonstruerende arbejde. Det samme ses når Dekan skriver at

Derudover vil jeg selv nævne følgende områder:

- Hjerneforskning: Vi har allerede i dag en forskningsenhed, som ved hjælp af hjernescanning kan give billeder af, hvilke neurale processer der foregår hos børn, der 'udsættes' for undervisning, og netop mens jeg står og taler er Christian Gerlach i gang med at forsvere sin doktordisputats om et aspekt af den teori, der ligger bag.
- Den almene fagdidaktik – eller bare fagdidaktikken – har allerede i dag status som forskningsprogram Mit ideal er en fornyelse og rehabilitering af fagdidaktikken.
- Universitetspædagogik: Mit håb er dels et dynamisk samspil med alle fakulteter på Aarhus Universitet, dels et samarbejde mellem universitetspædagogik og EPOKE⁴.

Dette er *doxa*; det ligger i forlængelse af centralt udstukne rammer/policies; en anvendelighed af forskningen overlejrer fuldkommen en eventuel videnskabelig udforskning af pædagogiske fænomener og deres mulighedsbetegnelser. Også fortsættelsen:

Men alle disse satsninger skal baseres på klare succes- og målkriterier i form af publikations- og citationsresultater.

forekommer ganske naturlig under de givne sociale omstændigheder – som fordi det under de samme omstændigheder ikke er nødvendigt, dog aldrig medreflekteres. Begynder man imidlertid at undersøge den naturlighed hvormed alting uproblematisk fremføres som uproblematisk, ses det hvordan der impliceres en forestilling om at fx målene for grundforskning kan/skal opstilles på forhånd – hvilket ligger inden for rammen af en New Public Management (NPM): I Lundgren (1979, s. 38) argumenteres for at en forståelse som indebærer at en undersøgelses kategorier fastlægges på forhånd, og således at en ensartet metode kan anvendes under alle omstændigheder (frem for som hos Durkheim og i den sociologiske tradition, hvilket er Lundgrens udgangspunkt), ligger inden for et epistemologisk perspektiv som kan klassificeres som

³ "strukturreformen" er en reform af DPU's strukturer. Omtales andetsteds i Årsfesttale, MN.

⁴ EPOKE: Education, Policy and Organisation in the Knowledge Economy - jf. <http://www.dpu.dk/site.aspx?p=5899>, september 2009.

en specifik variant af logisk positivisme; Lundgren tænker givetvis på instrumentel positivisme.

Kant (1798/1998) anvendes dermed af Dekan som del af en argumentation som egentlig ville indebære at DPU placeres sammen med det som Kant benævner "die oberen Fakultäten" (Kant 1798/1998, s. 283), frem for i et nedre fakultet hvor der kan/kunne produceres videnskabelige forklaringer på området. Men implikationerne i Årsfesttale ses i og med at Dekan så at sige argumenterer indirekte: Gennem at undlade at medregne det nedre fakultet impliceres at der kun er (og kun skal være) de øvre, *samtidig* med at det impliceres at det der produceres i de øvre fakulteter, er videnskab.

En indsnavring af fokus for denne artikel gøres til det faktum at en universitær leder i Årsfesttale legitimt kan referere som om det var efter alle den videnskabelige kunsts regler, og som om allerede socialt nødvendige prioriteringer foretages på en forskningsmæssig, eventuelt videnskabelig baggrund. Imidlertid er det nok at opfatte implikationerne og henvisningerne forkert, med risiko for at overse de væsentligste pointer: Dels betinges Dekans ledelsestiltag af og er samtidig udtryk for positionens sociale muligheder og begrænsninger, dels ses hvordan disse sociale omstændigheder aldrig medreflekteres, hvilket er et argument for at Dekans ledelsestiltag - trods implikationerne af teori/videnskab - ikke kan måles med videnskabelige alen, men er udtryk for NPM i samfund efter det moderne.

I Årsfesttale henvises til at universitetet, jf. Kant, var organiseret i et teologisk, et juridisk og et medicinsk fakultet, og til at den måde hvorpå universitetet varetager den bundne opgave universitetet er pålagt, er noget universitetet selv må afgøre, "... for det er jo netop det, de har specialiseret sig i: At frembringe ny, sand viden" (Dekan 2008). Dernæst benyttes Kants inddeling i fakulteter (vel at mærke kun de øvre, hvilket understreger nødvendigheden af en forklaring) som argument for allerede foretagne og kommende ændringer i institutstrukturen på DPU, og det forklares at "denne inddeling skabte en kobling mellem en regering og et universitet", og der henvises til at "De ædle formål, som regeringen *dengang* havde, var at fremme individernes evige vel, deres *borgerlige* vel og deres *fysiske* vel". Intet andet refereres.

Henvisningerne i Årsfesttale er til en dansk oversættelse af "Der Streit der Facultäten", og disse henvisninger fungerer som legitimering af en række ledelsesmæssige prioriteringer som egentlig allerede er (socialt) nødvendige. Dvs. at Dekan som udtryk for en nyere (social og symbolsk) nødvendighed i forlængelse af en NPM fremstiller en legitimeringdiskurs for det han (og andre som ham) laver og er (socialt) tvunget til at lave, i forlængelse af et neoliberalt princip om at det som bestemmer, er markedet (vel at mærke et økonomisk økonomisk marked og ikke fx et erkendelsesmarked) og en stærk stat, men som om legitimeringen hentes i de refererede tekster. Imidlertid foretages valget af Kant og de valgte passager fra Kants tekst snarere efter et ikke-eksplíciteret vilkårligt (politisk) forgodtbefindende, dvs. som en stillingtagen/holdning (og dermed pr. *habitus*), end i overensstemmelse med de

videnskabelige spilleregler med henblik på den bedste forklaring som ellers påberåbes/impliceres, og uanset at det ved første øjekast ser ud som om spillereglerne overholdes. Der er m.a.o. ikke nødvendigvis tale om fx vidensbaseret ledelse, men om stillingtagener/holdninger baseret på holdninger – evt. til viden.

Ud over til Kant henvises der i *Årsfesttale* eksplisit til Wilhelm von Humboldt og andre, ligesom Niklas Luhmann impliceres i forhold til forskellige ledelsesmæssige kategorier uden empirisk forankring. I denne artikel er fokus alene på henvisningerne til Kant. Det som desuden kunne diskuteres, men som det er valgt ikke at diskutere, er dels de eksplisitte referencer til Luhmann, dels implikationerne af fx Donald Schöns praktikepistemologiske position (fx Schön 1983); begge positioner som ligger inden for en (naturaliseret) logisk positivistisk vision som samtidig er en forudsætning for NPM.

Diskussion af Kant selv og i Dekans *Årsfesttale*

I Dekans *Årsfesttale* er konklusionerne præcis de modsatte af det Kant siger i teksten om striden mellem fakulteterne. Dermed får man i *Årsfesttale* og i henvisningerne en dobbelt mærkværdighed som skal forklares: Dels henvises kun til indholdet i de første dele af Kants oversatte tekst og ikke til hele oversættelsen, hvilket viser at de videnskabelige spilleregler som impliceres i og med at der overhovedet foretages henvisninger, ikke overholdes fordi der udelades dele af en tekst som ikke er opportune/anvendelige for en (politisk) pointe. Dels udelades nemlig de dele af Kants tekst som kunne modsige de politiske synspunkter Dekan benytter (har brug for) Kants tekst til at underbygge, hvilket viser hvordan Kants tekst anvendes som illustration og til at underbygge politiske stillingtagener. Desuden berører Dekan ikke at der er sket en vis udvikling, således at Kants tekst om fakulteterne ikke kan stå alene, men må følges af empiriske undersøgelser af de samme forhold. Så uanset at Kants tekst må justeres med henvisning til empirisk baserede, teoretisk-filosofisk reflekterede videnskabelige studier af universitetsområdet (fx Bourdieu 1988), er de udeladelser Dekan har foretaget, markante og påfaldende.

Referencerne til Kant i *Årsfesttale* fungerer egentlig alene som argumenter for allerede socialt nødvendige universitetspolitiske stillingtagener, frem for som bidrag til en oplysende analyse af forholdene. Forsøger man at forklare dette ud fra en umiddelbar forståelse af at det har med teori eller videnskab at gøre, ville de referencer som anvendes til at nødvendiggøre i forvejen socialt nødvendiggjorte ledelsesdispositioner, m.a.o. være illegitime. Imidlertid gælder en sådan indvending om at de akademiske spilleregler ikke er overholdt, alene under den forudsætning at dette var nødvendigt under de givne sociale omstændigheder. Det gælder muligvis ikke, og det har visse konsekvenser for analysen, samtidig med at det styrker nysgerrigheden efter at forstå hvorfor en sådan måde at referere til akademiske tekster, er den rette for en universitær leder som Dekan. Især når det betænkes at Dekan til overflod er leder af en institution hvor denne form for forhold ellers kunne undersøges for at leve op til Kants ideer om universitetet som de præsenteres i den tekst Dekan henviser til.

At (normativt) opfatte det Dekan gør, som fejl, er m.a.o. at misse selve pointen: Det som (objektiveret) kan konstateres, er at det på det pågældende sociale sted er *socialt* og *symbolisk* nødvendigt for en universitær leder at legitimere allerede nødvendige ledelsestiltag *som om* det var i overensstemmelse med alle den akademiske kunsts regler, men uden i praksis at overholde disse spilleregler. Dette er helt analogt til at normal evalueringsforskning (som sammen med evalueringer er del af en NPM) produceres i et ikke-autonomt, decideret afhængigt (sub)felt i et politisk-administrativt felt, i magtens felt (jf. Nørholm 2005; 2008a og b). Det centrale er at rekonstruere hvad disse ledelsestiltag *gør*, hvad handlingerne betyder, hvad de er symboler for, dvs. opfatte menneskelige handlinger som symbolhandlinger og inden for rammen af en videnskabelig pædagogik/sociologi rekonstruere hvorfor de pågældende handlinger ser ud som de gør, rekonstruere de feltkræfter som betinger det som ligner en fejl, men som set fra et andet synspunkt har en fornuft. M.a.o. og med Bachelard (1976) at sige nej til det umiddelbare som præsenterer sig for en analyse (at Dekans henvisninger udgør en overtrædelse af de videnskabelige regler som impliceres), for i stedet gennem et brud med denne umiddelbare forestilling at rekonstruere fornuften: Det som umiddelbart ser ud som en overtrædelse af reglerne, må i stedet ses som en overholdelse af reglerne - under de givne sociale omstændigheder, omstændigheder som aldrig medreflekteres, herunder fx:

- En uddannelseseksplasion hvor en stedse stigende andel af ungdomsågangene følger en gymnasial uddannelse, svarende til regeringens målsætning om at i 2015 skal 95% af en ungdomsågang tage en ungdomsuddannelse og 50% tage en videregående uddannelse⁵
- Et deraf følgende masseoptag på et stedse stigende antal lange og mellem lange videregående uddannelser,
- En stigende tendens til at uddannelserne udformes med såkaldt 'teoretiske' og såkaldt 'praktiske' dele, hvor begge dele dog er praktisk teori og hverken teori eller praktik i streng mening
- En samtidig generelt båret og generelt imødekommet forventning om at uddannelserne skal (og overhovedet *kan*) rette sig og kvalificere direkte til praktiske erhverv af forskellig slags, samt omvendt
- At ethvert erhverv/(semi-)profession skal have sin egen uddannelse, et udtryk for en 'professions'- eller 'akademiserings'-tænkning som dog ikke omfatter/indebærer en teoretisk refleksion over den egne praktiks mulighedsbetingelser,
- En generel liberalisering og fremmarch af en økonomisk økonomi som universel betingelse og mål, og dermed

⁵ 95/50-målsætning - pressemeldelse:
<http://www.uvm.dk/service/Statistik/Om%20statistik/Nyheder/Statistik/Tvaergaaende/2009/090617%2095%20og%2050%20procent%20maalsaetningerne%20i%202007.aspx> - september 2009.

- En lige så generel forventning om at enhver uddannelse umiddelbart skal (og overhovedet kan) omsættes til en praksis, lønsm inden for en økonomisk økonomi.
- En generel mindske af basisbevillingerne til universitetet til fordel for tildeling af midler efter ansøgning, og dermed
- En øget central styring af universitetet⁶.

Årsfesttale er det normale, *doxa* og er dermed eksemplarisk for hvad en universitær leder *kan* udtrykke. Årsfesttale og den særlige måde hvorpå den er udformet (herunder de kvalifiserende referencer som konstrueres i denne artikel), er del af en NPM som kræver og indebærer at ledere i samfund efter det moderne må producere en (kvalifiserende) legitimeringsdiskurs for deres allerede socialt nødvendige ledelsestiltag.

Skønt det (symbolisk) impliceres, sker Dekans anerkendelse ikke i forhold til en erkendelsesøkonomi, men i et politisk-administrativt felt hvor helt andre spilleregler gælder, og hvor helt andre forhold står på spil, *par excellence* at i et politisk-administrativt felt betyder det mindre *hvad der siges*, og om dette er verificerbart (evt. ved hjælp af videnskabelige metoder og i forhold til videnskabelige teorier) eller i det hele taget om det er sandt, end om det siges med patos og overbevisning og på en måde som kan anerkendes; måden det siges på, er vigtigere end hvad der siges; metoden ser ud til at være vigtigere end det metoden anvendes på. Teoretisk/metodisk ses her nødvendigheden af at medreflektere de sociale omstændigheder for det som siges, herunder *hvem* der siger *hvad*, om *hvad* og til *hvem*. Osv.

Anerkendelsen af Dekan som dekan, dvs. som universitær leder, bygger på social kapital (rygte, ære, anseelse) frem for på videnskabelig kapital (viden, indsigt, erkendelse), hvilket placerer positionen til *højre*, ved en heteronom pol (eller snarere i et

⁶ En sådan øget central styring kan i forhold til DPU eksemplificeres med at

- i 2008 blev institutstrukturen forandret (den såkaldte "strukturen"). Dette skete i praksis som en top down-beslutning med kun symbolisk indflydelse fra VIP-gruppen,
- i 2009 er et forslag til bachelor-uddannelse på DPU sendt til akkreditering formuleret i praksis alene af administrative eller ledende medarbejdere, ligeført med kun symbolisk deltagelse fra VIP-gruppen,
- i 2009/2010 skal udbudet af kandidatuddannelser revideres. Atter udgår initiativet fra ledelsesgruppen på DPU, og atter kun med symbolisk deltagelse fra VIP-gruppen.

I alle tilfælde svarer DPU's administration på en højere hierarkisk placeret administrations krav, og forslagene formuleres dermed ikke som svar på et indre universitært behov. Derefter sendes forslagene til "høring" med ultrakorte frister, hvilket i praksis er det samme som at udelukke indflydelse. Dette åbner for mindst to diskussioner som her blot antydes:

1. En diskussion af hvem som skal bestemme hvordan en færdig kandidat skal lære det som eksamsbeviset garanterer – den administrative ledelse eller gruppen af forskere/undervisere. Dvs. af hvem der skal bestemme *indholdet* af de uddannelser som universitetet pr. delegering garanterer bibringer de studerende de *kvalifikationer* som en aftager efterspørger, og dermed *hvordan* dette tænkes lært. En diskussion af kampen om hvem der skal udforme sygeplejerskeuddannelsen ses i Petersen (1992/3, især pp. 10-76).
2. En diskussion af den anden form for eksplorering som bliver resultatet, for ganske vist handles der efter aftaler (om fx høring), men dette sker på en så bogstavtro måde at de implicitte, forkropsliggjorte, habitualiserede regler som sikrede at aftalesystemet kunne fungere i praksis (fordi ingen menneskelig handling kun er regelfølge), sættes ud af kraft. Dvs. en diskussion af hvad der appelleres på *ud* over de ekspliktne regler, og hvilken betydning det har for de sociale dominansforhold når eksistensen af sådanne implicitte regler symbolisk benægtes.

andet felt, et politisk-administrativt felt, i magtens felt) frem for til *venstre* ved en relativt autonom pol i et universitetsfelt (jf. Bourdieu 1988, s. 36-72, figur i s. 50). Her om noget ses en symbolsk betydning af at *henvise* til viden frem for at tage et konkret udgangspunkt i viden og anvende denne viden som redskab til at forstå og forklare.

Det kan således ikke forstås som en fejl når Dekan i *Årsfesttale* refererer på en måde som ikke var gået i en videnskabelig tekst. Samtidig ses at der står noget andet på spil end at kunne foretage videns-, evidens- eller videnskabsbaseret ledelse baseret på resultater opnået gennem iagttagelse af en empirisk-teoretisk videnskabs spille-regler. Det der står på spil, er *magt*, og i første omgang deltager Dekan i striden om retten/magten til at bestemme hvorom striden står, og hvad der står på spil. Dermed tjener henvisningerne til Kant snarere som indsats i kampen om (politisk og i et politisk-administrativt felt) at definere hvad der skal forstås som videnskab, og uanset at *Årsfesttale* handler om netop dette, er henvisningerne i langt mindre grad en indsats i forhold til at sikre en relativt autonom videnskabelig pol i et universitært felt om end det er hvad der hævdes og underforstås, og ikke mindst er det som giver Dekans position legitimitet.

Årsfesttale og henvisningerne heri til Kant er en indsats i et spil om *magt* og ikke en indsats i et spil om de bedste betingelser for en produktion af erkendelse. Først i anden eller tredje eller fjerde omgang står kampen om at bestemme hvordan universitetet skal indrettes, så produktionen af erkendelse fremmes: At termen grundforskning i *Årsfesttale* benyttes som betegnelse for en forskning med administrativt fastsatte mål om anvendelighed frem for om en forskning som kunne foregå på egne, relativt autonome vilkår, viser at henvisningerne i *Årsfesttale* er socialt nødvendige symboler som træder i stedet for at foretage eller initiere videnskabelige undersøgelser, og at de anvendes for at legitimere allerede trufne og allerede socialt nødvendige/nødvendiggjorte politiske beslutninger og quasi-forskning nødvendige for disse beslutninger. At det naturligvis ikke er lige meget hvad der foreslås i *Årsfesttale* (hvilket kunne sugereres med et fokus på omstændighederne for det som siges), åbnes der for en diskussion af i denne artikels Perspektivering.

Imidlertid har det også indirekte visse konsekvenser at henvisningerne i *Årsfesttale* ser ud som de gør: Når en ledelseselite i et politisk-administrativt felt, i magtens felt, legitimerer deres ledelsestiltag, så det ser ud som om det var i forhold til videnskabens spilleregler, men i praksis ikke gør det, og når legitimeringerne af ledelsestiltagene anerkendes som legitime, så forbruges de privilegier og symbolske værdier som for offentlige midler og over flere hundrede år (på Københavns Universitet siden 1479) er opbygget på universitetet. Imidlertid forekommer en sådan udhuling af en erkendelsesøkonomi utroligt kortsigtet. Dels er det langt fra sikkert at der overhovedet er nogen der opnår noget som helst. Dels opnås fordelene ved at de over mange år opbyggede strukturer som betinger produktionen af erkendelse, nedbrydes. Dels ødelægges dermed muligheden for at reproducere betingelserne gennem produktion af ny erkendelse. Privilegierne forbruges uden at de reproduceres, samtidig med at ny produktion af privilegierne forhindres.

Ved at gøre det som er socialt og symbolsk nødvendigt under de givne, naturaliserede omstændigheder, smykker Dekan sig med fjer han ikke burde smykke sig med. Eller rettere sagt, så kan dette ske legitimt fordi akademiet/universitetet er meget svagt, og fordi en eventuel relativ autonomi er nærmest forsvundet. Dvs. fordi akademiets særegne erkendelses-økonomi, betingelsen for et relativt autonomt universitet som Kant allerede i 1798 og som en af ero bringerne samtidige med den franske revolution, viser er i regeringens egentlige interesse, er kollapset. På grund af det som her kaldes selskabstømning i akademiet: I praksis spiller det en stedse mindre rolle om den 'viden' som fungerer som legitimering af allerede socialt nødvendige ledelsestiltag, bygger på holdninger, er holdninger eller bygger på empirisk funderede, teoretisk-filosofisk reflekterede undersøgelser.

Et sådant forbrug af privilegier uden reproduktion er en typisk eksplorationsstrategi og er kendtegnende for enhver form for selskabstømning: De over tid og gennem arbejde akkumulerede værdier trækkes ud af firmaerne (her universiteterne), og de strukturer til produktion, reproduktion og akkumulation af værdier som ligeledes er opbygget over lang tid, ødelægges – jf. desuden Bourdieu (2000, 2002). Det er deri den virkelige ulykke består.

Det som dermed kunne se ud til også at stå på spil, er hvordan en decentraliseret magt til at definere hvad der står på spil, afløses af en centraliseret magt: Ud over Dekans indsats i *Årsfesttale* ses hvordan fx professorater med relativ autonomi med arbejdet finansieret af basismidler afløses af professorater i forskerskoler hvor arbejdet er finansieret efter ansøgning. Fordi de evalueringer som foretages ved ansøgning om midler, foretages pr. *habitus* frem for pr. videnskabelig rekonstruktion fordi evalueringerne implicerer en normal (positivistisk) evalueringsforskning som produceres i et afhængigt (sub)felt i magtens felt, befinner de sidste sig tættere ved en heteronom pol end de første, og er dermed under kontrol af en stærk stat.

De facto decentral og relativt autonom afløses af tilsyneladende decentral og tilsyneladende relativt autonom og positioneret ved en heteronom pol eller i et ikke-autonomt (sub)felt i magtens felt. Her anes omridset af en stort set overstået gennemsættelse af en ny social orden, en gennemsættelse foregået pr. kup: Ingenting kaldes ved rette navn, centralisering kaldes decentralisering, policies kaldes viden, der skelnes ikke mellem teoretisk teori og praktisk teori som kaldes teori eller videnskab, fleksibilitet betegner det forhold at allerede ikke-privilegerede skal stå til rådighed, mangfoldighed betegner en stigende ensretning osv.⁷ Her kan henvises dels til diskussionen af funktionen af praktisk teori i Brinkkær & Nørholm (2003). Desuden kan henvises til diskussionen hos Kjærgaard (1996) hvor det vises at det som - i en helt anden sammenhæng - ligner bondens frigørelse som betingelse for stor driftighed og opfindsomhed (symboliseret ved landboreformerne og stavnsbåndets ophævelse i 1788), snarere må tolkes som afviklingen af et innovativt, velfungerende decentralise-

⁷ Man burde gennemføre en sociologisk analyse af denne og andre former for Newspeak (jf. Orwell 1949, Klempener 1947), af den eventuelle forandring over tid af disse og andre ord's betydning og dermed af deres sociale og symbolske funktion.

ret adelsvælde på herregårdene til fordel for en stærkt centraliseret stats- eller kongemagt og til fordel for en stand af selvejende bønder som "Hellere [ville] dø end samarbejde" (Kjærgaard 1996, s. 216), dvs. som rekonstrueret snarere døde frem for at hjælpe sig selv gennem at hjælpe naboen eller bede naboen om hjælp, fordi det socialt acceptable var at klare sig selv (til ulempe for enhver) frem for at vælge at samarbejde, og som derfor var det absolut modsatte af driftige og opfindsomme.

Universiteternes uafhængige forskning kunne tjene til at underbygge et demokrati gennem at tilbyde svar som ikke ønskes, på spørgsmål som ikke ønskes stillet, i overensstemmelse med hvad Kant siger om det nedre, filosofiske fakultet:

Die philosophischen Fakultät kann also alle Lehren in Anspruch nehmen, um ihre Wahrheit der Prüfung zu unterwerfen (s. 291).

I stedet og gennem den første politik, legitimert som det sker i fx *Årsfesttale*, sikres det at social-historiske erobringer som fornuft og demokrati er under afvikling i og med den centralisering af magten til at definere hvad der står på spil: I og med at en stærk central magt (en stærk stat) som betingelse for sin fremgang og succes, overtager og ødelægger decentrale, relativt autonome og relativt velfungerende videnskabelige miljøer uden at noget tilsvarende træder i stedet (jf. også Kjærgaard 1996, især s. 228). At betegne dette som selskabstømning (egentlig at uretmæssigt tilvende sig værdier), er dybest set ikke rimeligt. Den som udfører selskabstømning, er ikke nødvendigvis selskabstømmer; at normativt vurdere Dekans indsats er ikke interessant i en rekonstruerende tilgang. Men det er det som bliver funktionen; henvisningerne kommer til at fungere som indsatser i en kamp om noget de andre har, og som kan betinge en fremgang man ikke selv har, i en kamp om materielle og symbolske goder, og først i anden eller tredje eller fjerde omgang om en forbedring af universitetet som desuden virker modsat intentionerne.

Diskussion

Dekan er spiller i to felter: Dels i et politisk-administrativt felt, magtens felt (hvor *Årsfesttale* er en indsats, og hvor kampen står om magt), dels i et universitetsfelt (hvor Dekans udmeldinger får konsekvenser, og hvor Dekan henter den legitimitet som i samme omgang eksploreres). De henvisninger, som anskuet i forhold til en erkendelses-økonomi ser underlige ud, fungerer i det mindste tvefoldigt som symboler: For det første fungerer de symbolsk i forhold til at legitimere en ledelses tiltag: Som udtryk for en NPM må Dekan producere en legitimieringsdiskurs for allerede socialt nødvendige ledelsestiltag. For det andet også i det felt hvor de privilegier som betinger legitimeringen, forbruges, og hvor det som står på spil, ikke er erkendelse, men symbolsk at signalere erkendelse, og dermed at signalere at ledelsen baseres på viden(skab). Dekans referencer til en klassisk tekst om universitære forhold udgør en symbolsk indsats som medvirker til anerkendelsen af Dekan i et politisk-administrativt felt, et relativt domineret (sub)felt af (dominante) universitets-administratorer. Og dette gælder

uanset om referencerne er præcise eller ej. Endelig ses at den dominante kan gøre hvad han vil og ikke behøver overholde spillereglerne, hvilket er et overgreb hvis det fortolkes i forhold til den erkendelsesøkonomi som impliceres i og med henvisningerne, men fordi en sådan (umiddelbar) tolkning ikke giver plads til en rationel forklaring, må overgrebet i stedet forstås som en legitim udøvelse af symbolsk vold.

Eksploteringen af en erkendelsesøkonomi i samfund efter det moderne har bestemte sociale og symbolske konsekvenser. De kampe/stridigheder om retten til at bestemme hvad der står på spil, som føres som Dekan gør det, indebærer at allerede eksisterende dominansforhold cementeres og udbygges; agenter i et politisk-administrativt felt, i magtens felt privilegeres ved en udbytning af arbejde udført i et andet felt. I stedet for at fremme oplysning og kvalificering til fordel for alle, privilegeres allerede privilegerede på bekostning af allerede ikke-privilegerede - en pointe lig den man finder i Bourdieu & Passeron (1992), at en objektiveret funktion af arbejdet i skole/uddannelsessystem privilegerer allerede privilegerede på bekostning af allerede ikke-privilegerede.

I (Nørholm 1997) om *Evaluering af sygeplejerskeuddannelsen* (Evaluatingscenteret 1996) argumenteres for at deltagerne i evalueringen begår et dobbelt forræderi: I første omgang forrådes den gruppe de erkendes og anerkendes for at repræsentere, men som de ikke i praksis repræsenterer: I og med at evalueringen i sidste ende foretages pr. *habitus* repræsenterer de i praksis deres egne interesser og ikke gruppens. I næste omgang bliver forræderiet dobbelt fordi repræsentanterne for en domineret gruppe, frem for at repræsentere sig selv og på grund af de herskende feltkræfter i praksis repræsenterer interesserne hos repræsentanterne for en dominant gruppe (jf. Nørholm 2001, figur s. 560); dette uddyber betydningen af termen klassefforræder. Her ses en parallel til Dekans (dobbelt forræderiske) strategi: I og med at de videnskabelige regler som impliceres, ikke overholdes, forrådes først DPU som universitet fordi grundlaget for det universitet Dekan skylder sin position hvad angår meritter såvel som job, eksploteres. Dernæst forrådes gruppen af universitære ledere fordi universitetets (eventuelle) relative autonomi udhules/eroderes, så universitetet efterhånden fungerer som et policy-producerende og -legitimerende ministerielt forkontor hvor Dekan ikke har nogen status/position. Denne udvikling ses som den anden side af styrkelsen af en stærk centraliseret statsmagt, gennemsat pr. kup, men som om det skete gennem overholdelse af reglerne. Samtidig ses at og hvordan staten trækker sig tilbage, gemmer sig bag tilsyneladende eksterne ekspertudtalelser: Socialt nødvendige/nødvendiggjorte beslutninger legitimeres med henvisning til forskning som ser ud som om den produceres eksternt, men som reelt produceres på ganske kort social afstand (jf. diskussionerne af evalueringforskningens relative autonomi i Nørholm 2008b, 2005).

Skønt eksploteringen af en erkendelsesøkonomi samtidig udhuler universitetets relative autonomi, kan det refleksivt anføres at det som ligner brødnid, ikke er det: Forvalterviden konkurrerer ikke med videnskab, og Dekans position som forvalter konkurrerer egentlig ikke med en videnskabelig position. Det væsentlige ved en

analyse som den der præsenteres i denne artikel, er at der trækkes forhold frem som ellers risikerer at forsvinde i og med naturaliseringen af et økonomisk økonomisk perspektiv inden for rammen af en NPM, og dermed gennem naturaliseringen af et logisk positivistisk perspektiv.

Opsamling og afslutning

Dekan repræsenterer ikke universitetet som universitet; Dekan repræsenterer heller ikke en videnskabelig position, hvad enten man anerkendte at han selv stod på den, eller det gjaldt hans ledelsestiltag. De henvisninger i Årsfesttale som foretages *om* de var videnskabelige, fungerer symbolsk som redskab til at opnå goder i et politisk-administrativt felt, i magtens felt hvilket dog ser ud til at virke præcis modsat i og med de herskende feltkræfter: Dekan repræsenterer nemlig næppe heller sig selv fordi en position som dekan på DPU er afhængig af at DPU kan tilbyde andet end politiske holdninger som kan produceres med væsentligt færre omkostninger på fx et ministerielt forkontor. Den position Dekan indtager, afhænger af eksistensen af det universitet som legitimeringerne af Dekans allerede socialt nødvendige ledelsestiltag medvirker til at likvidere, både hvad angår en relativ autonomi og de over årene opbyggede værdier, og hvad angår de strukturer som betinger fornyelsen. Den strategi som følges, er værre end ingenting; destruktiv for universitetet som betingelse for en (re)produktion af fornuft såvel som for et demokrati.

Forholdene er næppe reserveret ledelsen af DPU; samme form for selskabstømning kunne sikkert konstateres vedr. andre universitære ledere og fx vedr. (professorer som er) ledere af forskerskoler. Og sandsynligvis gælder det heller ikke alene ved ledelse af universiteter, men mere generelt offentlig ledelse (NPM). Det som derfor kunne styrke pointerne i denne artikel, er gennemførslen af en empirisk funderet, teoretisk-filosofisk reflekteret sociologisk analyse og rekonstruktion af et større materiale vedr. ledere af institutioner som i samfund efter det moderne erkendes og anerkendes for at producere erkendelse, herunder universiteter, forskerskoler osv.

Perspektiver

Man får aldrig det hele med. En diskussion af ledelse af universiteter i samfund efter det moderne er egentlig ikke tilfredsstillende uden en diskussion af *indholdet* af den forskning som nødvendiggøres i en NPM-vision; en sådan indholdsdiskussion er kun antydet i denne artikel. Det samme gælder diskussioner af hvad der kendetegner den særlige form for (formålsrationel) forskning som produceres til *højre* eller i de øvre fakulteter: Formålsrationel forskning (praktisk teori) er forskning som *vurderer* eller *evaluerer* om noget er bedre end andet; formålsrationel forskning er evaluerende forskning, eventuelt endda metaevaluerende hvis der fx udvikles metoder til vurdering/evaluering. I forhold til Durkheims tredeling af viden i kunst, praktisk teori, videnskab (Durkheim 1975) og den implicerede sociale arbejdsdeling ses at praktisk teori *for* et praktisk arbejde fremstilles og anvendes af den som dominerer over den som udfører det arbejde som forskrifterne i en normal forståelse er en betingelse for.

I Nørholm (2008a) behandles (dansk) normal evalueringsforskning, og det vises at og med hvilke sociale konsekvenser en sådan form for implicit såvel som eksplisit normativ forskning, udført pr. *habitus* frem for pr. videnskabelig (re)konstruktion, medvirker ved en gennemsættelse og naturalisering af ét vilkårligt, egentlig politisk standpunkt på bekostning af alle andre. I denne artikel vises at dette baner vejen for en selskabstømning i akademiet. Med præcis de modsatte intentioner, ganske vist, men det er nok en væsentlig pointe at en god vilje som baseres på oplevelser (dvs. på *habitus*), og som er stort set immun over for kritik (jf. Nørholm 2003), ikke kanstå alene, og at denne gode vilje desuden og som funktion af immuniteten mod stort set enhver form for kritik og analyse står i vejen for at intentionerne kan opfyldes. Med som en af de væsentligste årsager at de sociale omstændigheder såvel for de pågældende praktiske handlinger som for de vilkårlige (politiske) stillingtagener aldrig medreflekteres.

En væsentlig pointe er at det ser ud som om der altid er *muligheder* for valg, men at disse valg *begrænses* af de sociale omstændigheder (position) såvel som af den handlende selv (disposition/*habitus*). Spørgsmålet er dog om de sociale grænser er så snævre som man får indtrykket af når man følger tingenes gang. Det man derfor – normativt – kunne ønske sig, var at de involverede spillere ikke med helt så stor ildhu bidrog til eksploreringen af strukturer nødvendige for et demokrati, fx et universitet som efterhånden er uden relativ autonomi.

Morten Nørholm er ph.d., adjunkt ved Institut for Pædagogik, Danmarks Pædagogiske Universitetsskole ved Aarhus Universitet; gästforskar, Högskolan Kristianstad
morn@dpu.dk ; www.dpu.dk/om/morn

Referencer

- Bachelard, G. 1976. *Nej'ets filosofi*. Stjernebøgernes Kulturbibliotek, Vinten. Fransk original: Bachelard, G. (1940): *La philosophie de Non: Essai d'une philosophie de nouvel esprit scientifique*. Presses Universitaires de France, Paris.
- Bourdieu, P. 2005. "Hvorfor samfundsviden skaberne bør gøre sig selv til genstandsområde". In: *Viden om viden og refleksivitet*. Hans Reitzels Forlag, s. 137-149. Fransk original: Bourdieu, P. 2001. "Pourquoi les sciences sociales doivent se prendre pour objet". In: *Science de la science et réflexivité*. Raisons d'Agir éditions, s. 167-184.
- _____ 2002. "Det økonomiske felt". *Dansk Sociologi* Årg. 13(1), s. 13-39. Fransk original: Bourdieu, P. 1997. "Le champ économique", *Actes de la recherche en sciences sociales*, 119, September, Paris, 48-66.
- _____ 2000. "Neoliberalisme eller forsøget på at virkeliggøre en utopi om udbytning uden grænser". *Grus*, Årg. 21(62), s. 59-65. Fransk original: Bourdieu, P. (1998): "Le néolibéralisme, utopie (en voie de réalisation) d'une exploitation sans limi-

- tes". In: *Contre-feux. Propos pour servir à la résistance contre l'invasion néolibérale*. Paris: Liber, 1998, s. 108-119.
- _____. 1988. *Homo Academicus*. Polity Press, London. Fransk original: Bourdieu, P. (1984): *Homo Academicus*.
- _____. 1985. "Vernunft ist eine historische Errungenschaft, wie die Sozialversicherung. Bernd Schwibs im Gespräch mit Pierre Bourdieu". *Neue Sammlung*. 25. Jahrgang, Heft 3, Juli/August/September, Klett-Cotta, Stuttgart, s. 376-394.
- _____. 1984. *Distinction, A social critique of the judgement of taste*. Routledge. Fransk original: Bourdieu, P. (1979): *La distinction. Critique sociale du jugement*. Les Éditions de Minuit.
- Bourdieu, P., J-C. Chamboredon, J-C. Passeron 1991. "Part One - The break", "Part Two - Constructing the object". In: *The Craft of Sociology. Epistemological Preliminaries*. Walter de Gruyter, Berlin, s. 13- 31, 33-55. Fransk original: Bourdieu, P., J-C. Chamboredon, J-C. Passeron 1968. *Le métier de sociologue - préalables épistémologiques*. Mouton de Gruyter, Paris.
- Bourdieu, P. & J-C. Passeron 1992. *Reproduction in Education, Society and Culture*. 2nd. edition, Sage Publications, London. Fransk original: Bourdieu, P. & J-C. Passeron (1970): *la reproduction. éléments pour une théorie de système d'enseignement*. Les Éditions de Minuit, Paris.
- Broady, D. 2002. "Nätverk och fält". In: Gunneriusson, H. (ed.): *Sociala nätverk och fält*. Opuscula Historica Upsaliensis, Uppsala, s. 49-72.
- Broady, D. (ed.) 1998a. *Kulturens fält*. Daidalos, Göteborg.
- Callewaert, S. 1997. "The Idea of a University". In: Nilsson, I. & L. Lundahl, *Teachers, curriculum and policy, Festskrift til Daniel Kallos*, Umeå Universitet, s. 181-199.
- Dekan 2008. Årsfesttale: "Vi har aldrig været frie". Tale holdt ved DPU's årsfest 10. oktober 2008: www.dpu.dk/site.aspx?p=6641&newsid1=7871, dateret 10.11.08, (22. april 2009).
- Durkheim, É. 2000. *Den sociologiske metodes regler*. Hans Reitzels Forlag. Fransk original: Durkheim, É. (1894): *Les règles de la méthode sociologique*. Presses Universitaires de France, Paris. Findes desuden på nettet:
http://classiques.uqac.ca/classiques/Durkheim_emile/regles_methode/durkheim_regles_methode.pdf - september 2009.
- _____. 1975. "Om pædagogikkens væsen og metode" In: *Opdragelse, uddannelse og sociologi*. 11x18/samfund, Carit Andersens Forlag, s. 60-80. Fransk original: Durkheim, É. (1922): "Nature et Méthode de la Pédagogie". In: *Éducation et sociologie*, PUF, Paris, s. 59-80.
- Evalueringscenteret (1996): *Evaluering af sygeplejerskeuddannelsen*. København.
- Kant, I. 1798/1998. "Der Streit der Fakultäten". In: *Schriften zur Anthropologie Geschichtsphilosophie Politik und Pädagogik*. Werke in Sechs Banden. Band VI, Sonderausgabe. Darmstadt 1998, s. 261-393).
- _____. 2007. "Fakulteternes strid". In: Kristensen et al. (eds.), s. 75-83.

- Kjærgaard, T. 1996. *den danske revolution 1500 - 1800. En økohistorisk tolkning.* 2. udgave, Gyldendal.
- Klemperer, V. 1947. *LTI (Lingua Tertii Emperii): Notizbuch eines Philologen.* Aufbau-Verlag, Berlin.
- Nørholm, M. 2008a. *Om den sociale og symbolske funktion af uddannelsesevalueringer.* Ph.d.-afhandling. 2. udgave, Forlaget HEXIS, København.
- _____ 2008b. "Om evalueringsforskningens relative autonomi: dansk normal evalueringsforskning som et ikke-autonomt (sub)felt i magtens felt". In: Nørholm, M., K. Jensen, N.R. Jensen (Reds.): *Studier af pædagogisk praksis.* Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag, s. 131-160.
- _____ 2005. "Danske producenter af det som kalder sig og anerkendes for at være evalueringsforskning: Felt eller subfelt? Relativ autonomi eller ikke?". In: *Kulturstudier i Sverige.* Linköping Electronic Conference Proceedings, Linköping University Electronic Press s. 743-758.
- _____ 2003. "Ansatser til en diskussion af køn, omsorgsudøvelse og investeringen af en uinteresseret god vilje". Nyhedsbrev for HEXIS – Forum for Samfundsvidenskabelig Forskning (nr. 15), www.hexit.dk.
- _____ 2001. "Uddannelsesevalueringer og social reproduktion: præliminære overvejelser over konstruktionen af et forskningsobjekt". In: Petersen, K.A. (ed.): *Praktikker i erhverv og uddannelse,* Akademisk Forlag, København, s. 549-575.
- _____ 1997. "Resume, analyse og kritik af Evaluering af Sygeplejerskeuddannelsen" Del I og II. *Klinisk sygepleje* nr. 1, s. 34-44 og nr. 2, s. 84 - 92. Munksgaards Forlag.
- Orwell, G. 1949. *Nineteen eighty-four: a novel.* Secker & Warburg, London.
- Petersen K.A. 1995. "Hvorfor Bourdieu?". In: Müller K., U. Kusk, M. Toxboe (eds.): *Fokus på sygeplejen* 1996. Munksgaard København, s. 123-143.
- _____ 1992/3. *Den praktiske erkendelse.* Magisterkonferensspeciale. Institut for pædagogik. Københavns Universitet.
- Schön, D. 1983. *The Reflective Practitioner. How Professionals Think in Action.* Averbury.

Filosofi som erhverv

Charles Soulié

Profession: Philosopher. In studying the career path of a group of former Masters students in philosophy at the University of Paris I the author examined the socially differentiated uses to which their studies were put. This professional follow-up survey provided the privileged access required to approach empirically the question of social and academic determinants and how they are handled in philosophical reflection. In particular, the article includes a study of the Eric Rohmer film, *Conte de printemps*, showing a young, recently-graduated male philosophy professor and a young woman - doing a Masters degree in philosophy.

Spørgsmålet om, hvad man bruger filosofi til socialt og erhvervsmæssigt, interesserer hverken professionelle filosoffer eller filosofistuderende synderligt. De betragter ofte spørgsmålet som for trivielt eller "empirisk" til at have filosofisk interesse. Når man spørger dem, hvad formålet med filosofistudiet er, foretrækker fagets professionelle som regel at tale om dets frem for alt dannende rolle, både intellektuelt og menneskeligt. I dets egenskab af teoretisk og rent kulturelt fag, der på en vis måde er grundlæggende anti-utilitaristisk, og som ofte er stolt af denne anti-utilitarisme, behøver filosofien efter deres opfattelse ikke at forberede til nogen position i det sociale rum, men sigter snarere mod at gøre det muligt for dem, der studerer den, at tilnærme sig ideallet om et "dannet menneske" [honnête homme], der har udviklet alle sine evner og i en vis forstand er blevet fuldt ud menneske. Som en ung *normalien* forklarer: "Jeg kender ikke nogen i min omgangskreds, som beskæftiger sig med filosofi for at blive gymnasielærer."²

Den fornægtelse af den sociale verden, som er på spil i denne diskurs med dens "humanistiske" toning, forekommer os at være symptomatisk for det forhold, som filosofien har til den sociale verden. På grund af deres faglige habitus interesserer

¹ Artiklen er oprindelig publiceret under titlen "Profession philosophe" i *Genèses. Sciences sociales et histoire*, vol. 26, nr. 1, 1997, s. 103-122. Originalen er tilgængelig på www.persee.fr.

² Ifølge François Dubet er den studerendes erfaring struktureret af tre dimensioner, der definerer den subjektive betydning af deres studier: projektet, integrationen og kaldet. Hvad de filosofistuderende angår, har kaldsdimensionen klar forrang for det erhvervsmæssige projekt og for integrationen i universitetsmiljøet (François Dubet: "Dimensions et figures de l'expérience étudiante dans l'université de masse", *Revue française de sociologie*, XXXV, 1994).

filosofferne sig ikke synderligt for filosofiens eller filosofferne sociale mulighedsbetingelser.³ På den ene side ”er filosofi”, som Jean-Louis Fabiani skriver, ”i reglen defineret som en aktivitet, der har sig selv som formål”:⁴ Spørgsmålet om en ”udefrakkommende” bestemmelse af den filosofiske diskurs er hinsides det a priori tænkelige. På den anden side vil en effektiv undersøgelse af den filosofiske diskurs’ sociale mulighedsbetingelser forudsætte et empirisk arbejde med at undersøge såvel uddannelsessystemet, der udgør fagets specifikke infrastruktur, som hovedparten af de intellektuelle baner hos de professionelle filosoffer, hvis demografiske rytmer (især udviklingen i antallet af studerende og opslæde stillinger) ikke er uden indflydelse på moralen hos underviserne og i faget som helhed.

Filosofiens ”tilbagevenden”, som annonceres af klummeskrivere i de intellektuelle medier (jf. nummeret om ”Filosofi, den nye lidenskab” af *Magazine littéraire* i januar 1996), kan ligesom fagets hensygni i 70erne (efter Haby-reformen) forbindes med udviklingen i såvel antallet af studerende som antallet af opslæde stillinger. Antallet af studerende, der bestod *agrégation* i filosofi gik således fra 104 i 1969 til 20 i 1979 (for certificerede* [CAPES] gik den fra 134 til 20). På samme måde gik antallet af bachelorgrader [licence] i filosofi fra 1049 i 1969 til 593 i 1977. Sådanne udviklinger har ikke været uden indvirkning på fagets moral og mere specifikt på universitetslærerne, der har set deres publikum blive halveret på mindre end ti år. Omvendt ledsages nutidens ”tilbagevenden” af filosofi af en klar forøgelse i antal studerende og stillinger. Fra 37 i 1984 stabiliserede antallet af *agrégés* sig ved cirka 87 i begyndelsen af 90erne (antallet i certificerede gik fra 69 i 1984 til 280 i 1995). Mht. studerende indskrevet på bachelorstudiet var der 1648 i 1981/82 og 2725 i 1992/93.⁵

Imidlertid er forholdet til uddannelsessystemet nærmest systematisk fraværende i filosofiobiografier, hvilket er paradoxalt: Som Pierre Macherey bemærker,⁶ udtalte en filosof i det 17.-18. århundrede sig ”med sit ry som indsats” og uden for institutioner, mens filosofiundervisningen efter 1800 blev overtaget af staten, således at man i dag konstaterer en ”tendens til at identificere filosoffens status med filosofilærerens status”.⁷

³ Pierre Bourdieu: ”Les sciences sociales et la philosophie”, *Actes de la recherche en sciences sociales*, nr. 47-48, 1983.

⁴ Jean-Louis Fabiani: *Les Philosophes de la République*, Paris, Minuit, 1988, s. 12.

⁵ Disse tal er taget fra Olivier Godechots speciale *Le marché du livre philosophique en France de 1945 à nos jours*, Paris I, 1996.

⁶ Pierre Macherey: ”Faire de la philosophie en France aujourd’hui”, in F. Marchal (red.): *L’enseignement de la philosophie à la croisée des chemins*, Paris, CNDP, 1994, s. 118.

⁷ Olivier Godechot skriver som konklusion på sin undersøgelse (*op. cit.*, s. 139): ”Det filosofiske marked er et marked, der orienteres og bestemmes af staten. Det er et statsligt marked. Staten garanterer værdien af forfatterne gennem et system af titler, den leverer dem et publikum af studerende og elever, rammer for refleksion i form af studieprogrammer for studenteksamen og agrégation, som implicit

At Sokrates i dag er blevet funktionær, med Pierre Thuillers udtryk,⁸ og at det at blive filosof for fagets kommende professionelle nødvendigvis går via en række eksamener og prøver, synes ikke rigtig at have tiltrukket sig deres opmærksomhed. På grund af den intellektuelle arbejdsdeling inden for humaniora og samfundsvidenskab og den teoretiske holdning, som den tildeler dem, har filosofferne uden at tage ansigt svært ved at påtage sig det empiriske undersøgelsesarbejde, som ville gøre det muligt for dem systematisk at afdække, hvad deres tænkning skylder uddannelsesinstitutionen. Den sociologiske tilgang er svær at erstatte, og vi vil her på grundlag af en undersøgelse af en gruppe filosofistuderendes liv efter studiet forsøge at vise, at det filosofiske mikrokosmos i lighed med alle andre sociale universer er hierarkiseret, og at de klassiske sociodemografiske variabler (køn, social herkomst, uddannelseskapital osv.) gør det muligt at gøre rede for såvel filosofilærlingenes erhvervsmæssige skæbne som deres intellektuelle orientering.⁹

Først og fremmest undervisning

Undersøgelsen af kandidatstuderende i filosofi ved Paris I¹⁰ viser, at deres hovedbeskæftigelse er undervisning.¹¹ Fire år efter deres indskrivning som kandidatstuderende var 37 % således undervisere (i gymnasiet, folkeskolen eller sågar universitet), 19 % arbejder i mellemhverv*, 14 % er højere funktionærer og 9 % arbejder i kommunikation, kunst og kulturerhverv. En sidste gruppe af erhvervsaktive udgøres af studerende, der har en skrøbelig eller ukvalificeret ansættelse (ufaglærte, gymnasieassisterenter*). I store træk ligner erhvervsstrukturen meget den, man finder hos kandidater fra humaniora og humanvidenskaberne.¹² At studere filosofi

determinerer resten af produktionen. Staten har endog udviklet støtte, som den med mild hånd uddeler på markedet for filosofiske bøger, hvor tildelingen til manuskripter afgøres af medlemmerne af det filosofiske korps, som selv er udnævnt af staten.”

⁸ Pierre Thuiller: *Socrate fonctionnaire*, Bruxelles, Ed. Complexe, genudgivet 1982.

⁹ Jeg takker Mme Carrive og filosofiinstituttet ved Université de Paris I for deres både moralske og materielle understøttelse, samt Gérard Mauger og Michel Offerlé for deres opmærksomme læsning af denne teksts forskellige stadier.

¹⁰ Filosofiinstituttet ved Paris I er mht. antal studerende det største i Frankrig. I 1990-91 rummede det 15,9 % af bachelor- og kandidatstuderende i filosofi. Betragtet ud fra det politiske og filosofiske orienteringer indtager det en position mellem på den ene side filosofiinstituttet ved Paris IV, som blev oprettet efter delingen af Sorbonne i begyndelsen af 70erne, og som oprindelig husede undervisere, der var fjendtligt indstillede over for maj '68-bevægelsen og hovedsagelig beskæftigede sig med den mest traditionelle filosofihistorie, og på den anden side filosofiinstituttet i Vincennes, som var grundlagt af Michel Foucault i 1968 og forsamlede datidens filosofiske og politiske avantgarde (M. Foucault, A. Badiou, M. Serres, E. Balibar, J. Rancière, F. Châtelet, senere G. Deleuze, Fr. Guattari osv.). Om instituttet ved Paris I har Louis Pinto skrevet, at det er det “neutrale sted i moderniteten”. L. Pinto: *Les Philosophes entre le lycée et l'avantgarde*, Paris, L'Harmattan, 1987, s. 175.

¹¹ Spørgeskemaerne blev udsendt med post i 1992 til franske studerende, der var indskrevet som kandidatstuderende [maîtrise] i filosofi ved Paris I mellem 1986 og 1988, og hvis adresse var kendt (n=327). Vi henvendte os både til studerende, der fortsatte deres studier efter kandidatgraden (det gjorde 80 %), og til dem, der ikke gik videre. 159 svarede, dvs. 48,6 %. Tilbøjeligheden til at svare varierer overvejende som funktion af graden af identifikation med institutionen. Således bemærker man overrepræsentationen af studerende, der har bevaret et tæt bånd til filosofien (undervisere og ph.d.-studerende), eller som i deres erhverv har fordel af deres filosofiudannelse (journalister, kunstnere osv.).

¹² Alain Charlot & François Pottier: “L'université et l'emploi: des relations stables entre deux milieux en évolution”, *Formation et emploi*, nr. 18, 1987.

fører altså overvejende til undervisning eller til et job i mellemehvervene. Men dette overordnede resultat skal ikke skjule mangfoldigheden af stillinger, især inden for undervisning, og situationen for den unge ph.d.-stipendiat, der er agrégé fra Ecole normale supérieure, kan ikke rigtig sammenlignes med situationen for en skolelærer i forstæderne. Desuden udvikler denne struktur sig meget over tid. Det understreges af tabel 1 nedenfor, som viser udviklingen gennem seks år i de studerendes erhvervsstruktur.

Denne tabel viser også, at respondenternes arbejdsliv for mere end fjerdedels vedkommende er begyndt før kandidatgraden. To år før ophøret af deres indskrivning som kandidatstuderende er 10 % gymnasieassisterter, 2,5 % er højere funktionærer osv. I den sammenhæng må man skelne mellem to slags arbejdende studerende: dem, der er påbegyndt kandidatuddannelsen i filosofi for at udbygge en anden uddannelse på sommetider meget højt niveau (dr. med., arkitektuddannelse, kandidat fra eliteskolen Sciences-Po osv.), og dem, der ikke har andet end deres filosofiuddannelse. Førstnævnte er et mindretal, som er af høj social herkomst og ofte kommer fra Paris, mens sidstnævnte oftere er af lavere social herkomst og finansierer deres studier ved at være gymnasieassisterter, pædagogisk medhjælp eller hjælpelærere i det private eller offentlige.

Tabel 1. Udviklingen i erhvervsstrukturen før og efter kandidatgraden

(franske studerende indskrevet på kandidatstudiet i filosofi på Paris I mellem 1986 og 1988)

	2 år før kandidatgrad	ved kandidatgrad	2 år efter kandi- datgrad	4 år efter kandi- datgrad
højere funktionær	2,5	5	9,4	13,8
journalistik, kultur- erhverv, reklame	2,5	1,9	3,8	9,4
mellemerhverv	4,4	5,7	15,7	18,9
gymnasielærer	1,9	1,9	15,7	19,5
gymnasielærervikar	2,5	2,5	6,3	6,9
undervisning i privatskole og andetsteds	3,8	5	9,4	8,2
gymnasieassistent	10,1	12,6	8,8	6,3
ikke på arbejds- markedet	72,3	65,4	30,8	17
I alt i %	100	100	100	100
n =	159	159	159	159

Af de kandidatstuderende arbejder en tredjedel. Alderen er det afgørende kriterium. Aktivitetsgraden går fra 10 % hos de mindre end 23-årige over 44 % hos de 24-27-årige studerende til 84 % hos de mere end 28-årige. De studerende, der har gået i forberedelsesklasser* (44 % af respondenterne), udmarkører sig ved en meget ringe aktivitet som lønmodtagere. De er yngre end deres kammerater og arbejder kun for 14 procents vedkommende, mens mere end halvdelen af de andre studerende gør det

(52 %). Jo yngre de studerende er, desto bedre er deres karakterer,¹³ og desto sjældnere har de lønarbejde. Lønarbejderne er både ældre og har mindre gode resultater på universitetet end dem, der ikke arbejder. 39 % af de arbejdende i undersøgelsen er ikke blevet kandidater, mod 22 % af respondenterne som helhed.¹⁴

Graden af erhvervsaktivitet vokser til stadighed i årene efter kandidatgraden: Næsten 70 % arbejder to år efter kandidatgraden og mere end 80 % fire år efter. Erhvervsprocenten stiger med populationens tiltagende alder, og de, der er uden for arbejdsmarkedet, karakteriseres følgelig af deres unge alder. Med tiden er det mest hyppige erhverv at være fastansat gymnasielærer i filosofi: Det er almindeligvis efter kandidatgraden, at de studerende bliver certificerede. Derefter følger ansatte i medierne, journalistik, kulturlivet, reklame osv. Derefter kommer mellem erhvervene, de højere funktionærer, og gymnasielærervikarer primært i det offentlige og sekundært i det private skolesystem. Omvendt er andelen af inaktive reduceret til en fjerdedel og andelen af gymnasieassistenter halveret.

Men de studerendes erhvervsmæssige udvikling fortsætter. Således er andelen af højere funktionærer fem år efter kandidatgraden steget til 18 %, kommunikations- og kulturerhverv er på 15 %, andelen af fastansatte lærere når op på 22 %, og lærervikarernes andel er 17 %.¹⁵ Andelen af mellem erhverv falder, i lighed med andelen af dem, der er uden for arbejdsmarkedet (12 %). Den erhvervsmæssige udvikling er en lang og dynamisk proces, og man burde kunne følge den undersøgte gruppe over en lang periode for at kunne gøre mere detaljeret rede for respondenternes erhvervsmæssige bane. Ikke desto mindre har deres erhvervsmæssige situation tendens til at blive stabiliseret, og den her undersøgte gruppe gør det muligt at skelne mellem hvem der retter sig mod lærergerningen, hvem der omstiller sig til journalistik eller reklame, og hvem der fire år efter kandidatgraden befinner sig i et udsat eller lidet kvalificeret job.

Forberedelsesklasserne, eller lærergerningens forværelse

Adspurgt under studierne om deres erhvervsmæssige intentioner deler de filosofistuderende ved Paris I sig i tre grupper.¹⁶ 45 % vil være undervisere, 21 % ønsker noget andet, og 36 % undlader at svare. Det er især studerende fra de lavere sociale lag og tidligere elever fra forberedelsesklasserne, som ønsker at blive undervisere, mens de, der er af højere social herkomst, oftere har planer om at omstille sig. De studerendes

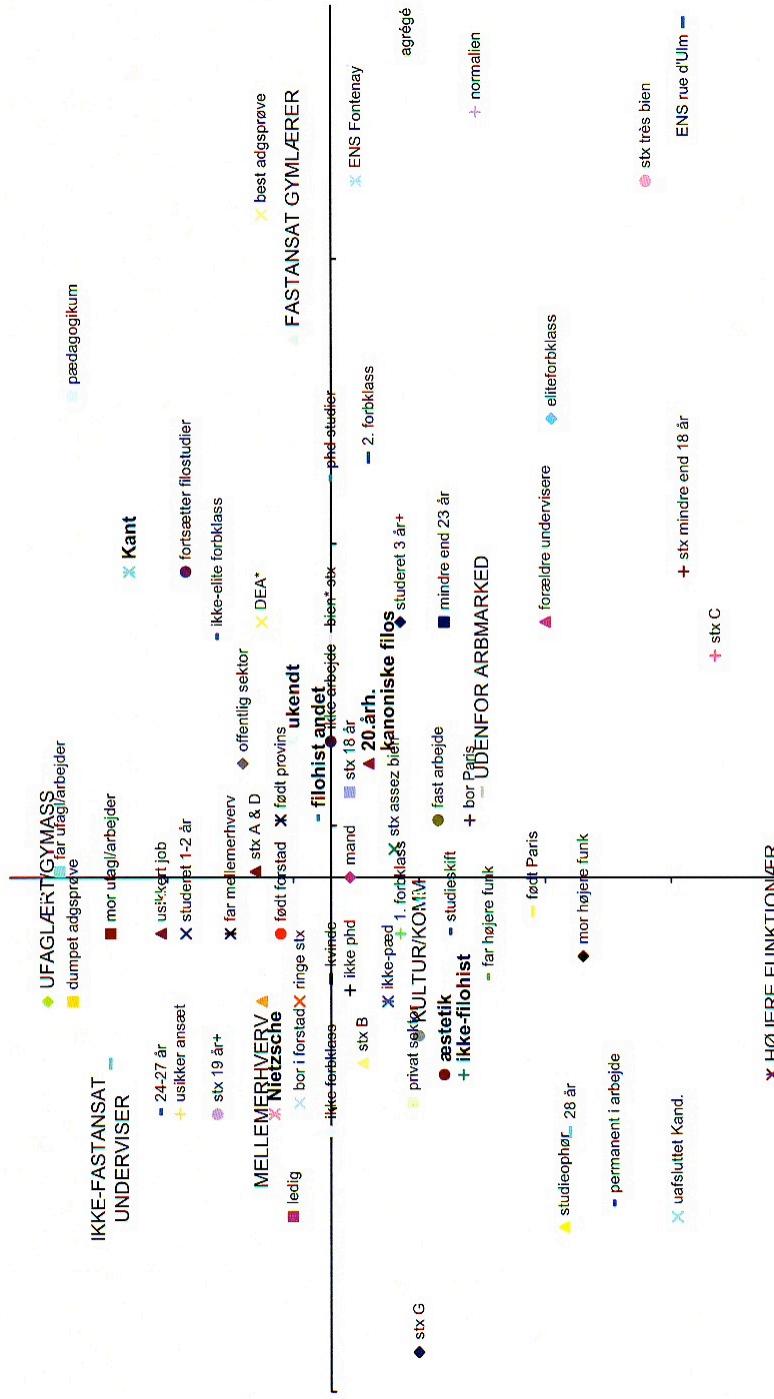
¹³ 57,4 % af respondenterne har fået den samlede studenteksemenskarakter* ”temmelig godt”, ”godt” eller ”meget godt”, mens det samme er tilfældet for 69,6 % af studerende på mindre end 23 år, 46,8 % af de 24-27-årige og for 41,3 % af de mere end 27-årige.

¹⁴ En artikel af Irina Peaucelle sammenfatter de vigtigste resultater af de forskellige undersøgelser, som siden 1960 har været viet lønarbejde hos studerende, og understreger den negative rolle, som lønarbejde spiller for succes i uddannelsessystemet. Se Irina Peaucelle: ”Les étudiants salariés: enseignements de quelques enquêtes”, *Éducation et formation*, nr. 1, 1982.

¹⁵ Tallene angående situationen for responder fem år efter kandidatgrad vedrører af tidsmæssige grunde kun de studerende, der var kandidatstuderende i 1986 og 1987. Antallet af respondenter fra de to år er 100.

¹⁶ Disse resultater er taget fra en undersøgelse fra 1988 af et udvalg bestående af 138 studerende, der var indskrevet til graderne DEUG [diplôme d’études universitaires générales, 2-årig tværfaglig uddannelse, indholdsmaessigt sammenlignelig med RUCs Humanistiske basisuddannelse], bachelor [licence], kandidat, certifikat og agrégation ved Paris I, dvs. 10 % af de indskrevne.

faktiske erhvervsmæssige skæbne bekræfter disse tidlige intentioner, samtidig med at den understreger virkningen af social reproduktion. Det er, hvad faktoranalysen af de indsamlede data især viser.



Figur 1: Sociale egenskaber, filosofiske valg og ARBEJDSMARKED
Filosofiske valg: kanoniske filos. (n=23); Spinoza, Hegel, Platон, Descartes, Leibniz, Aristoteles – 20 árh. (n=22); Heidegger, Sartre, Husserl, analytisk filosofi. – filohist andet (n=38); øvrige filosofihistoriske emner. – ikke-filosof (n=21); etik og politisk filosofi, psykoanalyse, samfundsvidenskab, videnskabsteori og –historie. – Kant: n=13, Nietzsche: n=10, æstetik: n=27, ukendt: n=5

Dens første akse (den vandrette akse) modstiller studerende med stor uddannelseskapital (de tidligere elever fra forberedelsesklasserne), som generelt er unge (23 år eller mindre ved kandidatgraden) og ofte børn af undervisere, og de uddannelsesmæssigt mindre stærke studerende (studenteksemten på bestågrænsen, ikke fra forberedelsesklasser, overvejende ældre osv.). Det er uddannelseskapitalens akse, og det er begribeligt, at normaliens (fra rue d'Ulm eller Fontenay) og agrégés er situeret til højre i skemaet, mens man til venstre finder studerende, der var mere end 19 år, da de tog studenteksemten, samt dem med tekniske studenteksemener [ca. lig Htx, o.a.] eller med ESEU (Examen Spécial d'Entrée à l'Université), dvs. studerende, som er optaget uden studenteksemten på grundlag af adgangsprøve. Den anden akse modstiller studerende, der kommer fra og bor i Paris og er af høj social herkomst, og studerende fra provinsen og de lavere klasser (faderen er ufaglært, arbejder, landmand), og som bor i provinsen, idet den samlede mængde kapital er afgørende.

Ser man på de erhverv, som de studerende udøver, kan man modstille studerende med en høj social herkomst defineret af stor uddannelseskapital (unge, børn af undervisere, fra forberedelsesklasserne osv.), der ofte er blevet fastansatte lærere eller er uden for arbejdsmarkedet og er lokaliseret i kvadranten for neden til højre, og studerende, som er af høj social herkomst og født i Paris, generelt ældre og med ringere skoleresultater, og som arbejder i det private erhvervsliv og i Paris, bl.a. inden for kultur og kommunikation og som højere funktionærer; de er lokaliseret i kvadranten for neden til venstre.

Også de studerende fra middelklassen og de lavere klasser deler sig efter deres tidligere skolekarriere: På den ene side de uddannelsesmæssigt mest succesfulde, som ofte er blevet certificerede gymnasielærere i provinsen (kvadranten for oven til højre), på den anden side de lidt ældre (24/27 år), der er lærervikarer, ufaglærte, gymnasieassistenter eller arbejder i mellemehverv (kvadranten for oven til venstre). Certificerede gymnasielærere adskiller sig klart fra agrégés. Førstnævnte er af lavere social baggrund og bor ofte i provinsen, mens sidstnævnte ofte er normaliens og børn af undervisere.¹⁷ Med hensyn til videre studier i filosofi er 23 % af den samlede population i gang med en ph.d.-afhandling, men det gælder kun for 16 % af de certificerede mod 58 % af agrégés og 59 % af normaliens.

¹⁷ I sin undersøgelse af jobbet som underviser skriver Pierre Périer: "Således falder andelen af gymnasielærere med forældre, som er eller har været undervisere, fra 27 % i korpsen af agrégés til 19 % af certificerede gymnasielærere, 18 % blandt mellemskolelærere [professeurs d'enseignement général de collège, PEGC] og endelig 6 % blandt lærere på tekniske skoler [professeurs de lycée professionnel, PLP].

Tabel 2. Type af job fire år efter kandidatgraden samt social herkomst

Faders profession	Den studerendes profession						
	højere funktionær	kultur og kommunikation	fastansatte undervisere i det offentlige	andre undervisere	mellem-erhverv + folkeskolelærere	ufaglært, gymnasie-assistent, andet	uden for arbejdsmarked
Gymnasie/folkeskolelærer (17 %)	22,7	13,3	22,6	4,2	6,7	10	33,3
højere funktionær (42 %)	54,5	60	32,3	37,5	46,7	20	37
mellem-erhverv (17 %)	18,2	13,3	19,3	12,5	13,3	50	11,1
ufaglært, arbejder (24 %)	4,5	13,3	25,8	45,8	33,3	20	14,8
uden for arbejdsmarked (0,6 %)	0	0	0	0	0	0	3,7
I alt (100 %)	100	100	100	100	100	100	100
n = 159	22	15	31	24	30	10	27

(Tabellen læses på følgende måde: Af 22 studerende, der er blevet højere funktionærer, er 22,7 % børn af undervisere, 54,5 % børn af højere funktionærer osv.)

Det fremgår, at mængden af uddannelseskapatil spiller en afgørende rolle for adgangen til lærerstillinger i filosofi. Således har halvdelen af de fastansatte gymnasielærere en studentereksamens med højeste eller næsthøjeste karakter idet det store antal normaliens iblandt dem utvivlsomt forklarer denne meget høje andel. Omvendt har de ikke-fastansatte lærere ti gange så sjældent fået disse karakterer som deres "kolleger". Karaktererne til studentereksamens har en afgørende indflydelse på både uddannelsesforløbet og senere karriereforløbet for de elever, der vælger humanistiske fag efter gymnasiet. Klarer man sig godt i gymnasiet, fører det ofte til forberedelsesklasserne, der viser sig at være lærergerningens forværelse. 71 % af de fastansatte undervisere har gået i en forberedelseskasse, mod 33 % blandt de ikke-fastansatte. Blandt de fastansatte er det tilfældet for 68 % af de certificerede lærere og for samtlige agrégés.

Vigtigheden af forberedelsesklasserne for adgangen til gymnasielærerstillingerne fremhæves af andre undersøgelser. Jean-Michel Chapoulie¹⁸ viser, at i 1970 havde 61,8 % af mandlige agrégés og 60,1 % af kvindelige agrégées i gymnasiets humani-

¹⁸ Jean-Michel Chapoulie: *Les Professeurs de l'enseignement secondaire*, Paris, Editions de la MSH, 1987, s. 77ff.

stiske fag gået i forberedelsesklasse. Andelen falder til 30,1 % for mænd med certifikat og 35,4 % for kvinder med certifikat og dernæst til 21 % for de såkaldte "maîtres rectoraux".¹⁹ Der findes desværre ingen tal, der gør det muligt at sammenligne filosofi med andre fag, men det virker som om sværhedsgraden i agrégation-eksamen i filosofi gør, at den i praksis er reserveret for tidlige elever fra forberedelsesklasserne. Et medlem af filosoficensorkorpset fortæller, at så snart en eksaminand begynder at sige noget til den mundtlige del af agrégation-eksamen, kan man klart skelne de tidlige elever fra forberedelsesklasserne fra de øvrige.²⁰

Faktisk ser man, at de, der har lave karakterer i studentereksamen, og som ikke har gået i forberedelsesklasse og alligevel har valgt undervisningsvejen, er dem, der fire år efter kandidatgraden sidder fast i en usikker stilling som ikke-fastansat underviser, ofte i de parisiske forstæder, og som går til certifikatsprøven igen og igen, ofte under vanskelige økonomiske vilkår. Disse hjælpelærere, der ofte er af lav social herkomst, er "gymnasiets proletarer" og står i stærk kontrast til "skoleadelen", som gruppen af *normaliens* udgør (n = 22).

De *normaliens*, der indgår i undersøgelsen, er af klart højere social herkomst end de almindelige studerende, og de orienterer sig ikke alle i retning af lærergerningen: Fire af dem har omstillet sig til Ecole nationale d'administration, erhvervsjura eller økonomistudier. Disse "omstillingsparate" er af særligt høj social herkomst. Omvendt er de få *normaliens*, der underviser i gymnasiet i provinsen, af lavere social herkomst og fra provinsen. Men de fleste *normaliens* var på undersøgelsestidspunktet agrégés og i gang med en ph.d. i filosofi, og mange af dem nød godt af et stipendum. Disse stipendier, der varer tre år og kan forlænges med en stilling som ATER, gør det muligt at erhverve en ph.d.-grad på gunstige materielle betingelser. De er ofte koblet med en instrukturstilling (to konfrontationstimer om ugen, typisk for studerende på bachelor-niveau [DEUG]). Stipendiaterne får dermed undervisningserfaring, integreres i universitetets sociale miljø og får lejlighed til at lære mulige "arbejdsgivere" at kende.

Analyserer man fordelingen af stipendier, ser man, at 8 ud af 9 stipendiater er *normaliens*. Dette kvasimonopol fører sig til den lange liste af privilegier hos gruppen af *normaliens*: Studierne betales i fire år, kvaliteten af undervisningen er høj (især op til agrégation-eksamen), værnepligt kan aftjenes på en fransk skole eller et kulturinstitut i udlandet, og man nyder godt af en lang række udvekslingsaftaler med forsknings- og kulturinstitutioner i og uden for Frankrig. Ved at spille på alle disse muligheder lykkes det for de fleste *normaliens* at undgå, udsætte eller forkorte den tid, de tilbringer i gymnasieskolen. Som normalien er man således sikret optimale betingelser for at opnå ph.d.-graden på normeret tid og dermed for at kunne søge de stillinger – med baggrund i den agrégation, der reelt fordres – som *maître de conférences*, der opslås

¹⁹ Jean-Michel Chapoulie præciserer også, at "rekrutteringen af gymnasielærere sker i høj grad blandt gymnasiets dygtige elever", og at de certificeredes succes i uddannelsessystemet er "klart mindre" end hos agrégés, men større end hos simple bachelorer (licenciés).

²⁰ Om vigtigheden af vejen over forberedelsesklasserne i filosofi for agrégation-eksamen, se Christiane Menasseyre: *La Formation des professeurs de philosophie*, Inspection générale de philosophie, Paris, Ministère de l'Éducation nationale, 1994.

som følge af udskiftningen i underviserkorpset og universitetets ekspansion [dengang i 1990erne].

Filosoffernes erhvervsmæssige univers viser sig således at være stærkt hierarkiseret. Man kan skelne mellem tre ordener. De ikke-fastansatte undervisere, hvis lave sociale herkomst og beskedne uddannelseskapsital har været fremhævet. Dernæst gruppen af fastansatte gymnasielærere, der for en stor dels vedkommende har gået i forberedelsesklasser og tæller et ikke ubetydeligt antal ”udvalgte” [*oblates*], dvs. studerende fra provinsen og med lav social baggrund, som har klaret sig godt hele vejen gennem skolesystemet. De er almindeligvis certificerede, arbejder i provinsen og er sjældent i gang med en ph.d. Efter denne gruppe kommer dem, der er *normaliens* og agrégés, hvoraf hovedparten er indskrevet som ph.d.-studerende. De adskiller sig fra deres ‘kolleger’ i gymnasiet ved en højere social baggrund (især børn af undervisere), en endnu højere grad af succes i uddannelsessystemet (høj studentereksamenskarakter, mat-fys studentereksamen) og en række betydelige materielle fordele.

“Sokrates er en mand”

Hvis Sokrates i dag med stor sandsynlighed har gået i forberedelsesklasserne eller er *normalien*,²¹ er hans sandsynlighed for at være mand ligeledes meget stor. Det understreges af tabel 3, der gør det muligt at skelne to typer erhverv, hvor den ene type er overvejende mandlig: højere funktionærer og gymnasielærere,²² og den anden type overvejende kvindelig: kultur og kommunikation samt mellemerhverv.

Tabel 3. Køn og erhverv fire år efter kandidatgraden

(franske studerende indskrevet til kandidatstudier ved Paris I mellem 1986 og 1988)

højere funktionær	kultur og kommunikation	under-visning	fastansat gymnasielærer	mellemerhverv	ufaglært	uden for arbejdsmarkedet	
63,6	33,3	67,7	58,3	36,6	70	48,1	53,4 (mænd)
36,4	66,7	32,3	41,7	63,3	30	51,9	46,6 (kvinder)
100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 % (samlet)
22	15	31	24	30	10	27	159

At de højere funktionærer overvejende er mænd svarer til det, man kan konstatere i den erhvervsaktive del af befolkningen som helhed. Tilsvarende overrasker det ikke, at kvinderne i særlig grad findes i den offentlige sektors mellemerhverv. Her genfinder man den kønslige arbejdsdeling i sin traditionelle form. Omvendt forekommer den store andel af mænd blandt undervisere at være i modstrid med den nuværende tendens til feminisering af undervisererhvervene. Den forklares af kønsfordelingen i

²¹ For at indse den første af disse udsagn kan man tænke på Sartre, Althusser, Foucault, Serres, Derrida eller sågar André Comte-Sponville, der alle er *normaliens* og mænd...

²² Vi udelader her den lidet homogene kategori, som består af ufaglærte, gymnasieassistenter og andre erhverv.

rekrutteringen til faget. Filosofi er med mere end 60 % mandlige lærere det mest mandsdominerede fag blandt de humanistiske og samfundsfaglige fag i gymnasiet. I den undersøgte gruppe stiger procentdelen af mænd til stadighed, når man går fra hjælpelærere over certificerede lærere til agrégés.

Hos de kvindelige filosofistuderende, vi har interviewet, er det i øvrigt slående, at de giver udtryk for en følelse af ”uværdighed”, som nogle af dem siger, at de har følt hele vejen gennem studierne. En kvindelig underviser på universitetet sagde til os, at kvinder ofte følte sig som ”ubudne” i dette mandeunivers. Denne følelse er utvivlsomt baggrunden for, at de stiller sig tilfreds med fagets mindst noble områder og forfattere. Her kan man citere Michèle Le Doeuff, der er professionel filosof: ”Da jeg er nået til dette punkt, bliver mine ideer uklare, og jeg læser et værk af Leibniz eller Hegel. Og jeg tager mig i at tænke: Hvilken dumdristighed! Man må da være i besiddelse af en usandsynlighed frækhed for således at påstå, at man kan beherske alt mellem himmel og jord og i menneskenes verden med tanken. En kvinde ville ikke vove det.”²³ Michèle Le Doeuff fortsætter i en note: ”Ikke fordi jeg forudsætter en kvindelig natur, der nødvendigvis tæller ydmyghed som en af sine bestemmelser, men fordi jeg tænker, at ethvert individ fra en kulturelt domineret klasse eller gruppe har en vis sandsynlighed for at holde sig ude af en sådan teoretisk position.”

Man bemærker således at under kandidat- eller ph.d.-studier orienterer kvinderne sig ofte i retning af moralfilosofi, æstetik eller mod de ”små” forfattere med eksistentiel toning (Schopenhauer, Sartre, Nietzsche osv.). På samme måde konverterer de efter deres filosofistudier oftere end mænd til andre ting, især ved at orientere sig i retning af andre humanistiske eller humanvidenskabelige fag, fx i skoler for journalister, bibliotekarer eller kunstnerisk virksomhed. Mændene går snarere i retning af økonomi, forvaltning, jura, fx Institut d’Etudes Politiques eller Ecole Nationale d’Administration, det vil sige i retning af de timeligt dominerende undervisningsinstitutioner.

Nogle af de kvindelige konversioner, især dem inden for kulturområdet, tillader nogle (for agenterne) mere eller mindre tilfredsstillende kompromiser mellem de indledende intellektuelle ambitioner og de materielle nødvendigheder. Kvinder, der stammer fra middelklassen eller de lavere klasser og fra provinsen eller de parisiske forstæder, udtrykker en generel tilfredshed med deres arbejde, når de efter filosofi-kandidatgraden har taget en bibliotekaruddannelse og arbejder som funktionær i det offentlige. I deres udsagn aner man alligevel en ærgrelse over ikke at have kunnet fortsætte filosofistudierne. De står dermed i modsætning til kvindelige filosofstuderende fra Paris og med højere social baggrund, som i deres arbejde i kunstneriske erhverv eller i kulturjournalistik udviser større intellektuelle prætentioner eller ambitioner.

²³ Michèle Le Doeuff: ”Cheveux longs, idées courtes”, in *L’Imaginaire philosophique*, Paris, Payot, 1980, s. 164.

"En lignelse"

Eric Rohmers film *Conte de printemps* (Forårsevenentyr) fra 1990 sammenfatter i en håndgribelig form de vigtigste resultater, vi er nået frem til. Dens heltinde er Jeanne, en ung certificeret filosofilærer, som underviser i en uddannelsesstilling på et gymnasium i forstæderne. Hun stammer fra middelklasse i provinsen (*Les Cahiers de cinéma* taler om hendes "CAMIF-agtige tøj"²⁴), og hun møder til en middag hos nogle venner en ung kvindelig kandidatstuderende i filosofi ved navn Ève. Sidstnævnte, der er en sand pariserinde, ønsker sig i sit fremtidige arbejdsliv at "være mere udadvendt, arrangere udstillinger eller arbejde i pressen, medierne eller forlagsverdenen..." og kommer tydeligvis fra et højere socialt miljø end Jeanne.

For at gøre portrættet af de to personer færdigt kan vi berette, at Jeanne imødeser sin snarlige overflytning til et provinsgymnasium med sindsro. Omsider kan hun få en større lejlighed og gifte sig med sin kæreste, der underviser som hende og er kommende adjunkt inden for naturvidenskab ved universitetet i Grenoble. Ève kommer på sin side sammen med Igor, der har en høj stilling i kulturministeriet, hvor han er ansvarlig for uddeling af legater til unge talenter. Man får også at vide i filmen og dét direkte af Èves mund, at hun "kun fik 12 [af 20]" for sin filosofistil til studentereksamen, og at hendes speciale er inden for æstetik og handler om Philippe de Champaignes maleri set i lyset af Jansenismen.

De to kvinders samtale under middagen, som fire personer (Jeanne, Ève, Igor og Igors datter Natacha) deltager i, handler overvejende om jobbet som underviser og om Kants filosofi. Ève ringeagter i ikke ubetydelig grad jobbet, og Jeanne går til modangreb med hele den unge undervisers ildhu og overbevisning om vigtigheden af filosofi for gymnasieelever fra de lavere klasser: "Jeg underviser i en de såkaldte arbejderforstæder. Og jeg mener altså, at filosofi interesserer dem og endda sommetider begejstrarer dem." Den filosofi, der for Jeanne repræsenterer den "sande filosofi", er Kants transcendentale filosofi, og Jeanne forkaster under ét samfundsvideuskaberne og psykoanalysen. Hun siger om sit job: "Det er et svært og spændende arbejde. Men af den grund skal man ikke, som man kunne tro, underholde dem med bagateller, der er på mode, med avisbanaliteter som samfundsvideuskab, psykoanalyse eller den slags ting. Nej, jeg kaster mig ud i den sande filosofi, og fordi de ikke kender den, gør det dem nysgerrige." Ève: "Den sande filosofi? Mener du metafysikken?" Jeanne: "Ikke helt [...] snarere den transcendentale filosofi."

I filmen følger der så en diskussion, der handler om muligheden af syntetiske domme *a priori*, hvor Platon og Kant påkaldes mellem pæren og østen. Jeanne: "Ja, for eksempel forleden fik jeg trods alt engageret fem eller seks elever i en lille maieuisk dialog i stil med *Theaitetos*-dialogen, kan du følge mig?..." Ève (samtykkende stemme uden for billedet): "Mmm." Jeanne (fortsætter med at opregne sine spørgsmål som indlysende): "Er videnskab sansning? Ser man med øjnene eller gennem øjnene?

²⁴ CAMIF er et møbelfirma, som i mellemtiden er gået fallit. Den udstrakte brug af kunstlæder i dets sofaer og lænestole synes at indicere, at møblerne er for den lavere middelklasse med relativt lidt kulturel kapital (o.a.).

Altså [hun lukker parentesen], selv om jeg ikke ville gå for langt ind i det, nåede vi helt naturligt til at stille os spørgsmålet om syntetiske domme a priori, ligesom i begyndelsen af den *Rene fornuft*.²⁵ Med hensyn til filosofi er Jeanne helt igennem ortodoks, og man føler sig hensat til en filosofiforelæsning, hvor Kant "helt naturligt" følger efter Platon, og hvor psykoanalyse og samfundsvidenskab forvises fra det gode selskab.²⁶

I filmens to hovedpersoner kan man genkende de to sociale typer, som vi konstruerede i det foregående, her suppleret med deres filosofiske valg. De to skuespillerinder er i øvrigt tidligere filosofistuderende fra Paris I.²⁷ Det er en måde at gøre tingene på, som Rohmer ofte bruger, idet han til de sociale roller i sine film ofte vælger skuespillere, der allerede har "spillet" dem i det virkelige liv: "Når det er sagt, så arbejder jeg meget med mine skuespillere Jeg beder dem undertiden om at komme med ideer, selv til detaljer som fornavne. Det er også sket, at jeg har interviewet dem om den profession, de kunne tænke sig at have i en film. I denne her film er der en filosofilærer, fordi Anne Tesseydre (Jeanne) har en bachelorgrad i filosofi. Jeg kan godt lide at få skuespillerne til at tale om ting, de ved noget om, især inden for områder som kunst og åndsliv [...] på samme måde diskuterer Eloïse Benett (Ève) filosofi, fordi hun også har en bachelor i filosofi. [...] Man kan sammenligne min metode med en slags udsugning af skuespilleren, men jeg indgiver dem også noget, jeg mener at give dem en bevidsthed om, hvad de er. De giver mig ideer inden for de områder, de kender, og jeg opfinder resten. [...] Jeg har altid sagt, at mine skuespillere var skabende kunstnere. [...] Jeg forsøger at få den størst mulige spontaneitet ud af skuespilleren. Jeg søger naturligheden, ikke stiliseringen."²⁸

I denne film valgte Rohmer således tidligere filosofistuderende til at spille filosofistuderende. Anne Tesseydre (Jeanne) fortæller om sin opræden i filmen på denne måde: "En dag sagde Rohmer til mig: Hvis jeg nu skulle tilbyde dig en rolle, hvad ville du så gerne spille? Jeg sagde ikke en filosof, det ville have været for prætentios; jeg sagde: en filosofilærer. Måske på grund af en lille fortrydelse af ikke have fortsat på kandidatstudiet. Han vidste også, at min favoritfilosof var Kant."²⁸ Når han gør det på den måde, kan instruktøren udnytte det skabende potentiale i skuespillerenes habitus på en effektiv måde: Utvivlsomt bidrager denne praksis til de etnografiske kvaliteter i Rohmers film. Hos Jeanne er det lærerens asketiske habitus, der iscenesættes. Filmens afsluttende forførelsesscene viser glimrende hvordan en vis formalisme, der er uadskilleligt logisk og moralsk, blander sig med logikken i følelserne og den fysiske tiltrækning mellem personerne. Da Igor forsøger at forføre Jeanne, og hun avisir ham, siger hun: "Jeg har egentlig handlet i troskab over for logikken." Rohmer siger, at han har forbundet Jeannes moralske holdning med Kants filosofi. Til en journalist, der stillede spørgsmålet: "Hvilket forhold er der mellem kantianismen og per-

²⁵ Jeanne udsmykker sin bogssamling, der ellers er meget klassisk i sin sammensætning (Goethe, Platon, Husserl osv), med et foto af Wittgenstein. [Oversætteren er ikke helt sikker på pointen her, o.a.]

²⁶ En af de interviewede i undersøgelsen havde kendt Ève, som hun fandt noget "prætentios".

²⁷ Interview med Eric Rohmer i *La revue du cinéma*, nr. 459, 1990.

²⁸ Interview med Anne Tesseydre i *Télérama*, nr. 2009, 1990.

sonernes adfærd?", svarede Rohmer: "Jeg mener, at der findes sådan et forhold. I begyndelsen, da jeg ville gøre denne person til en filosofilærer, tænkte jeg på ikke at tage den rene fornuft, men den praktiske fornuft, det vil sige, at der var et forbindelse mellem denne persons moralske holdning og Kants moralske holdning. Det forekom mig dog for langt ude, og det gik op for mig, at det ikke var en film, der byggede på en moralsk holdning som sådan. Historien angår ikke spørgsmål om handling, frihed eller pligt. Det er noget andet. Der er ofte tale om tænkning, i enhver henseende."²⁹

Man kan endog spørge sig, om Rohmer ikke ved at foretrække, som han siger, "den rene fornuft" frem for "den praktiske fornuft", har villet ophøje sin person til den spekulativer eller transcendentale sfære, der i en vis forstand udgør den filosofiske stands adelsmærke (i en sekvens i filmen siger Jeanne til sin kæreste, at hun tænker på tanken, det vil sige på den rene handling at tænke). Valget af den praktiske fornuft eller af den "gode vilje" ville måske hverken have været særlig æstetisk eller filosofisk særlig ophøjet. Ikke desto mindre kan man spørge sig, om der ikke findes en affinitet mellem Jeannes asketiske lærerhabit, hendes opadstigende sociale bane (forbundet med hendes filosofiske ortodoksi) og Kants pligtetik. Èves brillante og mondæne sider står således i modsætning til Jeannes seriøsitet, moral, abstraktion, til hendes noget bastante dybde og lidt pedantiske side med dens mindelser om skole, det vil sige en måde at tilegne sig kultur på, som primært er medieret af skolen. Rohmer går således så langt som til at sige, at der noget "molièresk lærd kvinde" over hende.

Enhver sin filosofi?

Undersøgelsen af fremtiden for en gruppe tidligere studerende har gjort det muligt at synliggøre de måder at omgås filosofi på, som de studerende har erhvervet under deres filosofistudier. Men denne pluralitet af måder at omgås filosofien på er ikke uden betydning for filosofisk orientering, som det antydes i Rohmers film med Jeannes og Èves filosofiske præferencer. Det er, hvad man kan se i faktoranalysen ovenfor, som også medtager specialeemnet.³⁰

Både på universitetet og i forberedelsesklasserne er det synligt, at uddannelsen af filosoffer hovedsagelig er centreret omkring filosofihistorie. At studere filosofi er først og fremmest at læse og kommentere de "store tekster" af kanoniske forfattere og forsøge at tilegne sig dem med henblik på at kunne formidle dem til eksamen. Det er derfor ikke overraskende, at næsten to tredjedele af respondenterne interesserer sig for filosofihistorie (inkl. det 20. århundrede). Den franske filosofiundervisnings vægt på filosofihistorie kritiseres i øvrigt jævnligt af de professionelle filosoffer, der sætter en ære i at bryde med den akademiske ortodoksi.³¹

²⁹ Interview med Eric Rohmer i *Positif*, nr. 350, 1990.

³⁰ Specialeemnerne er behandlet som supplerende variabler. Hvis man vil vide mere om kodningen af disse emner, kan man se forfatterens tidligere artikel i *Actes de la recherche en sciences sociales* (nr. 109, oktober 1995, s. 3-28) med titlen "Anatomie du goût philosophique".

³¹ Gilles Deleuze, der ellers er forfatter til studier i Spinoza, Nietzsche, Kant, Hume, Leibniz osv., skriver om dette: "Jeg tilhører en af de sidste generationer, som man har forsøgt at drukne i filosofihistorie. Filosofihistorie udøver inden for filosofien en åbenlyst repressiv funktion – det er den filosofisk specifikke Ødipus: 'Du skal sandeligt ikke bilde dig ind at kunne tale i eget navn, så længe du ikke har

Kant og Nietzsche er de hyppigst studerede forfattere. Førstnævnte kan betragtes som den mest typiske repræsentant for den akademiske ortodoksi, den klassiske eksamensforfatter, mens sidstnævnte har kunnet repræsentere en slags kritisk overskridelse af denne ortodoksi.³² Kants publikum er overvejende af lav social herkomst, har ofte gået i forberedelsesklasser og er blevet certificeret gymnasielærer i provinsen, hvilket ligner Jeannes tilfælde en del. Nietzsches publikum er uddannelsesmæssigt mindre succesfuldt (kun lige bestået studentereksamten og fravær af forberedelsesklasselærlere) og en del af de studerende, der har interesseret sig for ham, arbejder i mellemrørt eller som ikke-fastansatte gymnasielærere i forstæderne.

På skemaet er samtlige filosofihistoriske emner med undtagelse af Nietzsche situeret til højre, mens alt, hvad der ikke angår filosofihistorie (æstetik og ikke-filosofihistoriske emner), er situeret til venstre. Kants særlige position fjernt fra centrum synes at gøre ham til en på én gang populær og akademisk forfatter. Omvendt trækker æstetik og de ikke-filosofihistoriske emner et publikum af højere social herkomst, som senerehen retter sig mod arbejde inden for kultur og kommunikation eller som højere funktionærer. Modsætningen mellem de professionelle filosoffer (gymnasielærere, uanset fastansættelse eller ej) og højere funktionærer og erhverv inden for kultur og kommunikation fremtræder klart.

De førstnævnte retter sig primært mod filosofihistorie, mens de sidstnævnte oftere interesserer sig for æstetik, etik og politisk filosofi, psykoanalyse, samfundsvidenkaber osv. Gruppen af studerende, der arbejder i mellemrørtene, indtager en mellemliggende position. De kommende professionelle filosoffers interesse for filosofihistorie er let at forklare. At bestå adgangsprøverne til gymnasieundervisning (certifikat, agrégation) forudsætter evnen til at mobilisere kanonen af traditionens mest legitime forfattere (Platon, Descartes, Kant, Hegel osv.). At vie sit speciale til dem giver altså i særlig grad et afkast i forhold til adgangsprøven. Dog bemærker man her en klar forskel mellem fastansatte og ikke-fastansatte gymnasielærere. Sidstnævnte behandler i mindre grad de kanoniserede forfattere end de førstnævnte. Det virker som om [“tout se passe comme si”] de ikke-fastansatte gymnasielærere på grund af deres ringere uddannelsessucces og lavere sociale herkomst ikke vover at behandle traditionens “store forfattere” i samme grad som uddannelsessystemets udvalgte fra forberedelsesklassen og Ecole normale supérieure. Mens 23 % af den samlede gruppe har arbejdet med en kanoniseret forfatter, er det tilfældet for 38 % af eleverne fra forberedelsesklassen og for kun 12 % af de øvrige studerende. Omvendt interesserer sidstnævnte sig meget mere for emner, der ikke falder ind under filosofihistorie (det har 40 % gjort, mod 18 % blandt elever fra forberedelsesklassen).

Hvad angår de rekonverterede, fylder æstetik og det 20. århundredes filosofi meget hos de studerende, der arbejder inden for kultur og kommunikation, mens de

læst denne eller hin om dette eller hint’.” Michel Cressole: *Deleuze*, Paris, Editions Universitaires, 1973, s. 110.

³² Med hensyn til de forskellige sociale anvendelser af Nietzsche, se Louis Pinto: *Les Neveux de Zarathoustra, la réception de Nietzsche en France*, Paris, Seuil, 1995.

højere funktionærer interesserer sig mere for etik og politisk filosofi og for samfundsvidenskaberne. Forbindelsen mellem emnevalg og det udøvede erhverv virker ret indlysende. En vis kompetence inden for æstetik eller det 20. århundredes filosofi kan ikke undgå at være udbytterigt for dem, der arbejder inden for kultur og kommunikation (man genfinder her Èves profil). På samme måde kan de højere funktionærers interesse for politisk filosofi, etik og samfundsvidenskab (34,8 % har interesseret sig for dem mod 9,5 % af den samlede gruppe) forbindes med såvel deres tidligere uddannelsesveje (mange er kommet ind via adgangsprøve) som emnernes anvendelighed i arbejdsojemed. Der findes således emner for de kommende professionelle filosoffer (filosofihistorie og især de kanoniske forfattere for de bedste i gruppen) og emner for rekonverterede (æstetik og andre emner, som ikke hører under filosofihistorie).

Det ser således ud som om de studerendes filosofiske interesser kan forbindes med såvel deres sociale og uddannelsesmæssige egenskaber som med deres senere erhvervsmæssige orienteringer. Lige så lidt som alle andre menneskelige aktiviteter udfoldes den filosofiske aktivitet i et kosmos, der er helt fri for empirisk determination. For at kunne tænke må man være, og filosoffens sociale væren, sociale og uddannelsesmæssige løbebaner og køn spiller sammen med den filosofiske institution og dens studieprogrammer en væsentlig rolle i konstitutionen af filosoffens intellektuelle eller spekulative interesser, og det selv når filosoffen, som Louis Althusser har skrevet, lever af og i fornægtelsen af sin objektive praksis såvel som af sine sociale mulighedsbetingelser.

Indflydelsen fra filosofiuddannelsens kanon såvel som den fagspecifikke måde at stille spørgsmål på er synlige helt ud i de filosofiske arrangementer, som er udviklet uden for den uddannelsesmæssige ramme. I forbindelse med en undersøgelse af Marc Sautets "Filosoficafé" i Paris blev vi slæbt af den ekstremt akademiske karakter af de spørgsmål og referencer, der blev taget op. Hver seance i Café des Phares begynder således med en opremsning af de "emner", som deltagerne ønsker at få belyst. I 1993 blev følgende emner belyst: Døden, Den kortvarige kunst, Hvad er det at være marginal? Myten om Narcisses, Kan man være filosof og troende på én gang? Hvad er lovens fundament? Den første gang, osv. Marc Sautet, der er lektor ved Institut d'Etudes Politiques i Paris, leder også et konsulentfirmaet Cabinet de philosophie, som tilbyder "filosofiske konsultationer" til 300 francs i timen. Bekymringer af moralsk eller eksistentiel art lader til at dominere denne form for konsultation, hvor "sjælesorg" har en vigtig plads, og hvis klientel i hovedsagen er kvinder. En kvindelig journalist ved ugebladet *l'Express* beskriver klientellets efterspørgsel og disse nye samtaleterapeuters lægemiddelkatalog: "Fra troens dimension til livets mening, fra arbejdets betydning til dogmet om moderinstinktet. Og filosofferne henviser de mest nysgerrige af deres nyomvendte til antikkens tekster. Epikur til den, der spørger til nødvendigheden af at eksistere. Platon til hin anden, der reflekterer over kærlighedens svimlen." (Anne Colonna-Cesari: "Philo et croissant chaud: à Paris comme en

province , les nouveaux Socrate dédaignent l'université pour le bistrots et les cercles privés: un antidote pour le prêt-à-penser”, *L'Express*, 28. januar 1993.) Cabinet de philosophie arrangerer også rejser til Grækenland “i Sokrates’ fodspor” med henblik på at “gøre de store filosoffers tænkning tilgængelig ved at rejse til de steder, hvor de levede og tænkte”. Denne insisteren på at føre de profane i retning af filosofihistorien minder om den historiske bevægelse, som er særegen for den som universitetsdisciplin. I øvrigt forklarer Sautets universitesuddannelse – han er ph.d. (hans afhandling, der blev forsvarer i Besançon, handlede om Nietzsche) – uden tvivl dette fænomen.

*Charles Soulié er maître de conférences, Dept. de sociologie, Université Paris 8
charles.soulie@neuf.fr*

Oversat af Carsten Sestoft

Terminologi og noter tilføjet af oversætteren

AGRÉGATION: Meget omfangsrig eksamen, som kan aflægges både af *normaliens* og almindelige universitetsstuderende, og som giver adgang til at undervise på mere favorable vilkår i gymnasiet end CERTIFICEREDE lærere (fx har *agrégés* færre timer: 15 i stedet for 18 om ugen).

AGREGÉ(E)(S): Person med *agrégation*-eksamen. Jf. AGRÉGATION betegner ordet også en type lærer i gymnasiet.

ATER: Attaché temporaire d'enseignement et de recherche = midlertidigt tilknyttet til forskning og undervisning.

CERTIFICERET LÆRER: Oversætter *professeur certifié*, dvs. en gymnasielærer, som har en CAPES = Certificat d'aptitude au professorat de l'enseignement du second degré, hvilket er omtrent lig med de teoretiske dele af pædagogikum. Ordet angiver den ene af de to veje til en fast stilling som gymnasielærer, hvor en *agrégation* er den anden mulighed.

DEA: Diplôme d'études approfondies, et fordybelsesår efter kandidatgraden, som bl.a. kan bruges til at forberede et ph.d-projekt; afskaffet i 2004.

ECOLE NORMALE SUPÉRIEURE: Se under NORMALIEN.

FORBEREDELSESKLASSER: = *classes préparatoires* (også kaldet *la khâgne*), dvs. to-årigt forberedelseskursus efter gymnasiet med sigte på at bestå adgangsprøven til eliteskolen Ecole normale supérieure. Dette yderst arbejdsintensive og elitære forberedelseskursus kræver i sig selv, at man består en adgangsksamen.

GYMNASIET: dækker her *enseignement secondaire*, dvs. både *lycée* og *collège*, hvor sidstnævnte er en slags mellemsskole (6.-9. klasse), før *lycée* (svarende til vores gymnasium, dvs. 10.-12. klasse) og efter *Ecole maternelle* (2-6 årige) og *Ecole Elémentaire* (1.-5. klasse).

GYMNASIEASSISTENT: Uautoriseret oversættelse af *surveillant*, dvs. studerende, der i gymnasiet optræder som en slags administrative og pædagogiske assistenter, der ikke tager sig af undervisning, men i en generaliseret form laver arbejde a la en gårdfugts eller eksamensvagt på måder, som ikke findes i det danske skolesystem.

MAÎTRE DE CONFÉRENCES: fast stilling som underviser og forsker på universitetet, afløser for tidligere titel som 'assistant' og 'maître assistant'. Omtrent lig lektor, men uden forudgående adjunktstilling.

MELLEMERHVERV: "Betegnelsen 'mellemerhverv' [*professions intermédiaires*] er en del af den nye terminologi for erhverv og socioprofessionelle kategorier [hos INSEE = 'Frankrigs Statistik']. To tredjedele af gruppens medlemmer indtager netop en position mellem funktionærerne og de udførende arbejdere eller ufaglærte. De øvrige er 'mellem-' i en mere billedlig forstand. De arbejder inden for undervisning, sundhed, socialarbejde; blandt dem er skolelærere, sygeplejersker og socialrådgivere. Mere end halvdelen af gruppen har i dag mindst studentereksamten. Feminisering er ret variabel og især beskeden blandt tekniske erhverv." [klip fra INSEEs hjemmeside, se

http://www.insee.fr/fr/methodes/default.asp?page=nomenclatures/pcs2003/n1_4.htm

NORMALIEN: Nuværende eller tidligere elev fra Ecole normale supérieure. For at komme ind på Ecole normale supérieure skal man bestå en adgangseksamen [*Concours*], som man forbereder sig til i forberedelsesklasserne [*classes préparatoires*, også kendt som *la khâgne*], som man følger på nogle bestemte elitegymnasier, og som det i sig selv krever en svær adgangseksamen at komme ind på. Hvis en normalien består en agrégation, er man altså kommet gennem tre nåleøjer og tilhører dermed den stærkest selekterede gruppe uddannede. På ENS har man status som en art funktionær, der pt. får knap 1500 skattepligtige euro om måneden. Den første Ecole normale i rue d'Ulm er stadig den mest prestigiøse.

STUDENTEREKSAMENSKARAKTER: I det franske system får ens studentereksamten en *mention* (benævnelse, betegnelse eller bemærkning), der kan være fraværende (= kun lige bestået) eller i stigende orden *assez bien*, *bien* eller *très bien* (ret godt, godt eller meget godt) svarende til gennemsnit på 20-skalaen på hhv. 12-14, 14-16 og højere end 16.

Kampen mellem kultureliterne I anledning af Rune Lykkebergs bog (1)

Carsten Sestoft

Dette er ikke så meget en anmeldelse som en diskussion af kultur og kultureliter i dag med udgangspunktet i Rune Lykkebergs bog *Kampen om sandhederne* (Gyldendal 2008).

Mit synspunkt er dels inspireret af det spørgsmål om Rune Lykkebergs eget synspunkt og ståsted, som flere anmeldelser har rejst, herunder Frederik Stjernfelts i *Weekendavisen*, dels af kombinationen af en meget symptomatisk anmeldelse af reklamestjernen Hanne Feldthus og en kronik i *Information* af medieprofessor Stig Hjarvard. Til sammen stiller disse tekster spørgsmålet om, hvem der udgør den kulturelle overklasse i nutidens Danmark, og de giver også stof til et hypotetisk svar, som rummer noget, der i hvert fald for mig er en ny erkendelse.

Først lidt om Rune Lykkebergs bog og allerførst en disclaimer: Jeg kender Rune lidt og værdsætter ham meget; om det har nogen betydning for det følgende skal jeg ikke kunne sige.

Hans bog bruger en bourdieusk klasseanalyse, bl.a. i forlængelse af politolog Gitte Sommer Harrits' ph.d.-afhandling *Hvad betyder klasse?* (2005), til at forholde sig analytisk til den politiske kulturmønster. Projektet er især at udvise en sjælden lydhørhed over for det, der er sagt af regeringen og dens støtteparti, siden de kom til magten i 2001. Litteratur og til dels film bliver så anvendt som et materiale, der giver håndgribelige og konkrete skildringer af den dominans, som de har følt sig utsat for fra den kulturelle overklassens side – og som er objektiv i den forstand, at den kulturelle overklasse vitterlig har været dårlig til at se sin egen dominans (s. 109). Specielt kapitel 5 om de forskellige kulturelle og politiske klassealliancer, der har været i Danmark siden 1930erne, er brillant og velunderbygget, men bogen er i det hele taget fyldt af præcise iagttagelser og skarpe formuleringer, som denne: "68'erne havde hverken et politisk sprog, som talte til de lavere sociale klasser, eller en kvalificeret analyse af dominansforholdene i velfærdsstaten." (s. 232) Sagt i korthed finder jeg bogen vigtig for forståelsen af det danske samfund og dets kultur og offentlige de-

bat og historie. Det er ikke ensbetydende med, at jeg tilslutter mig alt i bogen, men ansatsen er på sin vis unik – til dels af grunde, som vil fremgå senere.

I en tankevækkende kronik i *Information* (7.2.09) skriver så professor i medievidenskab Stig Hjarvard, at Rune Lykkeberg i *Kampen om sandhederne* beskriver kulturborgerskabets fald, men at hans klasseanalyse ikke har "tilstrækkeligt blik for, hvem og hvad der træder i stedet". Ifølge Hjarvard var det så politisk let at afsætte den kulturelle overklasse, fordi den allerede var detroniseret af en ny kulturel overklasse, der består af mediefolk. Det kan man i det store og hele ikke være uenig i, og det er Rune sikkert heller ikke; han konstaterer med et citat af Ove K. Pedersen, at "tidsånden har forladt skønånderne og administreres af socialteknologerne" (s. 259). Eller af mediefolk? Stig Hjardvards perspektiv er – begribeligt nok for en professor i medievidenskab – fokuseret på "mediekulturens ekspansion og konsolidering som kulturel autoritet", der har fritaget befolkningen fra den kulturradikale dominans.

Når man taler om kulturel overklasse i et Bourdieusk perspektiv, må man for det første se på, hvem der har et så stort kapitalvolumen, at det kan siges at konkurrere med de økonomisk riges økonomiske kapital (og her taler vi følgelig milliarder), og for det andet har en kapitalstruktur med overvægt af kulturel kapital eller af en symbolisk kapital, der udspringer af kulturel kapital. Set på et amerikansk eller globalt plan, hvad der jo i nogle henseender er næsten det samme, er det ikke mediefolk, men filmstjerner og popmusikere, der synes at have den slags kapital: Madonna, Bruce Springsteen, Julia Roberts, Jack Nicholson, Sean Penn eller hvad ved jeg. I en vis forstand er de selvfølgelig også mediefolk, men spørgsmålet er snarere om ikke mediefolkene er en del af en bredere kreativ klasse, som omfatter alle dem, der arbejder inden for de kommersielle kulturbrancher og -genrer: musik, film, tv, computerspil, radio, presse, design, arkitektur, mode, kommunikation, reklame. Mere variable elementer kunne være dem, der mere eller mindre vagt er i konsulentbranchen, samt professionelle sportsfolk, stjernekokke og IT-folk, for så vidt de udgør en kreativ avantgarde i deres fag, for IT-folkenes vedkommende f.eks. i krydsfeltet mellem IT og alle de andre kulturgenrer. Billedkunstnere har siden Warhol også kunnet være med, især når de tjener penge a la Damien Hirst.

Det vil sige, at denne kreative klasse i den mest kulturelle ende rummer kulturproducenter, som arbejder i eget navn inden for områder, der rangerer fra moderne varianter af traditionelle kunststarter som musik eller billedkunst over 'brugskunst' som design og arkitektur til moderne kunstmedier som film; og i den anden og mindst kulturelle ende journalister, grafikere, tekstforfattere og reklamefilmsfolk, som mere eller mindre definitionsmæssigt arbejder kreativt på andres vegne. En betingelse for at høre til denne nye kreative klasse er imidlertid, at man har økonomisk succes: Det er mindst lige så meget Madonnas salgstal som hendes specifikke musikalske kvaliteter, der gør hende til elitemedlem af denne klasse. Jim Jarmusch eller Lars von Trier er således fine medlemmer af klassen, selv om de er lidt mærkelige; men havde de ikke haft en vis økonomisk succes, ville de nok have været for nørdede til at være rigtig acceptable.

Netop dette kommercielle aspekt, denne fordring på økonomisk succes er bemærkelsesværdig, eftersom den bryder med den traditionelle deling af magtfeltet ifølge Bourdieu i en kulturel pol defineret af en kapitalstruktur med overvægt af kulturel kapital og en pol for den økonomiske magt defineret af en kapitalstruktur med overvægt af økonomisk kapital. I stedet har vi altså en kulturel pol defineret af en kapitalstruktur med både kulturel og økonomisk kapital, hvor det på sin vis er uklart, om den symbolske kapital af anerkendelse, de nyder, stammer fra deres kulturelle værker eller fra deres indtjening, eller hvor det måske snarere er pointen, at de to er blevet uadskillelige, fordi de to kapitalformer forbindes i den brede anerkendelse fra et stort og betalende publikum.

Man kunne således tage den stadige styrkelse af denne nye kreative kulturoverklasse over de sidste årtier som vidnesbyrd om en deautonomisering af kulturproduktionen i overensstemmelse med Bourdieus dystre profetier i *Modild*.¹ "Underholdningsindustrien har vundet meget større legitimitet", siger eksempelvis sociologen Trond Beldo Klausen til *Information* (13.-14. december 2008), og i samme artikel citeres musikjournalist og hip hop-ekspert Ole Jakobsen fra DR forudsagnet: "Der er ikke mange, der anser den kulturelle overklasse for noget særligt, som jeg ser det" – idet han dermed sigter til den gamle kulturelle overklasse, hvis fald Lykkeberg og Hjarvard konstaterer, og som i et bourdieusk perspektiv svækkes i takt med den autonome kulturproduktion.

Det interessante ved denne nye kommercielle kreative klasse er, at skønlitterære forfatteres betydning i den er stærkt mindsket i forhold til situationen for 50 år siden (med bedstsælgende krimi- og spændingsforfattere som mulige undtagelser). Dels er deres andel af kulturproduktionen reduceret pga. den kvantitative vækst i de nye kulturgenrer, dels har de af historiske grunde problemer med at være kommercielle på en legitim og acceptabel måde. En af de vigtigste af disse grunde er, at den litteratur, som folk, der har forstand på litteratur, anerkender som rigtig litteratur, er tæt knyttet til nogle idealer, som snarere er universitetets end den øvrige kommercielle kulturproduktions. Det gælder f.eks. ideallet om litteratur som en form for erkendelse eller søgen efter indsigt og sandhed, som står i kontrast til alle kommercielle former for henvendelse til de mediebrugere, som Stig Hjarvards mediefolk har gjort til konge ved at betjene og underholde dem, stryge dem med hårene og appellere til deres følelser, ønskedrømme og fantasier.

Kort sagt, man kunne mene, at Lykkebergs bog indskriver sig i en historie, hvor en ny kreativ kulturoverklasse, der er forbundet med en bredt defineret kommercial underholdnings- og kulturindustri, har overtaget den samfundsmæssige legitimitet fra den tidligere kulturoverklasse, som ifølge Hjarvard "havde sine bastioner inden for kunst, litteratur osv.", dvs. inden for kunstkulturens traditionelle genrer.

Det har i så fald to konsekvenser. Den ene er, at "kulturforbrug som en social markør er næsten væk", som Trond Beldo Klausen siger i den allerede citerede arti-

¹ Eksempelvis i den artikel, der på fransk hedder "La culture est en danger" ("Kulturen er i fare") i *Contre-feux 2* (Paris, Eds. Raisons d'agir, 2001).

kel. Kultur udøver med andre ord ikke nogen dominans over de lavere klasser og kan dermed heller ikke give anledning til nogen harme over undertrykkelse. Ikke fordi der ikke er en social differentiering i de kulturelle præferencer, men fordi den nok er langt mindre hierarkisk end før: Valget mellem Bruce Springsteen og Madonna er lige så lidt socialt stigmatiserende som valget mellem Colgate eller Zendium. Kulturel autonomi og dominans hænger sammen, ligesom kommercial kultur og fravær af kulturel dominans gør det. I begge tilfælde dominerer den økonomiske kapital over den kulturelle, i det andet tilfælde med endnu større styrke end i det første.

Den anden er, at skønlitteratur (ligesom kompositionsmusik eller hvad man nu vil kalde moderne 'klassisk' musik) tenderer mod at blive en subkultur frem for en samfundskultur, som jeg en gang har formuleret det i *Information* (25.5.2004), en artikel som Rune Lykkeberg i øvrigt henviser til. Undtagelsen er selvfølgelig krimier og andre bestsellere med et salg, der er tilstrækkeligt stort til at gøre dem stuerene efter den nye kommercielt-kulturelle standard.

Beskrivelsen af dette skift i kulturoverklasser kan bruges til at undersøge spørgsmålet: Hvor står Rune Lykkeberg selv? Stjernfelt kan ikke rigtig blive enig med sig selv, idet han først mener, at hans synspunkt er tæt på den kulturelle underklasses og derpå spørger: "Er Lykkeberg selv bare det afsvækkede kulturborgerskab, nu i selvkritisk version 2.1?" (WA, 25.9.08) Hvis spørgsmålet havde været, om Lykkeberg var en del af den kulturelle overklasse, havde svaret været et utvetydigt ja. (Det opfattes forhåbentlig ikke som en kritik, men som en objektiv konstatering. Hvis det er en kritik, er det i så fald også en selvkritik.) Spørgsmålet er nu blot: den gamle kultur-radikale eller den nye kreative og kommercielle?

Det interessante er netop, at Rune Lykkeberg blander egenskaber fra den gamle og den nye. I den sammenhæng er det ikke ligegyldigt, at han af alle kulturprodukter lige akkurat bruger litteratur så meget – og det netop, fordi den præsenterer indsigter, erkendelser eller sandheder. Derved synes hans position at være tætttere på den gamle kulturelle overklasse, hvis fald han erklærer, end på den nye kreative kulturoverklasse. Desuden har han studeret bl.a. litteraturvidenskab på universitetet, han skriver artikler og bøger om utvetydigt kulturelle emner, han anvender argumentation (til forskel fra Anders Foghs diskussionskortsluttende metaforer, s. 82) og interesserer sig for ideer i politik, og han arbejder på *Information*; altså må han have en stor kulturel kapital og en kapitalstruktur med mere kulturel end økonomisk kapital. Især brugen af litteratur kan altså læses som et udsagn om hans ståsted.

Men på den anden side er han journalist og redaktør, et mediemenneske der age-rer i en virkelighed, der er kommercial: Varen skal leveres, selv på *Information*. Han er ikke som så mange af sine anmeldere eller kommentatorer (Stjernfelt, Hauge, Zangenberg, Hjarvard osv.) en statsansat forsker, der lever af velfærdssamfundets penge, men skaber selv den indtægt, der lønner ham ved at skrive artikler, som for Frederik Stjernfelt udgør "en af grundene til, at det igen er ved at være interessant at holde sig ajour med den avis [*Information*]."¹ Han sælger med andre ord og deler derfor også egenskaber med den nye kreative kulturoverklasse. Og som et ægte

medlem af denne klasse optræder han også i TV, stedet for al virkelig anerkendelse under det nye kulturregime.

Han er kort sagt en hybrid. Og at han også virker sådan kan man overtyde sig om i Hanne Feldthus' anmeldelse på bureaubiz.dk. For at forstå betydningen af denne anmeldelse må man vide lidt om, hvem anmelderen er. Hanne Feldthus er cand. merc., kommunikationsrådgiver og tidligere strategisk direktør i reklamebureauet Wibroe, Duckert & Partners, kort sagt en stor kanon i reklamebranchen og dermed et rendyrket eksemplar af den nye kreative kulturoverklasse. I en noget superlativisk anmeldelse af en bog, hun har udgivet, skriver cand. mag. Timme Bisgaard Munk på kommunikationsforum.dk, at hun er "en af reklamebranchens sande vindere" og "The Queen of Planning" i Danmark, og at hun "har haft de succeser, der skulle til, og lige præcist så meget succes, at hun tør fortælle om sine fiaskoer".² Det sidste er netop, hvad hun gør i sin anmeldelse af *Kampen om sandhederne*, idet hun indrømmer, at hun ikke er "i stand til at vride den mindste smule indsigt ud af bemeldte bog".³ Bogen er ifølge hende "komplet uforståelig", og dens største effekt på hende er, at hun vil melde sig ud af den kreative klasse. Lykkebergs bog har altså den effekt, at den "nærmest ydmyger" en af reklamebranchens ledende ånder, der er anerkendt som sådan af en universitetsuddannet humanist, og som endda virker i branchens vidensbaserede og analytiske afdeling (planning) – fordi hun ikke er "for klog".

Her kunne man applicere den lykkebergske metode og forsøge at være lydhør over for dem, man ikke nødvendigvis er enig med. Man kan f.eks. medgive Timme Bisgaard Munk, at Hanne Feldthus er "modig", når hun indrømmer sine nederlag, her altså ydmygelsen over for bogens ubegribelighed: Det indebærer en reel risiko for at blive betragtet som dum. Og den passage fra bogen, som oprører hende mest, og som handler om modernistisk kunst, Charles Taylor og overhistoriske vertikaler mv. (s. 158), var heller ikke jeg vild med: Det er for meget almen og abstrakt historiefilosofi og for lidt sociologisk-historisk konkretion efter min smag, men ubegribeligt er det ikke, "fordrukkent sludder" ejheller. Det er blot et spørgsmål om, hvilken uddannelse man har: Hvis man som Rune og jeg kommer fra litteraturvidenskab, er det ikke ukendte tankefigurer.

Hvorom alting er, har vi her en indrømmelse af, at den nye kreative kulturoverklasse føler sig klart og utvetydigt domineret af lærdomme fra den gamle kulturelle overklasse. Denne lidt pinlige hændelse finder sted, fordi dominansprincippet netop ikke handler om at tjene bedst eller være mest trendy, men om indsigt: Feldthus anfører, at hun har forsøgt at læse bogen, fordi "alle marketingfolk med respekt for sig selv jagter indsigter i disse år". Og indsigt er den gamle kulturoverklasse med al dens langsmelle litteratur og lærdom altså bare klart bedre til. Det interessante ved det

² Timme Bisgaard Munk, <http://www.kommunikationsforum.dk/artikler/fantastisk-fiasko> (besøgt 7.2.2009)

³ Hanne Feldthus: "Nogle bøger er så kluge, at det eneste, de giver læseren, er en følelse af intellektuelt nederlag", <http://www.bureaubiz.dk/composite-819.htm>, dateret 31. oktober 2008 (besøgt 7.2.2009)

er, at det også viser, at selv om den brede befolkning ikke længere føler "skyld, skam og mindreværd" over ikke at leve op til den kulturradikale dagsorden, som Stig Hjardvard skriver, så kan det godt ske for medlemmer af den nye kreative kulturoverklasse, netop fordi den er en kulturoverklasse og dermed stadig offentligt anerkender f.eks. indsigt som noget værdifuldt.

Men hvorfor ignorerer Feldthus ikke bare bogen på samme selvfølgelig måde, som hun ville ignorere en bog fra et universitetsforlag på? Betingelsen er, som Feldthus eksplisit nævner i sin klumme, at *Kampen om sandhederne* ligger nummer 4 på best-sellerlisten over fagbøger: Den sælger, Lykkeberg har succes, altså er hans bog værdig til at blive læst af et medlem af den nye kreative kulturoverklasse.

Det viser som sagt, at Rune Lykkeberg på en interessant måde kombinerer træk fra den gamle kulturoverklasse og den nye kreative kulturoverklasse. Hans stilling som journalist og redaktør er objektivt tættere på den nye kreative klasse end på den gamle; og det sælger faktisk. Men i denne position har han bragt en hidtil uset mængde af litterær, filosofisk, sociologisk og politisk-teoretisk kundskab fra universitetsverdenen i spil og det med en uhørt grad af stringens, for ikke at tale om formidlingstalent. Faktisk kan man sige, at hans nærmest unikke indsigtfulde lydhørhed lige præcis er en kombination af journalistens lydhørhed – ideelt set at have til opgave at lytte til og gengive andres synspunkter korrekt – og universitetsforskningens indsigt, dvs. i eget navn at sige, hvordan tingene hænger sammen, fordi man selv har forsket sig frem til det.

Dermed dementerer han den firkantede forståelse af den nye kreative kulturoverklasses opkomst som forfald og som et decideret fald for autonomi, fornuft, seriøsitet og indsigt. Det kan der jo ikke være tale om, når der i hans position er tale om en hidtil uset grad af seriøsitet. I den henseende kan han minde lidt om Henrik Dahl, der i sine bedste stunder og skrifter også har tilført essayismen og kommentaren en ordentlig portion viden og indsigt fra forskningens og tænkningens verden. Dette indledningsvist ubegribelige fænomen forsøgte jeg at beskrive i en anmeldelse af Dahls *Hvis din nabo var en bil* (i *Kritik* nr. 131, 1998), men dengang havde jeg ingen fornemmelse for, at det måske kunne være mere end et enkelstående særliflæde.

Man kan altså sige, at de – en journalist som Lars Olsen kunne også nævnes – har skabt en ny position for udfoldelsen af offentlig intelligens, nemlig den kompetent forskningsinformede position på et kommerscielt kulturfelt, der følgelig ikke per definition kan siges at udelukke fornuft, indsigt og seriøsitet. Placeret som den er mellem to poler, kan positionen være ambivalent og vakkende. Hvor den forvaltes med mindre talent og generøsitet kan den føre til det modsatte af Lykkebergs indsigtfulde lydhørhed, eksempelvis en slags dov dumhed. Man kunne godt finde eksempler.

De fleste medlemmer af den nye kreative kulturoverklasse synes givetvis, at den position er helt legitim, især hvis man ikke forlanger af dem, at de skal kunne udlägge al den lærdom, som de ikke forstår. Et eksempel kunne være, når forfatter og reklamemand Knud Romer får lov til at citere Celans *Todesfuge* på tysk i radioen, ganske vist i den ret langhårede udsendelse *Filosoffen, forfatteren og fremtidskvinden*,

men alligevel: Antallet af danskere, der overhovedet kan forstå, hvad der foregår dér, kan virkelig ikke være ret stort, og det er da ufattelig kulturarrogant, men måske netop okay, fordi de fleste medlemmer af den nye kreative kulturoverklasse blot behøver at forstå, at det er fint og dybsindigt, men ikke hvad meningen i øvrigt er. Og fordi Romer jo er eller har været reklamemand og har solgt 50.000 eksemplarer af sin roman, er det i orden. Havde han været universitetslektor, var det aldrig gået...

Rune Lykkebergs eget ståsted og synspunkt er dermed det, han har skabt med sine artikler i *Information* og med sin bog. Det er en position, der går på tværs af kendte opdelinger, men i principippet fungerer på ganske samme måde som journalistik og forskning i øvrigt: Den får sin sandhedsfordring fra kombinationen af sammenhæng i argumentation og henvisning til virkelige forhold; og den applicerer desuden denne sandhedsfordring refleksivt på sit eget forhold til emnet. Lykkebergs bog udfordrer derfor ikke så meget ved at så tvivl om, hvad den anser for sandt (eksempelvis om regeringen eller kulturborgerskabet), som ved at skabe usikkerhed hos læseren om, hvad der er rigtigt og forkert: Her forvirrer den, fordi den ved at udfolde en selvkritik af en af de historiske former af den position, som Lykkeberg selv indtager, går på tværs af de opdelinger i det rigtige og det forkerte, godt og ondt, os og dem, som alle opererer med, blot med forskellige fortegn. Det er ikke det mindst interessante ved bogen.

Kampen om sandhederne kan altså i et bredere perspektiv ses som et vidnesbyrd om, at forskydningen fra det gamle kulturborgerskabs autonome kultur til den nye kreative kulturoverklasses kommersielle kultur ikke behøver at være enden på al kultur og selvstændig tænkning. Formentlig forholder det sig snarere sådan, at muligheden for at skabe en position som Lykkebergs også fremmer muligheden for at erkende kulturborgerskabets dominans som sådan, fordi der ikke længere er den samme positionelle interesse i ikke at erkende den. Nogen automatik er der dog heller ikke i det; i denne position kan man som sagt også ende som dobbeltblind frem for indsigtfuld.

Som tidligere nævnt kunne en effekt af den nye kreative kulturoverklasses kommersielle kultur være, at "kulturforbrug som en social markør er næsten væk", som Trond Beldo Klausen sagde. Passer det nu virkelig? Udover den nye kreative kulturoverklasse ikke nogen dominans? Og er den så i det hele taget en overklasse? I en allerede delvist citeret passage skriver Stig Hjarvard, at medieoverklassen "fungerer som gatekeepere for adgang til medierne og har opnået en definitionsmagt i det offentlige rum, som giver dem større autoritet i det kulturelle felt end den gamle kulturelle overklasse, der havde sine bastioner inden for kunst, litteratur osv." Det særegne ved den dominans er imidlertid, at der tilsyneladende ikke rigtig er andre end dem, der tilhører den gamle kulturoverklasse, som føler den som en dominans. "Definitionsmagt" vil jo netop sige at have magt til at definere, hvad der et virkligt på det symbolske plan (mens politikere og erhvervsliv definerer virkeligheden på et materielt plan), og selv om de fleste nok har en forståelse af, at det så at sige ikke er alt, der er i TV, som er lige virkligt, så er det stort set kun medlemmer af den gamle

kulturoverklasse og omegn, især universitetet, som for alvor råder over alternative symbolske virkelighedsdefinitioner, som kan konkurrere med (og i visse sammenhænge udkonkurrere) medieklassens virkelighedsdefinitioner. Derfor indkaldes og påkaldes de naturligvis også i ret stort omfang som eksperter af den kreative kulturoverklasse, men i reglen inden for rammer, som de ikke selv er med til at definere.

Netop her er det interessant, at Lykkeberg og positionelt beslægtede ånder faktisk repræsenterer en udvidelse af mulighederne for symbolsk definitionsmagt. Visselig er de ikke mainstream, men optræder i 'smalle' medier som Information, P1, DR2 og lignende. Ikke desto mindre udgør de for mig at se en vidensbaseret kulturel pol i mediefeltet på en måde, som universitetets forskere, tidsskrifter og publikationer ikke gør eller i hvert fald ikke gør på samme måde. Derved viser de også, at historien om medieudviklingen ikke kan skrives som en ren forfaldshistorie – de intellektuelles yndlingsfortælling, som Lykkeberg har et godt blik for – men også indebærer balancerende momenter.

Carsten Sestoft, mag. art, ph.d., administrator ved Institut for Filosofi og Idéhistorie,
Århus Universitet
idecs@hum.au.dk

Hvad med økonomien? I anledning af Rune Lykkebergs bog (2)

Kristian Larsen

Et værk som Rune Lykkebergs *Kampen om sandhederne* (Gyldendal 2008) er vanskeligt at karakterisere, fordi det udgør en mærkelig blanding af journalistik, litteraturanalyse og klasseanalyse, som først og fremmest er perfekt og forførende formidlet. Lidt ligesom når Foucault i *Klinikkens fødsel* siger at i år 1805 (var det vist) artikulerede bruddet sig i medicinernes erkendelse, og så inddrages 250 kilder til at dokumentere at... ja, det skete der, i den bog og det årtal. Man får ikke meget dokumentation for andre mulige parallelle eller modsatte spor. Undervejs inddrages heller ikke kontrasterende eller internt diskuterende udsagn, som rent faktisk kunne have gjort selve grundudsagnet endnu mere validt. Det gør det i det mindste klart, at Lykkebergs bog ikke en videnskabelig rapport. Det giver den sig heller ikke ud for. Betragtet som en videnskabelig rapport udgøres bogen blot af kapitlet "results". Afsnit med diskussioner og en mere diskuterende fremgangsmåde i selve fremstillingen er nedtonet hos både Lykkeberg og i hvert fald i *Klinikkens fødsel*.

Lykkeberg vil fortælle en historie og det gøres godt, grundigt, systematisk og tankevækkende. Han får god hjælp af Bourdieu og jeg noterede også, med stolthed, at Carstens Sestoft, Hexis' uovertrufne, grundige og pålidelige nyhedsbrevsredaktør, fik en henvisning s. 157. Faktisk kunne han have fået mange flere, fordi Lykkeberg følger et spor som ikke mindst Carsten Sestoft har lagt i enormt mange analyser, brokker og anmeldelser i dansk sammenhæng. Det er helt klart at Lykkeberg ikke er upåvirket af disse.

I det følgende skal peges på det som jeg finder værd at diskutere i Lykkebergs "results", men faktisk er resultaterne ikke det primære fokus for mine overvejelser. Fokus er snarere vejen til disse resultater. Bogens påstand er, at der blev etableret nye typer af allianceer mellem dominerende (såvel som mellem dominerende og dominerede) grupper i samfundet, og dette var på vej længe før Anders Fogh trådte til i 2001. Det sandsynligøres i bogen via en lang række nedslag i primært litterære værker men der inddrages også enkelte sociologer fx Erik Jørgen Hansen (*En generation blev voksen*,

1995). Bogens underoverskrift er *Om det kulturelle borgerskabs storhed og fald*. Men den kulturelle side og den kulturelle kamp på kulturelle præmisser er særdeles overbelyst. Hermed også en underbelysning af de økonomisk/materielle betingelser. Der er tale om nogle strukturelle betingelser som også var (og stadig er) under forvandling i den lange periode. Der gives reference til Sennett og det fremhæves at en "analyse, som ikke inddrager den økonomiske kapital og kapitalismens forandringer, vil abonnere på en alt for snæver antagelse om, at det kun er den kulturelle kapital og staten, som dominerer velfærdssamfundet" (s. 119), men det udfoldes ikke rigtigt.

Jeg kan være *biased*, men i min læsning udfoldes det ikke, hvordan kapitalismens forandringer spiller med som grundlag for de nye alliance (tab og gevinst). Læseren føres til at fortolke, at de forandringer som kan beskrives under overskrifter som "kampen mellem de progressive og de reaktionære" eller mellem "den gamle humanisme og den nye kapitalisme" afstedkommes af og gennem 'tale' og 'tekst', og den interne kraft bag denne. Altså helt konkret. At Rifbjerg "tabte" og aldrig blev andet end en national helt for en vis gruppe for 20-30 år siden, og nu ses som en ronkedor, det kan ikke kun begrundes som produkt af en intern relation til og med andre litterære positioner dengang eller nu. Måske er det jeg siger, at der savnes en analyse af fx litteraturens felts autonomi, herunder dets relation til et mere overgribende politisk/økonomisk magtfelt – staten som magtfelt. Jeg har ikke den færdige analyse, men der er nogle grundlæggende forhold som handler om forskydninger og kampe på et dybere grundlag, der sætter takten i den dans som Lykkeberg studerer. På den måde er analysen for fokuseret på den kulturelle dimension og for svag på den økonomisk/materielle side og den er lige så 'lokal' og 'national' som Lykkeberg kritiserer Rifbjerg for at være. Her syntes jeg bogen dobbeltpiller lidt, fordi der hele tiden også inddrages analyser af kapitalismen og dens faser osv.

Jeg er ikke ekspert på neoliberalisme, kapitalismekritik eller analyser af forandringer i det globale samfund, men jeg kan se at der savnes et spark fra den side, dvs. fra en side som situerer den fascinerende fortælling i en større skala, i et større format. Jeg har Staf Callewaert i baghovedet med slutninger a la: en litterats analyse af det litterære, på litterære præmisser og med litteraturen som grundlag og slutpunkt osv. Om ikke andet ville jeg mene, at de analyser der dukker op om forandringer i/af staten fra 'velfærdsstat' til 'konkurrencestat', analyser af markedsgørelse, osv. kunne have hjulpet Lykkeberg videre. Det ligger således også heri, at jeg ikke ser ham som en "hybrid" sådan som Carsten Sestoft lægger op til (jf. "Kampen mellem kultureliterne" s. 71ff ovenfor). Lykkeberg gør maksimalt for at oparbejde og tale fra den position i forhold til at kunne lægge kortene op som han gør. Men han er selv dybt placeret i det felt han studerer.

Jeg kender bedre området omkring sundhed, statslig og tiltagende privat forvaltning af sundhed, herunder fx privatisering eller nye krav om dokumentation eller evidens. Her kunne man sige at det er rigtigt at de begreber har erstattet andre og andres begreber på området (fx omsorg, solidaritet). Men når der sker store forandringer (på et ikke-forandret grundlag som ikke fremhæves) på sundhedsområdet, så skyldes det

ikke blot, at der er kommet nye begreber på banen eller at DJØF'erne er bedre til at markedsføre sig som gruppe eller deres måder at tænke på fra de respektive uddannelsesinstitutioner, erhverv mv. DJØF'erne har nu til en vis grad forskubbet lægerne og hævdvundne principper, fx når de taler om dokumentation eller evidens. Jesper Fisker er fx den første ikke-læge som er blevet direktør i Sundhedsstyrelsen. Argumentet er, at det der siges fx dokumentation og evidens mv., og de der promoveres og artikulerer det, fx DJØF'erne – det og de er nødvendige forudsætninger. Men kraften der gør det muligt henter energi både internt (at det siges og gennemføres og af nogle mv.) og eksternt (fx via statens hamskifte til konkurrencestat). Altså vi kunne sige, at feltbegrebet og et mere økonomisk/materialistisk grundlag, kunne have været frugtbart. Der er nogle sider hos Bourdieu der trækkes frem, men Lykkeberg kunne være kommet videre. Det er så samtidig også der, hvor Lykkeberg netop ikke vil videre med Bourdieu. Han kritiserer Bourdieu for at underbelyse agenternes interesse 'i stoffet'. Som han siger: "... den gode handling og den universalistiske position fastholdes som strategier til at opnå anseelse. Denne position har svært ved at forklare, hvordan udgivelsen af en bog, kultivering af en blomst, engagementet i en sportsbegivenhed, det politiske initiativ eller den specifikke sociale handlen kan være motiveret af 'stoffet', dvs. blive til som svar på en udfordring eller optagethed af et fænomen" (s. 110). På den måde kunne det være interessant om Lykkeberg havde inddraget et mere objektiverende blik på selve objektet, herunder på sin egen relation til objektet. Her bliver hans (og Carsten Sestofts) rødder i litteraturvidenskab måske relevante.

Nå, jeg læser for få bøger af den art. Det er et værk som lyser af begavelse, overblik og formidlingsevne. Den er tung og let, irriterende og forførerisk og for mig en af de mindst ringe analyse af de pågående forandringer på området.

Kristian Larsen er lektor, ph.d., Institut for Pædagogisk Sociologi, Danmarks Pædagogiske Universitetsskole ved Århus Universitet

krla@dpu.dk

Nyhedsbrevet # 39

Ny bog: Bourdieu i praksis

Det er påfaldende, at Bourdieu ikke mindst her hjemme ofte omtales og betragtes som samfundsteoretiker snarere end som sociologisk praktiker – påfaldende, fordi en meget stor del af hans arbejde bestod i empiriske studier, og fordi hans teorier som oftest opstod på baggrund af og i direkte sammenhæng med forskningsmæssig praksis. Antologien *Refleksiv sociologi i praksis. Empiriske undersøgelser inspireret af Pierre Bourdieu* præsenterer Bourdieus arbejde som grundlag for konkret metodisk og empirisk praksis med fokus på tre områder: Observation og interview, statistiske undersøgelser og dokumentanalyse.

Inden for hvert område viser erfarene forskere fra Danmark, Sverige og Norge, hvordan man med Bourdieu kan skabe mere nuancerede empiriske undersøgelser, og hvordan det empiriske arbejde omvendt kan give en mere præcis forståelse og udvikling af de mere abstrakte dimensioner af sociologien. *Refleksiv sociologi i praksis* er redigeret af Ole Hammerslev, lektor på Juridisk Institut, SDU, Jens Arnholtz Hansen, forskningsassistent på Sociologisk Institut, KU og Ida Willig, lektor på journalistuddannelsen, RUC. Bogen er udkommet på Hans Reitzels forlag.



Bourdieu som action man?

Man skal ikke have været ret længe på universitetet eller andre steder, hvor der bedrives forskning og undervisning af mere teoretisk art, før man lærer, at det ikke bare handler om at producere og tilegne sig viden, men også om at vigte sig med den. At kunne diskutere og henvise til moderigtige teoretikere – eller alternativt: distingvere

sig ved at holde fast på mere eksklusive teoretikere, som andre har glemt eller slet ikke opdaget – er ”part of the game” i den akademiske verden. Jo bedre man kender markedet, dvs. udbydningen af teoretikere, værker og traditioner og deres relative positioner og værdi, jo stærkere kan man sætte sig selv i scene og spille det uudtalte ”skolastiske” spil om anseelse og symbolsk magt. ”Flashy” citater, hurtige referencer og fiffig namedropping giver i denne forbindelse ofte højere profit end egentlig videnskabelig fordybelse.

At objektivere bl.a. dette spil og dets særlige sociale betingelser er en væsentlig forudsætning for at kunne lave fornuftig videnskab – og uden tvivl også en hjælp til overhovedet at kunne holde ud at være i den akademiske verden! Metoderne til objektivering af forskernes egen habitus og den skolastiske doxa, der behersker deres felt, diskuteres som bekendt af Bourdieu utallige steder i hans værk (se fx ”L’inconscient d’école”, *Actes de la recherche en sciences sociales* 135 (2000), 3-5).

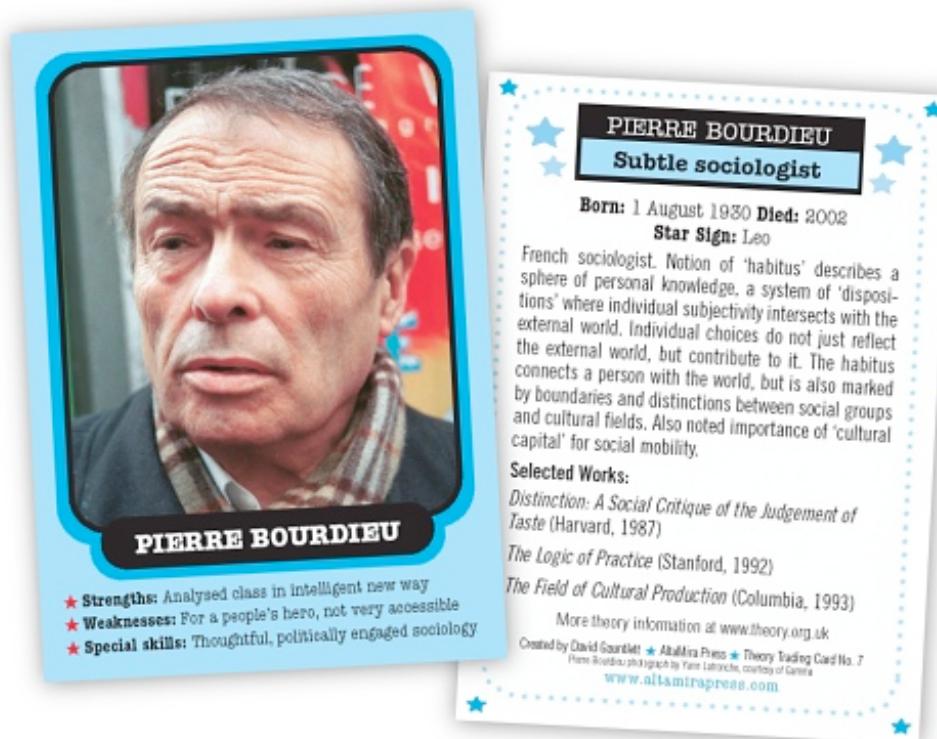
I England har David Gauntlett, professor i medier og kommunikation på den højt rangerede School of Media, Arts and Design, Westminster universitet, grebet problemet mere fantasifuldt an. På hjemmesiden www.theory.org.uk præsenterer han således en række projekter under overskriften ”Social theory for fans of popular culture – popular culture for fans of social theory”, der på ret original måde udstiller den akademiske verdens symbolske spil og selviscenesættelser.

Fx har han skabt to *action man* figurer af hhv. Anthony Giddens og Michel Foucault, to af den teoretiske samfundsforsknings hotteste hot-shots, som de fleste studerende meget hurtigt lærer er stærk valuta på det skolastiske marked, hvor deres værdi langt overstiger de \$ 14.99, som professor Gaunts figurer angiveligt kan erhverves for! Giddens-figuren bærer naturligvis et eksemplar af jet-sociologens egen *Modernity and Self-Identity* og er iflg. produktbeskrivelsen ”ready for anything” – man tror det! Et sandt ”must for serious collectors and theory-loving kids alike”. Foucault-dukken



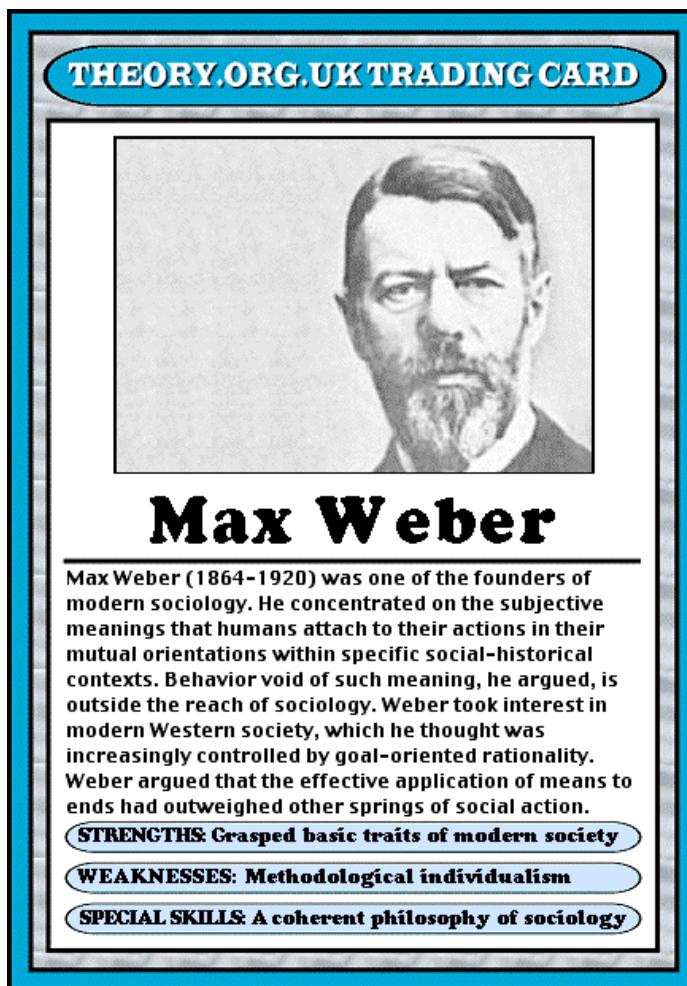
er til gengæld "keenly aware of the fluidity of social identities". Iklædt "special removable French cloak" og med en "built-in thoughtful head movement" imødegår den alle udfordringer ved at vifte med sin stav "in post-structuralist style" – en akademisk *action man*, der er absolut "essential for both professional philosophers and junior postmodernists."

Det er desværre op til en selv at forestille sig Bourdieu som *action man* (men prøv at lade tanken løbe...). Til gengæld indgår Bourdieu som én blandt mere end 30 teoretikere i det sæt *theory trading cards* Gauntlett også har udviklet og solgt via bl.a. amazon.com. Der er tale om en serie samle- og/eller spillekort inspireret af de serier med fodboldspillere, popstjerner, racerbiler, rumraketter osv, som mange af os samlede, byttede og spillede med i skolefrikerne som børn, men som idag uden tvivl bedst kan sammenlignes med de såkaldte *magic cards* (fantasy-monstre, troldmænd og helte). Hvert enkelt kort præsenterer en samfunds- eller kulturteoretiker med billede, fødsels- og (evt) dødsår, stjernetegn, en supersummarisk indføring i tænkning, begreber og værker og en praktisk rubrik med angivelse af "strengths", "weaknesses" og "special skills". Iflg. sit *theory trading card* består Bourdieus styrke således i at have analyseret klasseforhold på en intelligent måde. Hans svaghed? "For a people's hero, not very accessible"!...



Udover Bourdieu rummer kortserien, der er blevet suppleret med uofficielle *bootleg cards* af entusiaster verden over, bl.a. Adorno, Althusser, Baudrillard, Beck, Freud,

Weber, Deleuze, Goffman, Lyotard, Butler og Derrida. Bevæbnet med hele sættet er man uden tvivl godt rustet til en gang hurtig intellektuel show-off over kaffen efter forelæsning. Er man frisk på et regulært spil med kortene, er der regler på: <http://www.theorycards.org.uk/cardgame.htm>.



Mange af kortene kan printes fra: <http://www.theorycards.org.uk/main.htm>.

Der er praktiske råd til udskrivningen på: <http://www.theorycards.org.uk/print.htm>.

Sophisticated camp? Handy crib sheets for the academically insecure? A way to get the upper hand over figures who often make people feel dumb? Se hvad forskellige forskere mente, da New York Times bad dem kommentere Gauntletts kort: <http://theory.org.uk/david/nyt-larger.htm>.

-ke

Invitation til Bourdieu-inspireret læsegruppe i Århus

Kære alle!

*Læsegruppen er bredt sammensat af kandidatstuderende, kandidater og ph.d'er med forskellige vidensbaggrunde og fra forskellige steder i det danske land.
Vi vil dog meget gerne dele denne oplagte mulighed for at sætte sig dybere ind i Bourdieus værker med andre, og derfor inviterer vi hermed andre ligesindede til at deltage i læsegruppen.*

Eneste forudsætning er, at du skal have lyst til at læse Bourdieu og at du skriver eller ringer til Søren Pedersen (sped@aarhus.dk - 28571886) for mere information.

Nedenfor kan du se det planlagte program for læsegruppen. Formen for læsegruppens virke er, at den første halvdel bruges til minutiøst at gennemgå dagens materiale og udfolde det. Den anden halvdel består i, at der gives mulighed for at fremlægge eller diskutere egne projekter, opgaver eller publikationer, som man arbejder med og som finder sin inspiration hos Pierre Bourdieu.

Stedet er i Århus, Videncenter for Specialpædagogik på Grøndalsvej 2, 8260 Viby J.

Dato	Kl.	1. halvdel	2. halvdel
6/1-2010	18.30-21.00	<i>The Craft of Sociology – Epistemological Preliminaries</i> Efter at vi har gennemgået introduction og starten af kap. 1 nærlæses til denne gang kap. 1.2 og kap. 1.3 (s. 15 til 20)	Cand. Pæd. Soc. Jens Christian Hansen specialeafhandling: <i>Inklusion og eksklusion af nyuddannede lærere i folkeskolen - i forhold til de i forvejen etablerede lærere på lærerværelset.</i>
3/3-2010	18.30-21.00	<i>The Craft of Sociology – Epistemological Preliminaries</i> Indhold bestemmes fortløbende	Carsten Sestoft: Johs. Hjellbrekke og Olav Korsnes: <i>At studere magtfeltet</i> , i Hammerslev, Hansen og Willig (red.): <i>Refleksiv sociologi i praksis</i> (Hans Reitzels Forlag, 2009).
21/4-2010	18.30-21.00	<i>The Craft of Sociology – Epistemological Preliminaries</i> Indhold bestemmes fortløbende	?
2/6-2010	18.30-21.00	<i>The Craft of Sociology – Epistemological Preliminaries</i> Indhold bestemmes fortløbende	?

For det nærlæste materiale vil ph.d. Carsten Sestoft, kandidatstuderende Benedicte B. Jacobsen, kandidat Jens Kristian Hansen og konsulent Søren Pedersen være inspiratorer/igangsættere af diskussion/udfoldelsen.

Forsømte boligområder og sociale kampe

Præsentation af *Ph.d. afhandling*

Anders Mathiesen

Troels Schultz Larsen: *De Forsømte - skitse til en socialvidenskabelig analyse om relationerne mellem produktionen af forsømte boligområder, de sociale kampe om det boligsociale integrationsarbejde og den bogligsociale integration* (RUC 2009)

Bourdieus feltteori og den dertil hørende sociologisk refleksive praksisteoretiske arbejdsmåde er indenfor dansk sociologi genstand for mindre opmærksomhed end 'habitusbegrebet' og etiketten 'kulturel kapital'. Men Troels Schultz Larsen (TSL) har valgt at udforme sin afhandling som en sociologisk feltanalyse i form af en 'historiserende feltanalyse'. TSL bruger fortrinsvis termen 'historisk konkret' for at understrege den praksisteoretiske tilgang (s15). Afhandlingen er altså en praksisteoretisk 'historiserende feltanalyse' – til forskel fra andre måder at historisere. Han redegør i indledningen for, at afhandlingen er stykket sammen af flere mere afgrænsede analyser i tilknytning til SLIB-projektet (Segregering, Lokal Integration og Beskæftigelse), der var finansieret af Det Strategiske Velfærdsforskningsprogram.

Helt kort kan man sige, at det der står i centrum for afhandlingen i modsætning til, hvad genstandsfeltet – de forsømte boligområder – måske kunne give anledning til at tro, ikke er *produktionen af steder*, men *reproduktionen af sociale forskelle* (s11). Afhandlingens analyser tager altså sigte på at *forklare*, hvordan det går til at nogle boligpolitiske foranstaltninger kan bidrage til reproduktionen af *den sociale orden* (herunder den forefundne ulige fordeling af boliger, arbejde og andre 'ressourcer' – fx adgangen til forskellige offentlige tjenesteydelser) via en række sammensatte sammenhænge mellem det symbolske, det sociale og det fysiske rum (s13 og 76).

1. Afhandlingens forankring i SLIB forskningsprojektet er baggrunden for, at afhandlingens første del udgøres af en systematisk kortlægning af *neighbourhood effect* forskningslitteraturen. Pointen i denne analyse er, at dette begreb anvendes med vidt forskellige betydninger og på vidt forskellige måder. Det viser TSL i form af en multipel korrespondanceanalyse (baseret på 109 peer reviewede tidsskriftartikler), hvor han fremanalyserer 5 konkurrerende / modstridende positioner i neighbourhood effect forskningsfeltet (empiristisk områdeforskning, sundhedsvidenskabelig områdeforskning, økonomisk områdeforskning, teoretisk områdeforskning og tværfaglig områdeforskning – se kortet s47). Disse 'positioner' er ikke begrebslige definitioner, de er derimod kendtegnet ved at være praktiske inddelinger af forskellige måder at se, forstå og agere på i det konkrete forskningsfelt (s48). Hvad det betyder, anskueliggør TSL ved at inddrage tekstdrag fra en artikel fra hver af de fem 'positioner', der ka-

rakteriser artiklernes metodiske og teoretiske tilgang som eksempler på de forskellige positioner.

'Empiristisk områdeforskning' er den klart dominerende position, og 'tværfaglig områdeforskning' er den mest kritiske. TSL forklarer den tvetydige anvendelse af neighbourhood effect begrebet ved at historisere forskningsfeltet (s60-73, se specielt note 83). En sådan historisering er den anden del af en historiserende feltanalyse, og i praksis kommer den efter eller den udspringer af de strukturelle analyseresultater – som bidrag til en forklaring af de statistisk påviste forskelle. En sådan historisering af problemer, analyseobjekt og tænkekategorier anfører Bourdieu som 'one of the most powerful instruments of rupture' (Bourdieu & Wacquant 1992:238 – den danske oversættelse er mangelfuld). Med afsæt i denne 'kritiske' litteraturanalyse konstruerer TSL – der repræsenterer en 'tværfaglig' position i områdeforskningsfeltet (afhandlingen er et bidrag til den danske områdeforskning, og i relation til det felt TSL konstruerer (kortet s47) indtager han en position inden for "tværfaglig områdeforskning") – så afhandlingens egentlige forskningsobjekt: feltet for det boligsociale integrationsarbejde i Danmark. I afsnittet om "principperne for det videre arbejde" (s76-93) skitseres (bl.a. med henvisning til den historiserende *feltanalysemødel* – Mathiesen og Højbjerg 2004) en praksis-teoretisk analyseramme for tre historisk konkrete nedslag som et eksempel på en mulig 'tværvidenskabelig' kritik af neighbourhood effect begrebets anvendelse i praksis inden for dansk boligsocial områdeforskning. Konkret tager afhandlingen således afsæt i en konstruktion af et specifikt problemfelt (*feltet for det boligsociale integrationsarbejde*), og i forlængelse heraf skitseres / begrundes de tre historisk konkrete nedslag, der følger i afhandlingens anden del, som 'tre momenter i samme analytiske konstruktion, der er afhandlingens bud på en forklaringsmodel', der er i stand til at analysere og konstruere områdeforskningens problemer som videnskabelige problemer (s94):

Et første nedslag, der tager afsæt i en analyse af forskellene og lighederne mellem en række forsømte boligområder. Et andet nedslag, der tager udgangspunkt i en analyse af den sociale fragmentering eller differentieringen af beboerne i fire forsømte boligområder; og et tredje nedslag, der kan betegnes som en analyse af det konkrete boligsociale integrationsarbejde, der pågår i et af de forsømte boligområder, set fra fire forskellige positioner i feltet for det boligsociale integrationsarbejde.

2. Afhandlingens korrespondanceanalyser kan læses analogt til fx korrespondanceanalyserne i *State Nobility*, der udgør afgørende forudsætninger for nogle af 'de redigerede interview' ("fortællingerne") i afdelingen om "Statens tilbagetrækning" i *La misère du monde* (1993). Det er en kvalitet i sig selv ved afhandlingen, at TSL så udførligt – og alligevel lettilgængeligt – redegør for, hvordan han har konstrueret de 'korrespondancekort', der indgår i den omtalte kortlægning af forskningslitteraturen som en synliggørelse af de modstridende positioner i neighbourhood effect forskning-

gen, og ligeledes i de statistiske korrespondanceanalyser i de to første nedslag i afhandlingens anden del. Men det mest spændende – og for mig at se det vigtigste og teoretisk perspektivrige – er TSLs redegørelse for 'tolkningen af korespondancekortet' og hans understregning af forskellen mellem de statistiske strukturelle beskrivelser og den sociologisk refleksive 'tolkning' (dvs. analyseresultaternes relatering til de sociale magtrelationer i det nationale sociale rum – jf. hertil fx figuren s84 og redegørelsen for det boligsociale integrationsfelts relation til 'magtfeltet'). Jeg er overbevist om at TSLs meget konkrete redegørelser for datamaterialet for de forskellige multiple korrespondanceanalyser, og hvordan han har kategoriseret de forskellige variabler m.m., i høj grad kan bidrage til at afmystificere denne specielle statistiske analysemetode, som han anvender til analyser af så forskelligt materiale som videnskabelig forskningslitteratur, registerdata om de "forsømte boligområder" og telefoninterview med 1253 beboere i fire "forsømte boligområder".

Afsnittet om de fem 'forskningspositioner' i neighbourhood effect forskningslitteraturen med de anskueliggørende 'tekstuddrag' i kombination med den efterfølgende historisering (Wilson m.fl.) overgår de fleste introduktioner til videnskabsteori på markedet – ikke bare mht. at klargøre forskelle, men også ved at påpege den sociale betydning af de forskellige videnskabsteoretiske positioner / tilgange (fx hvad det er for interesser der tilgodeses af den 'konservative revolution' inden for den akademiske forskning, der begyndte i løbet af 1980'erne – se også note 245). Neighbourhood effect begrebet repræsenterer en reartikulering af en empiristisk behavirisme, og anvendelsen af begrebet fører let til en legitimering af en 'afgrænsning' af arbejdet med de boligsociale problemer til de enkelte boligområder og af den analytiske interesse til beboernes individuelle motivation og 'mangefulde' egenskaber, og derved udgrænses samfundsmæssige forklaringsmodeller og mere sociologiske forståelsesformer. TSL ønsker eksplisit at gøre opmærksom på, "at det er en måde at anskue og opdele den sociale verden på, der også har vundet indpas i det danske embedsværk" (s72). Neighbourhood effect begrebet udgør den 'teoretiske' legitimering for "afgrænsningen" af en række konkrete sociale problemer til bestemte områder (*ghettolisten*) og for de mange regeringsrapporters anvendelse af ghettobegrebet, "som om der er tale om et objektivt fænomen" (note 204). Afhandlingens analyser mere end antyder, at relationerne mellem områdeforskningen og det politiske og det bureaukratiske felt er af afgørende betydning for det boligsociale integrationsarbejde. Individualisering af problemerne er en særlig form for privatisering (se hertil det tredje nedslag om "Aktiveringsprojektet").

3. Afhandlingens redegørelse for den anvendte praksisteoretiske eller historisk konkrete feltanalytiske metodologi i afsnittet om "Principperne for det videre arbejde" er et værdifuldt bidrag til diskussionen om anvendelsen af Bourdieus feltteori i praksis, fordi TSL så udførligt og eksplisit gør opmærksom på, at afhandlingen som helhed er at forstå som en praksisteoretisk "historiserende feltanalyse" – til forskel fra fx en mere skolastisk, begrebsanalytisk strukturalistisk diskursanalyse eller en rent 'teoretisk

feltanalyse' (jf. s28 og 162). I redegørelsen for det femte af de "syv sammenhængende momenter" i afhandlingens analysemodel understreger / forklarer TSL således, at en praksisteoretisk 'feltanalyse' ikke kan afgrænses til de symbolske kampe om de begrebslige definitioner. De sociale kampe i det specifikke undersøgelsesfelt handler i lige så høj grad om, hvordan feltets institutioner skal fungere, hvorledes feltets ressourcer bliver fordelt, og hvorledes det praktiske arbejde i feltet skal udføres. Derfor fokuserer afhandlingens analyser på 'principperne for *måder at anskue* arbejdet (symbolske rum), principperne for *måder at organisere* arbejdet og de institutionelle rammer for arbejdet (sociale rum) og endelig de udførende professioners praksisformer, deres forskellige *måder at udføre* fx det boligsociale arbejde (fysiske rum) – se figuren: "De sammensatte sammenhænge i feltet for det boligsociale integrationsarbejde" (s87). TSL (og figuren) understreger, at disse kampe "pågår samtidig", og endvidere fremgår det, at det specifikke felts relationer til boligmarkedet og arbejdsmarkedet (jf. første og tredje nedslag) inddrages,

... fordi reguleringen af disse to 'markeder' eller felter har så stor indflydelse på feltet for det boligsociale integrationsarbejde, at disse må inddrages direkte for at kunne forstå, hvad der foregår i feltet for det boligsociale integrationsarbejde.

Denne analysemodel for de tre historisk konkrete nedslag i afhandlingens centrale Del II er inspireret af Bourdieus kapitel om "Site Effects" i *Weight of the World* (1999).

Strukturen i de enkelte delanalyser er (ligesom i Del I), at først skitseres et 'øjebliksbillede' (fx en statistisk beskrivelse eller nogle interviewuddrag) og efterfølgende forsøges de empiriske resultater 'tolket' eller *forklaret* ved at inddrage relationerne til forhold uden for det specifikke felt og ved at inddrage afhandlingens mange 'skitser til historiseringer' (se begründelsen for disse s12, 15 og 29 og specielt s23, hvor TSL kort forklarer, hvorfor både de 'historiserende skitser' og de forskellige 'metodiske diskussioner' – fx principper for klassifikation af data, konstruktion af statistiske oversigtkort, og de teoretiske principper for tolkning af korrespondancekort – er placeret i sammenhæng med de analyser, hvor de konkret sættes i anvendelse). Der er tale om en eksplizit analytisk konstruktion af de sociale kampe imellem de forskellige institutioner og institutionelle og sociale agenter i feltet med inddragelse af deres "eksterne" relationer, og med inddragelse af (i hvert fald nogle af) de historiske og sociale betingelser for disse.

4. De tre 'historisk konkrete nedslags' analyser er baseret på meget forskelligt datamateriale:

I første nedslag i Del II konstrueres de forsømte boligområders 'kapitalfiguration' (områdeprofiler) på grundlag af analyser af 35 'forsømte boligområder', der omfatter 120 almennyttige boligafdelinger af i alt 7500 (se note 2). Datamaterialet stammer fra Programstyrelsens Statusrapport (2006). Korrespondanceanalyserne er baseret på 42

variable reduceret til 18, og de fem statistiske "områdeprofiler" er udtryk for nogle afgørende forskelle mellem de forskellige 'forsømte områder' (se kortet s114). Disse statistiske analyser suppleres efterfølgende med konkretiserende og historiserende 'skitser' og analyser af fem konkrete "forsømte områder" som eksempler på de markant forskellige "klassifikationer" (*Tåstrupgård, Mjølnerparken, Vollsmose, Gellerupparken og Gillestrup*).

I andet nedslag karakteriseres beboernes kapitalfiguration ("egenskaber" – herunder deres 'livsbanemæssige forskelle') på grundlag af 1253 telefoninterview med beboere fra fire 'forsømte boligområder'. Interviewene blev gennemført af Catinet Research (SLIB-projektet). Korrespondanceanalyserne, der er baseret på 6 variable (s160), indkredser '8 relativt homogene positioner' (sociale 'beboerkategorier') som udtryk for 'de forsømte områders sociale fragmentering' (se kortet s168). En anskueliggørende skitse (s97) om 'fire mænd fra Tyrkiet fra et af de forsømte boligområder', der anskueliggør hvor forskellige habituelle dispositioner de forsømte områders beboere har til at "møde" disse områders institutionelle betingelser, er ikke uddybet i nedslaget. En sådan uddybning ville samlet set have været både interessant og et væsentligt selvstændigt bidrag til afhandlingen.

I det tredje nedslag fremanalyseres de forskellige 'rationaler' (dvs. værdi- eller interesseorienteringer) i de sociale agenter praksisformer og i de forskellige måder at indrette og regulere feltets institutioner. Analyserne er baseret på fire udvalgte interviewuddrag, og agenternes / interviewpersonernes udtalelser anvendes som udtryk for / repræsentationer af forskellige (modstridende) interesseorienteringer (s184 – med henvisning til Mathiesen og Højbjerg 2004 / jf. iøvrigt om anvendelsen af interview i *Weight of the World* i *Praktiske Grunde* 2/2008 s87ff). I disse analyser indgår nogle 'historisk konkrete introduktioner' / 'rammer' og en række 'historiserende skitser' (s179ff – se også bilag 8), og TSL understreger, at det er 'sammenstillingen' af de fire interview m.m., der repræsenterer et "øjebliksbillede" af det boligsociale integrationsarbejde og de sociale kampe om indretningen og reguleringen af feltets institutioner og de udførende professioners praksisformer (kommunal forvalter, institutionsleder, jobkonsulent, sproglærere).

5. Dette tredje nedslag sætter med andre ord fokus på 'statens tilstedeværelse' (synligt og usynligt) i et konkret forsømt boligområde, og de forskellige 'skitser til historisering' er et vellykket eksempel på en *organisationsanalytisk* historisering (jf. Delica og Mathiesen 2007 og redegørelsen for "femte moment" i principperne for analysemodellen s85ff.). Interviewanalyserne anvendes altså til at sætte fokus på en konkret kommunal boligsocial institutions indretning og regulering, og her er det de forefundne institutionsstrukturen (den konkrete arbejdssdeling mellem kommunalforvaltning, lokalcenter og "Aktiveringsprojektet"), der historiseres. TSL fremanalyserer (nogle af) de institutionsstrukturelle og (ledelses)organisatoriske ændringer – eller med andre ord de ændrede institutionelle betingelser for boligsociale integrationsarbejde i det konkrete 'forsømte område' som følge af 'beskæftigelsesorienteringen' af

indsatsen (efter 2001) og Strukturreformen (2006) med "Aktiveringsprojeket" (en konkret kommunal boligsocial integrationsindsats) som case. Analyserne af de fire interviewuddrag (alle 4 interviewpersoner er relateret til "Aktiveringsprojekten"), relateres efterfølgende til de sociale kampe om den statslige (og kommunale) regulering af bolig- og arbejdsmarkedet – jf. de historiserende "skitser" i de 'grå bokse' både i dette nedslag og de to foregående nedslag samt bilag 8:

- Skitse til offentliggørelsen af det boligsociale integrationsarbejde (s15)
- Indretningen af et dault boligmarked (s122ff)
- Boligministeriet og institutionalisering af et *begunstiget* markedsreguleret ejerboligmarked og et *forsømt* almennyttigt boligmarked (s131ff)
- Afgrænsningen af den almennyttige boligsektor og det boligsociale integrationsarbejde (224ff)
- Adskillelsen mellem det sociale og det økonomiske i det bureaukratiske felt (s231)
- Strukturreformen og omorganiseringen af kommunernes forvaltning (s232ff)

Der er masser af stof til special-analyser i afhandlingen, som TSL eksplisit gør opmærksom på undervejs. Hans projekt har klart været afgrænset til at demonstrere, at det er muligt at anfægte den dominerende 'neighbourhood effect position' i feltet for boligsocialt integrationsarbejde (jf. s14).

6. Og hvad viser afhandlingens analyser så? Den dominerende position i feltet for boligsocialt integrationsarbejde er karakteriseret ved at forstå (og fremstille) de konkrete problemer i arbejdet "med udgangspunkt i en *områdefagrænsning* sammenkædet med *aggregerede individdata*" (s243), og TSLs kritik kan kort sammenfattes til, at (i hvert fald dele af) den almennyttige boligsektor efterhånden er blevet reduceret til noget, der helt 'selvfølgeligt' indgår som en brik i Fogh Rasmussen-regeringens nyliberalistiske "minimalstatsprojekt" (symbolsk markeret ved afskaffelsen af Boligministeriet). Den organiserede arbejderbevægelses projekt om "ordentlige boliger til alle" er efterhånden blevet reduceret til et "fattighjælps-projekt" (boliger til mindrebemidlede og husvilde – jf. s131).

Med udgangspunkt i 'litteraturanalysen' i afhandlingens Del I og de 'historiserende skitser' (de 'grå bokse') har TSL henledt opmærksomheden på, at denne ændring ikke er sket ved en tilfældighed, og at "... den hidtidige områdeforskning med udgangspunkt i begrebet om *neighbourhood effects*" villigt har indrettet sig efter den ændrede dagorden og aktivt har bidraget til at udvikle den (jf. s244 og 14). Han har med sine analyser sandsynliggjort, at det afgørende 'brud' i den institutionelle (statslige) regulering af det almennyttige boligmarked – og dermed det boligsociale integrationsarbejde – var de politisk-ideologiske ændringer i 1980'erne, som følge af hvilke også den danske områdeforsknings forståelsesperspektiv / problemforståelse og statens regulerende foranstaltninger blev "områdefagrænset" – med særlig vægt på

'etnisk integration' (s225). Hvor den almennyttige sektor oprindeligt tog sigte på at sikre *alle* lønarbejdere en ordentlig bolig til en overkommelig pris (dvs. sikre *alle* adgang til boligmarkedet), så er det efter 1980'er-udvalgenes "reartikulering af den almennyttige sektors rolle" (s226) i stigende grad blevet 'opgaven' for de almennyttige boligområder at tilvejebringe boliger for de sociale grupper, der ikke selv kan skaffe en bolig på 'markedsvilkår' (jf. "Minimalstaten") – og altså i de forsømte områder især de forskellige 'mindrebemidlede etniske grupper, indvandrere m.m.' Og det forekommer i dag (beg. af 2000-årene) de fleste aktører inden for feltet og de ledende / dominerende aktører i både det bureaukratiske og det politiske felt helt selvfølgeligt (se fx s176, 182, 241, 245 og specielt 'grå boks' s231). TSL gør i den afsluttende sammenfatning (Del III) eksplisit opmærksom på, at det netop er denne *doxa* for det boligsociale arbejde, han har villet anfægte videnskabeligt – dvs. sætte spørgsmålstege ved – med sin afhandling (jf. også s15). TSL har ønsket at 'objektivere' – gøre det synligt – og *forklare*, at den nu 'dominerende' position i feltet for boligsocialt integrationsarbejde "... i realiteten er produktet af en lang historisk proces af sociale kampe" (s245).

7. I afhandlingens afsluttende del *De forsømte* sammenfattes den aktuelle 'tilstand i feltet' for boligsocialt integrationsarbejde. Her henledes opmærksomheden på "ef-fekterne" af (dvs. den sociale betydning af) det over tid ændrede styrkeforhold i feltet for boligsocialt integrationsarbejde. TSL har med det tredje nedslags interviewuddrag og analyser i tilknytning til et konkret kommunalt "Aktiveringsprojekt" og denne institutions måde at udføre boligsocialt integrationsarbejde på konstrueret 'et eksempel på det mulige' – et eksempel på den dominerende position i feltet. "Aktiveringsprojektet" (institutionen) er fysisk placeret i et 'forsømt område', og det boligsociale arbejde er reduceret til *individuelle beskæftigelsesindsatser* (jf. s249) rettet mod områdets etniske beboere med svag arbejdsmarkedstilknytning. Dette eksempel anskueliggør den sociale betydning af, at det boligsociale integrationsarbejde er blevet områdeafgrænset og institutionelt adskilt fra eventuelle mere helhedsorienterede sociale / socialpolitiske foranstaltninger (fx rådgivning, uddannelse m.m.) og adskilt fra udbetalingen af de sociale ydelser. Efter Strukturreformen er "Aktiveringsprojektet" blevet integreret i det kommunale jobcenter, dvs. at denne måde at *anskue, organisere* og *udføre* det boligsociale integrationsarbejde er blevet institutionaliseret som universelt gyldige principper.

Det tredje nedslag har med andre ord anskueliggjort effekten af de nye dominerende måder at anskue, organisere og udføre det boligsociale integrationsarbejde (s249). Afhandlingens 'grå bokse' har skridt for skridt forklaret, hvordan det er gået til "... at vi i Danmark siden halvfjerdsrne, økonomisk vækst til trods, har kendt til at der findes specifikke boligområder, hvis primære kendtegn har været akkumulation af socialt svage" (s270, se også s244). Det var det 'historisk konkrete' spørgsmål, som den multiple korrespondanceanalyse i det første nedslag rejste. Afhandlingen i sin helhed kan læses som en historisk konkret analyse af de centrale 'figurer' i det

specifikke felt (herunder også områderne, beboerne, indsatserne og de agenter, der udfører disse) og de modstridende rationaler (dispositioner), der karakteriserer de institutionelle og fagprofessionelle agenters måde at anskue og opdele de boligsociale problemer og det boligsociale integrationsarbejde. Som sådan er afhandlingen et vægtigt bidrag til at objektivere – og forklare – ”hvorledes det gik til, at det netop var *områdeafgrænsninger* koblet med *aggregerede individdata*, der blev den primære måde at undersøge koncentrationen af boligsociale integrationsproblemer i specifikke områder” (s244).